การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย:กรณีศึกษาวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน

โดย
อรนี บุญมีนิมิตร

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง
วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต
ปีการศึกษา 2566

REDEFINING A NEW MEANING OF THAI TEMPLES IN CONTEMPORARY SOCIETY: A CASE STUDY OF WAT PHUKET, NAN PROVINCE

BY

ORANEE BUNMENIMIT

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT

OF THE REQUIREMENTS FOR

THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN LEADERSHIP

IN SOCIETY, BUSINESS AND POLITICS

COLLEGE OF SOCIAL INNOVATION

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2023

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง

การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย:กรณีศึกษาวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน

โดย

อรนี บุญมีนิมิตร

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2566

รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ ประธานกรรมการสอบ	ผศ.ดร.บังอร พลเตชา กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
ดร.ธัชกร ธิติลักษณ์ กรรมการ	ผศ.ดร.กนกรัตน์ ยศไกร กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
	ผศ.ดร.ฉัตรวรัญช์ องคสิงห กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณี ศุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

30 สิงหาคม 2566

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

Dissertation entitled

REDEFINING A NEW MEANING OF THAI TEMPLES IN CONTEMPORARY SOCIETY: A CASE STUDY OF WAT PHUKET, NAN PROVINCE

by

ORANEE BUNMENIMIT

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics

Rangsit University
Academic Year 2023

---	---
Assoc.Prof.Sungsidh Piriyarangsan, Ph.D. Examination Committee Chairperson	Asst.Prof.Bungorn Poltechar, Ph.D. Member
---	---
Dhachakorn Thitiluck, Ph.D. Member	Asst.Prof.Kanokrat Yossakrai, Ph.D. Member

---

Asst.Prof.Chatwarun Angasinha, Ed.D.
Member and Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plt.Off. Vannee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

August 30, 2023

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ ประธานกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ ที่กรุณาเสียสละเวลาในการให้ความรู้ และข้อเสนอแนะที่ทำให้ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ ผศ.ดร.ฉัตรวรัญช์ องคสิงห ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา ข้อชี้แนะ และความช่วยเหลือจนกระทั่งลุล่วงไปได้ด้วยดี ผศ.ดร.บังอร พลเตชา ผู้ถ่ายทอดทักษะการทำวิจัย เสียสละเวลาให้คำแนะนำปรึกษา ให้โอกาสผู้วิจัยได้พัฒนาตนเอง ผศ.ดร.กนกรัตน์ ยศไกร และดร.ธัชกร ธิติลักษณ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่อง ในการทำดุษฎีนิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ถ่ายทอดความรู้ ความคิด หลักวิชาการต่าง ๆ รวมถึงท่านผู้รู้ทุกท่านที่ผู้วิจัยนำแนวคิดของท่านผ่านทางตำรา เอกสารวิชาการ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง มาประยุกต์ใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระเทพเวที รศ.ดร.(พล อาภากโร) เจ้าอาวาสวัดสังเวชวิศยาราม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระครูสุทินนันทธรรม (สัมฤทธิ์ ธมฺมวโร) เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต เจ้าคณะอำเภอบ่อเกลือ ผู้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลสำคัญ และการประสานงานในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย รวมถึงคณะกรรมการวัดภูเก็ต และผู้ให้ข้อมูลประกอบการวิจัยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ชี ผศ.ดร.กาญจนา จิตต์วัฒน รศ.ดลกร ขวัญคำ ดร.วรวรรณ โลหะปิยะพรรณ ดร.พิชญดา ดำแก้ว รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่านที่ให้ความรัก ความเข้าใจ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยมาโดยตลอดในระหว่างศึกษา จนทำให้ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ด้วยดี ผู้วิจัยตระหนัก และซาบซึ้งในความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ท้ายสุดนี้ขอน้อมรำลึกถึงคุณบุพการี ผู้ล่วงลับที่ให้กำเนิดชีวิต ผู้ประคับประคอง มอบพลังใจสนับสนุนให้ลูกได้ทำตามความปรารถนาเสมอมา ประโยชน์อันพึงมีจากดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาแด่บุพการี บูรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ผู้วิจัยเป็นผู้มีการศึกษา และประสบความสำเร็จมาตราบเท่าทุกวันนี้

อรนี บุญมีนิมิตร
ผู้วิจัย

5808567 : อรนี บุญมีนิมิตร
ชื่อดุษฎีนิพนธ์ : การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย:กรณีศึกษาวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน
หลักสูตร : ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ฉัตรวรัญช์ องคสิงห

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดไทย กรณีศึกษา วัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน 2) ศึกษาองค์ประกอบของการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ในฐานะบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และ 3) นำเสนอแนวทางการสร้างความหมายใหม่และการบริหารจัดการใหม่ให้กับวัดไทยและชุมชนแวดล้อมเพื่อความร่วมสมัย

ผลการศึกษาพบว่า วัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน มีการสร้างความหมายใหม่ในบทบาทของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ผ่านกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ (Rebranding) โดยมีองค์ประกอบในการสร้างความหมายใหม่ในรูปแบบของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) วัดภูเก็ตที่มีรูปแบบห้องพักและการให้บริการที่แตกต่างจากสถานที่พักในวัดแบบเดิม ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านเก็ต ที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย สภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม ทุนวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ ที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ก่อให้เกิดสินค้าของชุมชนบ้านเก็ดที่มีความเป็นอัตลักษณ์ ตลอดจนและกระบวนการบริหารจัดการในรูปแบบแหล่งท่องเที่ยว ทุน ที่มีชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน-วัด-ชุมชน ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ (Economy) สังคม (Social) และสิ่งแวดล้อม (Environment) กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของวัดภูเก็ต ในรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ผ่านเป็นสิ่งใหม่ ๆ ทั้งที่เป็นกระบวนการทางความคิด การสร้างโอกาส โดยการเปิดพื้นที่ทางปัญญาและพื้นที่ทางสังคมให้ในการร่วมคิดร่วมสร้างของคนในสังคม/ชุมชน จึงกลายเป็นนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านเก็ดที่เกิดขึ้นจากโครงสร้าง (Structure) และ “ปรากฏการณ์ที่เกิดจากการกระทำ” (Agency) และ “ตัวแสดง” (Actor) ที่ร่วมกันผลิตซ้ำการกระทำให้วัดในความหมายใหม่ดำรงอยู่ และดำเนินต่อไป ทั้งยังส่งต่อสืบทอด แนวคิดและวิธีการ ให้วัดในความหมายใหม่ได้รับการยอมรับมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพัฒนาการดำเนินการที่มีการลงมือปฏิบัติ (Action) ร่วมกันของวัดและชุมชน เพื่อความยั่งยืนในสังคมร่วมสมัยต่อไป

(ดุษฎีนิพนธ์มีจำนวนทั้งสิ้น 139 หน้า)

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงศาสนา, โรงแรมธรรมะ, วัดในความหมายใหม่

ลายมือชื่อนักศึกษา ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

5808567 : Oranee Bunmenimit

Dissertation Title : Redefining A New Meaning of Thai Temples in Contemporary Society: A Case Study of Wat Phuket, Nan Province

Program : Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics

Dissertation Advisor : Asst.Prof.Chatwarun Angasinha, Ed.D.

Abstract

This dissertation is a qualitative research study with the objectives which were 1) to study the creation of new meaning in religious tourism of Thai temples, 2) to study the components of new meaning creation of temple stays as a role for religious tourism, and 3) to propose a contemporary approach for creating new meanings and new management for Thai temples and surrounding communities.

The study found that Phuket Temple, Pua District, Nan Province has created a new meaning of the role of religious tourism through the process of rebranding with elements to create a new meaning in the form of a Dharma hotel (Temple stay). Phuket Temple has a room layout and services that are different from the traditional temple accommodation. Social capital of Ban Ket community consists of a variety of natural resources, beautiful landscape, cultural capital of the Tai Lue people inherited for a long time resulting in the unique products of Ban Ket community as well as the management process in the form of tourist attraction. The capital with the community as the participants also creates a good relationship among houses, temples, and community, resulting in the strength of the community in terms of economy, society and environment. The process of creating a new image of Phuket Temple in the form of religious tourist attraction as something new for a thought process creating opportunity by opening up intellectual space and social space for co-creation of people in society/community; therefore, these becomes a social innovation that strengthens the Ban Ket community arising from the structure and phenomenon caused by agency and actor that jointly reproduce actions which make a new meaning of temples exist, continue and is also passed on, as well as inherit concept and method that make a new meaning of temples more acceptable. It demonstrates a change in the model of development with joint action of temples and communities for the sustainability of contemporary society.

(Total 139 pages)

Keywords: Temple Stay, Religious Tourism, Wat in New Meaning

Student's Signature …..... Dissertation Advisor's Signature .....

สารบัญ

		หน้า
กิตติกรรมประกาศ		**ก**
บทคัดย่อภาษาไทย		**ข**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		**ค**
สารบัญ		**ง**
สารบัญตาราง		**ช**
สารบัญรูป		**ซ**
บทที่ 1	**บทนำ**	**1**
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นวิจัย	1
	1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	7
	1.3 คำถามการวิจัย	7
	1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย	7
	1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	8
	1.6 ขอบเขตของการวิจัย	9
	1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2	**แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	**11**
	2.1 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
	2.2 วัดในพระพุทธศาสนา	41
	2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49
บทที่ 3	**วิธีการดำเนินงานวิจัย**	**54**
	3.1 การเลือกพื้นที่การศึกษา	54
	3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก	55
	3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	55
	3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
	3.5 การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	56

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
	3.6 การตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อมูล	57
	3.7 ขอบเขตการวิจัย	58
	3.8 แนวทางการศึกษา	58
บทที่ 4	**บริบทของโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต จังหวัดน่าน**	**66**
	4.1 บริบทของจังหวัดน่าน	66
	4.2 บริบทของชุมชนจังหวัดน่าน และอำเภอปัว	74
	4.3 ชุมชนบ้านเก็ด อำเภอปัว จังหวัดน่าน	80
	4.4 วัดภูเก็ต	82
บทที่ 5	**วัดในความหมายใหม่โรงแรมธรรมะ (Temple Stay)**	**85**
	5.1 การก่อตั้งของโรงแรมธรรมะ: การสร้างความหมายใหม่ของวัด	85
	5.2 โรงแรมธรรมะ: Rebranding วัดในสังคมไทยร่วมสมัย	92
	5.3 โรงแรมธรรมะในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้	95
บทที่ 6	**การท่องเที่ยวเชิงศาสนาคือที่มาของโรงแรมธรรมะ(Templestay)**	**99**
	6.1 การท่องเที่ยวเชิงศาสนา	99
	6.2 ทุนทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา	102
	6.3 โรงแรมธรรมะการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา	109
	6.4 โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต ความยั่งยืนของชุมชนตามกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามกรอบเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2030 (SDGs Goal)	115
บทที่ 7	**สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ**	**117**
	7.1 การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยร่วมสมัย	118
	7.2 บริบทของชุมชนกับการสร้างความหมายใหม่ของวัดภูเก็ต	123

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7.3 Rebranding: ภาพลักษณ์ที่ถูกให้ความหมายใหม่	125
7.4 อภิปรายผล	127
7.5 ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	**133**
ประวัติผู้วิจัย	**139**

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	แนวคำถามสำหรับผู้ใช้พื้นที่วัด	60
3.2	แนวคำถามสำหรับกรรมการวัด	61
3.3	แนวคำถามสำหรับผู้มาใช้บริการของวัด/นักท่องเที่ยว/ผู้เข้าพัก	62
5.1	เปรียบเทียบการดำเนินงาน Templestay ระหว่างประเทศไทย กับประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้	97
6.1	สรุปคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมและแสดงความสำคัญทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเก็ต	107

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย	8
2.1	Dynamic Rebranding Model	32
2.2	A model of the rebranding process	33
3.1	แนวทางการศึกษา	58
4.1	แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน	73
4.2	พระอุโบสถ วัดภูเก็ต จังหวัดน่าน	83
4.3	ทิวทัศน์ด้านล่างวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน	84
5.1	ภาพแสดงผลการค้นหาคำค้น “วัดภูเก็ต” จากwww.google.com	87
5.2	พระเทพเวที รศ.ดร. (พล อาภากโร ป.ธ.9, Ph.D.) ที่ปรึกษาคณะกรรมการวัดภูเก็ต	89
5.3	ภาพบรรยากาศในห้องพักโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต	90
5.4	ภาพบรรยากาศห้องสำหรับปฏิบัติธรรม	90
5.5	แสดงกิจกรรมเทมเพิลสเตย์ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี	98
6.1	กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต	105
6.2	ภาพตุง กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต	105
6.3	ภาพบรรยากาศฮักนาไทลื้อ & ฮักนากาแฟ	105
6.4	ภาพบรรยากาศฮักนาไทลื้อ & ฮักนากาแฟ	105
6.5	บรรยากาศวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	106
6.6	บรรยากาศวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	106
6.7	บรรยากาศวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	106
6.8	บรรยากาศวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	106
6.9	บรรยากาศวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	106
6.10	บรรยากาศวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	106
6.11	บรรยากาศภายนอกวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	111
6.12	ภาพบรรยากาศชุมชนบ้านเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	111
6.13	ภาพบรรยากาศชุมชนบ้านเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	111

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

สารบัญรูป (ต่อ)

หน้า

รูปที่

6.14	ภาพบรรยากาศชุมชนบ้านเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	111
6.15	ภาพบรรยากาศชุมชนบ้านเก็ต อ.ปัว จ.น่าน	111
6.16	ภาพอาคารโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต	112
6.17	ภาพอาคารโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต	112
6.18	ภาพอาคารโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต	112
6.19	ภาพอาคารโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต	112
6.20	ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างในการจัดการของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตพัฒนาโดยผู้วิจัย	116

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นวิจัย

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ส่งผลให้วัดซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้มีการปรับตัว เปลี่ยนแปลง ลด/เพิ่มบทบาทของวัด เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง เพื่อดำรงไว้ซึ่งบทบาทหลักของวัดที่ประกอบไปด้วยการเป็นสถานศึกษา สถานที่เยียวยาสุขภาพจิตสุขภาพกาย โรงพยาบาล สถานที่พักพิงของคนเดินทาง สงเคราะห์เด็กและคนชรา นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ผดุงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรมแก่คนในสังคมอีกด้วย (อาคม เดชทองคำ,2554) ได้ให้นิยามว่าวัดคือ “สถาบันอเนกประสงค์” เนื่องด้วยบทบาทที่มีความหลากหลายของวัด

จากสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนโดยรัฐมีการวางแผนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยว พ.ศ. 2560-2564 ซึ่งเป็นแนวทางที่จะเข้าไปกระตุ้นส่งเสริมออกแบบการท่องเที่ยว จึงเกิดคำถามต่อไปว่าในเมื่อยุทธศาสตร์ถูกออกแบบด้วยเงื่อนไขของการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะวัดและศาสนสถานในพระพุทธศาสนาถูกกำหนด หรือเข้าไปอยู่ในส่วนเงื่อนไขของการถูกจัดการท่องเที่ยว จะมีแนวทางหรือกลไกอย่างไรในการบริหารจัดการการให้การบริการของวัดที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและสอดคล้องกับกลไกการท่องเที่ยวที่ได้ทั้งประโยชน์ รักษาหลักการและอุดมคติทางพระพุทธศาสนา และที่สำคัญการมาวัด หรือท่องเที่ยวในศาสนา จะต้องส่งเสริมให้ผู้มารู้คุณค่า และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนาได้ด้วย ถึงจะได้ชื่อว่าได้ประโยชน์ทั้งในส่วนของหลักการปฏิบัติการ แนวคิด และผลประโยชน์ในเชิงมูลค่าอันจะพึงได้ในศาสนาด้วยเช่นกัน

จากการสำรวจข้อมูลมีการพยายามออกแบบการท่องเที่ยว หรือการเข้าไปกำหนดการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรทางศาสนา เช่น วัด โบราณสถาน หรือศาสนาสถานในทางศาสนา โดยมีเป้าหมายเป็น

การจัดการท่องเที่ยวตามวิถีทางศาสนา หรือการท่องเที่ยวในเชิงของสิ่งที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา ดังปรากฏใน งานวิจัยหลายเรื่อง เช่น การส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในวัตถุทางศาสนา หรือการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มการท่องเที่ยวตามแนวพุทธ ที่มีผลการวิจัยของนัฐพร เกิดกลาง, ชมพูนุท โกสลากรเพิ่มพูนวิวัฒน์, และพิศมัย จารุจิตติพันธ์ (2553) ในงานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย” ให้ข้อมูลว่าวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ชาวไทย และต่างชาตินิยมเป็นอันดับต้น ๆ โดยเฉพาะวัดที่เป็นแหล่งโบราณสถานสำคัญ เช่น การเที่ยวพระธาตุ กลุ่มเจดีย์พระธาตุต่าง ๆ โดยผูกโยงกับวันเดือนปีเกิด เช่น การไหว้พระธาตุ สำหรับกลุ่มเจดีย์ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาและพระบรมสารีริกธาตุ กลุ่มปฏิบัติธรรมตามสำนักปฏิบัติธรรมสำคัญ ๆ ทั่วประเทศ กลุ่มไหว้ พระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดต่าง ๆ เช่น พระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก การท่องเที่ยวแหล่งสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ทัวร์วัด ชมวัง แหล่งโบราณสถาน อาจถูกจัดอยู่ในกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงพุทธ (Buddhist Tourism) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Management) การจัดการพุทธศิลป์ (Buddhist Arts Management) การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา/วัฒนธรรมไทย (Learning on Buddhism/Thai Culture) เป็นต้น พระมหาสุทิตย์อาภากโร (อบอุ่น) และพระมหาเสรีชน นริสฺสโร (2556) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลการศึกษากระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีการสื่อสารและ การพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ การเจริญ ปัญญา และการจัดกิจกรรมเชิงประเพณี เป็นต้น สำนักปฏิบัติธรรมจำนวนมากถูกนำเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงทดลองที่กำหนดให้เกิด การเรียนรู้สำหรับกลุ่มที่สนใจ หรือคนที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม หรือเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแบบกิจกรรมร่วม เช่น สวนโมกขพาลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์วิปัสสนา ไร่เชิญตะวัน (ว.วชิรเมธี) จังหวัดเชียงราย ซึ่งยังไม่นับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ ที่มีกลุ่มศาสนิกชนเฉพาะของตนเอง วงศ์ธรา สุวรรณิน และคณะ (2557) ได้นำเสนอไว้ว่า วัดส่วนใหญ่มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม และมีพื้นที่โล่ง กว้าง ส่วนทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี พบว่า วัดส่วนใหญ่มีโบสถ์และพระพุทธรูปที่สำคัญ ชุมชนจะจัดประเพณีร่วมกับวัด เช่น ตักบาตร ทำทานและเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา พร้อมทั้งการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา สำหรับวัดที่มี นักท่องเที่ยวทางวัดจะจัดมัคคุเทศก์หรือบุคลากรพาท่องเที่ยวหรือทัศนศึกษา ดังที่กล่าวมาในงานวิจัยของพระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553) ได้สะท้อนทัศนะว่าในการจัดการท่องเที่ยว “วัด” ทุกวัดมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ “พร้อม” แต่สิ่งที่สำคัญในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว “รัฐ-เอกชน” ที่มีส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยว ควรเข้าไปสนับสนุนการจัดการและดำเนินการ

ให้เกิด “มาตรฐานสากล” ที่เป็นส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว ที่สัมพันธ์กับการ “อนุรักษ์-รักษา-สืบทอด” ทั้งใน ส่วนศาสนสถาน หลักการ และเจตนารมณ์ทางศาสนา สถานที่พักเป็นองค์ประกอบที่สำคัญหนึ่งของการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัย Future Market Insights (FMI) (2022) ได้รายงานข้อมูลจากการศึกษาแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเอเชียแปซิฟิกระหว่างปี 2022-2032 โดยคาดว่าภายในปี 2032 ตลาดการท่องเที่ยวทางศาสนาในเอเชียแปซิฟิกจะมีมูลค่า 19.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นจากปี 2022 5.3 พันล้านเหรียญสหรัฐ มีอัตรา CAGR Calculator (Compound Annual Growth Rate) สูงถึง 11.30%การท่องเที่ยวทางศาสนาในเอเชียแปซิฟิกเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีมานานและเก่าแก่ที่สุดนับวันการท่องเที่ยวเชิงศาสนากำลังจะกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ครบวงจรและเป็นที่ยอมรับทั่วโลก เชื่อกันว่าภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เป็นแกนกลางทางศาสนาของโลก จำนวนผู้เดินทางและผู้แสวงบุญที่เพิ่มขึ้นไปยังกิจกรรมทางศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว เชิงศาสนาในเอเชียแปซิฟิกมากขึ้น ในตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงศาสนามีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่าการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (Faith-based Tourism) และการท่องเที่ยวนี้เกี่ยวข้องกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

ส่วนใหญ่แล้วการท่องเที่ยวดังที่กล่าวมานี้จะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรกคือการแสวงบุญ (Pilgrimage) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณและศาสนาเป็นหลัก และมีอนุสรณ์สถานทางศาสนาและสิ่งประดิษฐ์เป็นเครื่องยืนยัน การท่องเที่ยวประเภทนี้จะเกี่ยวข้องกับความศรัทธาของผู้มาท่องเที่ยวทั้งเป็นรายบุคคลและกลุ่ม มีการประมาณการว่ามีการใช้จ่ายมากถึง 600 ล้าน US Dollar ทั่วโลกและกว่าครึ่งหนึ่งของมูลค่านี้จะเกิดขึ้นในเอเชียแปซิฟิก ประเภทที่สองได้แก่การท่องเที่ยวเชิงศาสนาซึ่งเป็นภาคส่วนหนึ่งที่มีการเจริญดิบโตอย่างรวดเร็วในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของเอเชียแปซิฟิกและการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ สำหรับประเภทนี้แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของคนในภูมิภาค (Domestic Tourist) ซึ่งได้ผูกมัดเรื่องจิตวิญญาณกับจุดหมายปลายทางที่เขาเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือ ส่วนกลุ่มที่ 2 คือ นักท่องเที่ยวต่างชาติ (Foreign Tourist) ที่อยากรู้อยากเห็นกับประสบการณ์ด้านจิตวิญญาณด้วยตนเองซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างจากประสบการณ์เดิมที่เคยมี

วัดและโบราณสถานทางศาสนา เป็นจุดดึงดูดของนักท่องเที่ยว และถือเป็นอัตลักษณ์ของประเทศนั้น ๆ มีคำกล่าวว่า หากจะศึกษาอารยธรรมของประเทศใด ๆ ต้องไปดูที่วัด หรือ

โบราณสถานที่ขึ้นชื่อ ณ ประเทศนั้น ๆ และองค์การการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อของประเทศนั้น ๆ เป็นสถานที่ที่ต้องบรรจุไว้ในโปรแกรมทัวร์ ยกตัวอย่างเช่นปราสาทนครวัดนครธมของชาวกัมพูชาอันเลื่องชื่อ การไปเยี่ยมชมวัดหรือโบราณสถานต่าง ๆ จึงเท่ากับเป็นการก้าวเข้าไปสู่ความเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาตินั้น ๆ การก่อสร้าง รูปสลัก สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ล้วนบ่งบอกถึงความคิดความเชื่อทางศาสนาที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความประณีตของผู้คน การไปเยี่ยมเยือนนครวัดนครธมจึงเป็นตำนานการศึกษาดินแดนอารยธรรมของปราสาทนครวัดนครธมของชาวกัมพูชาหรืออาณาจักรขอมโบราณที่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดียอย่างเต็มตัว โดยเฉพาะความเชื่อตามทัศนคติในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลก่อนพุทธศาสนาอย่างเนิ่นนาน สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่นครวัดนครธมสะท้อนว่าศาสนานี้ยกย่องกษัตริย์เสมือนดั่งเทพเจ้าที่เรียกว่า “ลัทธิเทวราชา” นั่นหมายถึงว่ากษัตริย์ คือ ตัวแทนของเทพเจ้าบนโลกมนุษย์และวิธีการยกย่องก็กระทำโดยการสร้างเทวสถานหรือเทวาลัยถวายให้พระราชภารกิจของกษัตริย์ขอมทุกพระองค์ที่จะต้องสร้างปราสาทหินเป็นเทวสถานแด่บรรพบุรุษหรือถวายแด่พระองค์เอง ฉะนั้นคำว่า “ปราสาท” ในที่นี้จึงมิได้หมายถึงปราสาทราชวังอันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ แต่ปราสาทคือศาสนสถานอันถือเป็นที่ประทับของเทพเจ้าบนโลกมนุษย์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็จะต้องเป็นแบบ “ศาสนสถานบนฐานที่เป็นชั้น” และขุดสระหรือดูน้ำที่เขมรเรียกว่า “บาราย” ล้อมรอบโดยมีลวดลายแกะสลักหินเป็นรูปพญานาคซึ่งเป็นสัญลักษณ์น้ำและความอุดมสมบูรณ์ เปรียบเทียบได้กับเขาพระสุเมรุที่ล้อมรอบด้วยมหาสมุทร อันเป็นสัญลักษณ์ของระบบสุริยจักรวาลตามคติฮินดูนั่นหมายความว่า ปราสาทหินที่กษัตริย์ขอมสร้างขึ้นก็คือศูนย์กลางของโลกและจักรวาลอันยิ่งใหญ่นั่นเอง

สำหรับประทศไทย ถ้าได้มาเที่ยวกรุงเทพ เมืองหลวงของประเทศ สิ่งที่นักท่องเที่ยวจะพลาดไม่ได้เลยก็คือต้องแวะไปไหว้ไปเยี่ยมชมความงามและสถาปัตยกรรมอันรุ่งเรืองงดงามของยุคสมัยแต่ละรัชกาลที่วัดพระแก้วหรือวัดพระศรีรัตศาสดาราม วัดพระแก้วเรียกได้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของประเทศไทย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย ความงดงามของสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ในวัดพระแก้ว จึงเป็นภาพสะท้อนที่ประจักษ์แก่สายตาของนักท่องเที่ยวถึงความวิจิตรประณีต ฝีมือเชิงช่างที่บ่งบอกถึงความเชี่ยวชาญในการก่อสร้าง ทักษะและการปรับประยุกต์วัตถุต่าง ๆ เข้ามาประกอบกันเป็นงานวิจิตรศิลป์ ไม่ว่าจะเป็น พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร หรือ พระแก้วมรกต ที่อัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ หรือ ประเทศลาวในอดีต การมาเยือนวัดพระแก้วจึงเป็นสถานที่เชื่อมโยงความสมบูรณ์ของศิลปะในแต่ละรัชกาลของกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีจุดเน้นแตกต่างกันไป วัดพระแก้วมีการปฏิสังขรณ์ใหญ่ทุก 50

ปี มีการซ่อมแซมและก่อสร้างเพิ่มเติม เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ เก๋งบอกพระปริยัติธรรม รูปยักษ์ 6 คู่ พระพุทธรูปฉลองพระองค์รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 หอพระคันธารราษฎร์และพระมณฑปยอดปรางค์ พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลกรุงรัตนโกสินทร์ ประจำรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ที่ 2 รัชกาลที่ที่ 3 รัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ที่ประดิษฐานที่พระพุทธปรางค์ปราสาท และพระราชทานนามใหม่ว่า ปราสาทพระเทพบิดร นอกจากนั้นพระแก้วมรกต หรือพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของประเทศไทย เป็นศิลปะการแกะสลักสมัยก่อนเชียงแสนถึงศิลปะเชียงแสนอันงดงาม ที่มีการเปลี่ยนเครื่องทรงทุกการย่างของฤดูกาลความงามของปราสาทพระเทพบิตรได้ชื่อว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติประทับใจในความงดงาม เป็นอาคารจัตรมุขทรงไทย ยกยอดปราสาทเป็นทรงปรางค์ ภายในประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ในพระบรมราชจักรีวงศ์ทั้ง 5 พระองค์ (รัชกาลที่ 1-5) ทั้งนี้ยังไม่นับรวมถึง ศาสนสถาน กลุ่มอาคารต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ สถาปัตยกรรมที่งดงาม และน่าสนใจมากมาย เรียกได้ว่า เป็นสมบัติชาติที่ทรงคุณค่า และยังเป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งนักท่องเที่ยวมากมายไม่พลาดที่จะมาเยือนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในรูปแบบนครวัดและนครธม หรือวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีมานานและเป็นที่คุ้นเคยทั่วไป แต่การท่องเที่ยวเชิงศาสนาอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งยังไม่แพร่หลายมากนักสำหรับในประเทศไทยมีน้อยมาก แต่ในต่างประเทศเช่นเกาหลีใต้ และญี่ปุ่นกำลังได้รับความนิยมรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เกริ่นนำก็คือ “โรงแรมธรรมะ” หรือ Templestay

วัดภูเก็ต ตำบลวรนคร อำเภอป๋ว จังหวัดน่าน จัดเป็นโรงแรมธรรมะที่เป็นพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้วัดภูเก็ตเป็นวัดราษฎร์โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2533 วัดภูเก็ตอยู่ในบริเวณของชุมชนบ้านเก็ต มีพื้นที่ตั้งอยู่บนเชิงเขาหรือ “ภู” ในภาษาเหนือ ของวนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา โอบล้อมด้วยธรรมชาติของบำไม้ ภูเขา และลำธาร สภาพพื้นที่ ด้านล่างของเชิงเขามีการเพาะปลูกพืชผักของชาวบ้านที่ใช้ระบบการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม มีการจัดการระบบส่งน้ำในพื้นที่เพาะปลูกซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ วัดนี้จึงจัดเป็นวัดของชุมชนทางภาคเหนือซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามแบบล้านนารวมถึงประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนยังคงความเป็นดั้งเดิมอยู่สูง ตลอดจนการมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีความเหมาะสมในการจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา พระราชวรมุนี รองเจ้าคณะภาค 6 เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต และคณะกรรมการวัดภูเก็ต เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้ง “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) ณ วัดภูเก็ต โดยมีแนวคิดในการจัดการโรงแรมธรรมะแบบโฮมสเตย์ เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการจัดการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีภาคสถาบันสงฆ์ ได้แก่ ผู้นำทาง

ศาสนา พระสงฆ์ เป็นคณะกรรมการของทางวัดในการให้คำปรึกษาโครงการโรงแรมธรรมะ และชาวชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของโรงแรมธรรมะ ซึ่งมีหลายภาคส่วนได้ให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ได้แก่ ภาคชุมชน (หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนในชุมชนบ้านเก็ต ผู้มาพักที่โรงแรมธรรมะ สามารถสัมผัสบรรยากาศต่าง ๆ ได้อย่างใกล้ชิดสภาพภูมิอากาศมีความเหมาะสมในการมาพักผ่อน หย่อนใจและสัมผัสกับความสงบท่ามกลางธรรมชาติของป่าไม้และขุนเขา โดยนักท่องเที่ยวสามารถ เดินทางไปชื่นชมความงามของวนอุทยานแห่งชาติดอยภูคาที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทาง ธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าเขา ลำธาร ถ้ำ น้ำตก สัตว์ป่าและพรรณไม้อันสวยงาม เป็นต้น นับว่า วัดภูเก็ตและชุมชนโดยรอบวัดมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่ง ก็คือ “ทุนทางธรรมชาติ” (Natural Capital) ที่มีความเหมาะสมในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติที่ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาโดยอาศัยกรอบความคิด การพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) อันหมายถึง การพัฒนา ที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนอง ความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับ สิ่งอื่น ๆ ทุกมิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ไม่ปฏิเสธระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลายเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ โดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ฉะนั้น “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) จึงเป็นแนวคิดที่ใช้วัดเป็นสถานที่พักค้างแรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตลอดจนได้สัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวไทลื้อชุมชนบ้านเก็ต ซึ่งผู้ศึกษามีความสนใจว่า “โรงแรมธรรมะ” (Temple Stay) เป็นการสร้างความหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดไทยอย่างไร มีองค์ประกอบในเป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือไม่อย่างไร และมีกระบวนการและแนวทางในการสร้างความหมายใหม่และการบริหารจัดการให้กับวัดไทยและชุมชนแวดล้อมเพื่อความร่วมสมัยและยั่งยืนได้อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดไทย กรณีศึกษาวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน

1.2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) วัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน ในฐานะบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการสร้างความหมายใหม่และการบริหารจัดการใหม่ให้กับวัดไทยและชุมชนแวดล้อมเพื่อความร่วมสมัย

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 ทำไมวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่านจึงต้องมีการสร้างความหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และมีกระบวนการ หรือวิธีการอย่างไร

1.3.2 องค์ประกอบของการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) วัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน ในฐานะบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นอย่างไร

1.3.3 แนวทางการสร้างความหมายใหม่และการบริหารจัดการใหม่ให้กับวัดไทยและชุมชนแวดล้อมเพื่อความร่วมสมัยเป็นอย่างไร

1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์อธิบายทำความเข้าใจ และเชื่อมโยงบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของโรงแรมธรรมะ โดยใช้กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องสำคัญได้แก่แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคมของ Bourdieu (1989) ที่มองว่าทุนทางสังคม เป็นผลรวมของทรัพยากร การกระทำหรือคุณงามความดี ทุนทางสังคมของปัจเจกบุคคลจะมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายความสัมพันธ์ที่สามารถระดมมาได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนเศรษฐกิจทุนด้านสัญลักษณ์ของสังคม การจัดสรรทรัพยากรในสังคมจนกระทั่งส่งผลให้เกิดชนชั้นทางสังคม ที่ส่งผลสะท้อนไปยังความเหลื่อมล้ำอันเกิดจากปัจจัยด้านจำนวนทุนทางสังคมที่ปัจเจกชน เป็นเจ้าของไม่เสมอภาค การบริหารจัดการ (Management) ที่เกิดขึ้นนับเป็นกิจกรรมที่มีความใหม่ (Newness) ที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ และ

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

กระบวนการของการดำเนินงานของของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตที่สร้างความหมายขยายความไปจากกิจกรรมชิงรับไปสู่เชิงรุก โดยเพิ่มเติมไปมากกว่าการเป็นที่พักในวัดไปสู่เรื่องอื่น อันอาจจะนำไปสู่การสร้างผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงวิธีคิดและภาคปฏิบัติการอื่น ๆ

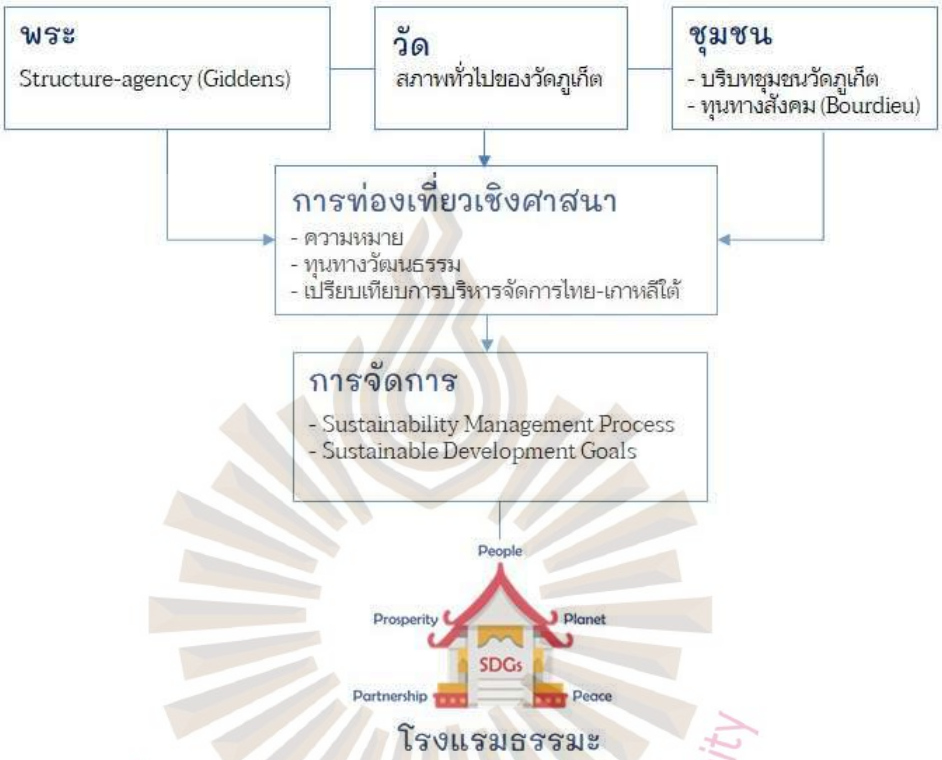

รูปที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่มีความเกี่ยวพันกับเรื่องของความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความเชื่อ ทัศนคติ เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) คุณค่าร่วมกัน (Share Values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity) ที่มีความเกี่ยวพันกับบทบาท พฤติกรรมการกระทำหรือความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเครือญาติ สายสัมพันธ์อุปถัมภ์หรือจะเป็นเครือข่าย องค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และสามารถสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับสังคม

โรงแรมธรรมะ หมายถึง ที่พักในวัดที่เปิดให้ผู้เข้าพักได้สัมผัสกับชีวิตของชาวพุทธ และเรียนรู้แง่มุมต่าง ๆ ของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์พุทธศาสนา

การปรับภาพลักษณ์องค์กร (Corporate Rebranding) คือ กลยุทธ์ทางการตลาด โดยที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งได้ทำการปรับภาพลักษณ์หรือรูปแบบธุรกิจใหม่ และนำไปสู่การปฏิบัติในทุกมิติขององค์กร ด้วยการสื่อสารที่ชัดเจนต่อเนื่อง อาจมีการเปลี่ยนวิสัยทัศน์หรือเปลี่ยนวิธีคิดของคนในองค์กร เพื่อให้คนในองค์กรร่วมกันขับเคลื่อนแบรนด์ใหม่ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้สำเร็จ

นวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประ โยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม เกิดจากความคิดของคน เป็นการ สร้างสิ่งที่มีอยู่เดิมให้กลายเป็นสิ่งใหม่ที่แตกต่าง โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมรอบตัวในการสร้างโอกาสใหม่ ๆ และมีการถ่ายทอดหรือส่งต่อแนวคิดนั้นให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

นวัตกรรมสังคม หมายถึง กระบวนการทางความคิด นโยบายและแนวทางในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาความสามารถทางสังคมทั้งขององค์การ ปัจเจกบุคคลหรือแม้แต่ของรัฐบาล ภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งของสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตในชุมชนและสังคมไปพร้อม ๆ กัน

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จำกัดขอบเขตไว้ 2 ด้าน ดังนี้ คือ

1.6.1 ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย โดยศึกษาบทบาท กระบวนการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ในบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

1.6.2 ด้านเวลา จำกัดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานผลการศึกษาทั้งหมด 12 เดือน คือ มกราคม พ.ศ.2565 –ธันวาคม พ.ศ. 2565

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 การสร้างความหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดไทย ทำให้โรงแรมธรรมะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2030 (SDGs)

1.7.2 ได้แนวทางการปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริมวัดที่มีศักยภาพให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

1.7.3 ได้แนวทางการบริหารจัดการให้กับวัดไทยในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย:กรณีศึกษาวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน (Redefining a New Meaning of Thai Temples in Contemporary Society: A Case Study of Wat Phuket, Nan Province) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอผลการค้นคว้าแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิด Structure-Agency ของ Anthony Giddens

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม ของ Bourdieu

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์ (Branding)

2.1.5 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

2.2 วัดในพระพุทธศาสนา

2.2.1 ความหมายของวัด

2.2.2 ประเภทของวัด

2.2.3 บทบาทของวัด

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดโครงสร้างการกระทำสัมพันธ์ (Structure-Agency) ของ Anthony Giddens

ทฤษฎีโครงสร้างการกระทำสัมพันธ์ (Structuration Theory) ไม่ได้ให้ความสำคัญกับโครงสร้าง มากกว่าผู้กระทำการเหมือนกับทฤษฎีหน้าที่นิยม และไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้กระทำการมากกว่า โครงสร้างเหมือนกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมเชิงสัญลักษณ์ปรากฏการณ์วิทยา และมนุษยวิธีวิทยา แต่เน้นความสำคัญของทั้งโครงสร้างและผู้กระทำการหรือการกระทำการเท่า ๆ กัน

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

กิดเดนส์ มองว่าโครงสร้าง มีลักษณะเป็นทวิภาวะของโครงสร้าง (Duality of Structure) คือ เป็นทั้งตัวกลาง (Medium) และผลลัพธ์ (Outcome) ของการกระทำการ (Giddens, 2007, p. 538) ลักษณะของ โครงสร้างไม่ได้เป็นเพียงอุปสรรคหรือข้อจำกัด (Constraining) ต่อการกระทำของคนเรา แต่ยังเป็นส่วนที่เอื้ออำนวยหรือส่งเสริมสนับสนุน (Enabling) ต่อการกระทำของคนเราด้วย (Giddens, 2007, p. 538) ในการวิเคราะห์สังคม Giddens ปฏิเสธเรื่องทวินิยม (Dualism) คือ ลัทธิความเชื่อที่เห็นว่ามีสองสิ่งที่สามารถแยกออกจากกันได้ โดยที่สิ่งหนึ่งอยู่เหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง หรือดีกว่าอีกสิ่งหนึ่ง หรือมีอำนาจเหนือกว่าอีกสิ่งหนึ่ง หรือสามารถกำหนดอีกสิ่งหนึ่งได้ ตัวอย่าง การแบ่งแยกแบบทวินิยมที่พบโดยทั่วไป เช่นการแบ่งแยกระหว่างโครงสร้างกับการกระทำ (Structure vs Action) การแบ่งแยกระหว่างมหภาคกับจุลภาค (Macro vs Micro) แบ่งแยกระหว่าง สังคมกับปัจเจกบุคคล (Society vs Individual) และการแบ่งแยกระหว่างวัตถุวิสัยนิยม กับอัตวิสัยนิยม (Objectivism vs Subjectivism) และพยายามที่จะสร้างทฤษฎีสังคมที่จะทำให้เรา มีแนวทางในการศึกษาเหตุปัจจัยกระบวนการของประวัติศาสตร์และสังคม

Giddens มองว่า สังคมปัจจุบันยังไม่ได้เข้าสู่ยุคหลังสมัยใหม่ แต่เขากี่ยอมรับว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญมากในยุคสมัยใหม่นี้ และเชื่อว่าในอนาคตสภาวะหลังสมัยใหม่อาจจะเกิดขึ้นได้ สภาวะสมัยใหม่ในยุคปัจจุบันจึงเป็นสภาวะสมัยใหม่หรือยุคสมัยใหม่ขั้นสูง (High Modernity) กิดเดนส์ได้เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพบว่าสังคมสมัยใหม่ มีความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วกว่าสังคมสมัยเก่ามาก ขอบข่ายของความเปลี่ยนแปลงก็กว้างขวางใหญ่โตกว่าสังคมสมัยเก่าด้วย ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ครอบคลุมทั่วทั้งโลกอย่างรวดเร็วโดยไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในพื้นที่ใดพื้นที่ หนึ่ง ลักษณะของสภาวะสมัยใหม่ ที่นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและกว้างขวางนั้น มีหลายประการ คือ ความแตกต่างของเวลาและสถานที่ (Time-Space Distinction) สังคมสมัยเก่ายุคก่อนอุตสาหกรรมเวลามาตรฐานทั่วโลกยังไม่มี เวลาจึงขึ้นอยู่กับว่าเราอยู่ที่ไหน เมื่อถึงศตวรรษที่ 20 ทุกส่วนของโลกใช้ระบบเวลามาตรฐานเดียวกัน เวลาจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานที่ ที่เราอยู่ เมื่อมีพัฒนาการ เรื่องรถไฟ สายการบิน จึงมีตารางเวลาเดินทางที่ทำให้การเคลื่อนย้ายสินค้า และผู้คนข้ามพื้นที่ ข้ามเวลา ความสัมพันธ์ทางไกลข้ามเวลาและพื้นที่มีความสำคัญมากในฐานะที่เป็น กลไกตัดแยก หรือยกระดับความสัมพันธ์ (Di embedding Mechanism) ซึ่ง Giddens อธิบายว่า Di embedding คือการนำเอาความสัมพันธ์ทางสังคมออกไปจากบริบทความสัมพันธ์ในท้องถิ่น การตัดแยก หรือยก ระดับความสัมพันธ์นี้ทำให้คนเราสามารถมีความสัมพันธ์หรือ มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้น ทำให้การติดต่อสัมพันธ์กันในระดับท้องถิ่น ลดความสำคัญลง และเป็นการทำลายข้อจำกัด ทางภูมิศาสตร์ กลไกตัดแยกหรือยกระดับความสัมพันธ์ อาทิ พัฒนาการของสิ่งของ

มีค่าเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Tokens) ดังเช่น เงินตราทำให้ การแลกเปลี่ยนสินค้า และบริการ ระหว่างผู้คนที่ไม่เคย ประสบพบเจอกันเลยเป็นไปได้เงินตรา ทำให้การแลกเปลี่ยนข้ามพื้นที่ซึ่งอยู่ไกลเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องนำเอาของไปแลกของเหมือนในอดีต นอกจากนี้ การมีบัตรเครดิตใช้ก็ทำให้ช่วยชะลอเวลาในการจ่าย ออกไปได้ เป็นการลดอุปสรรค ที่ก่อนหน้านี้เวลาได้สร้างข้อจำกัดเอาไว้ หรือกระทั่งพัฒนาการ ของระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert Systems) ซึ่งเป็นระบบของความสำเร็จทางวิชาการหรือความชำนาญ ของวิชาชีพชั้นสูงที่เข้ามา จัดการพื้นที่ของสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคมขนาดใหญ่ที่พวกเราอาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ เช่น เทคโนโลยีการแพทย์ทางไกล ระบบซื้อขายชำระเงินออนไลน์ ระบบผู้เชี่ยวชาญ จึงถือเป็นกลไกตัดแยกหรือยกระดับความสัมพันธ์อื่น คือทำให้ชีวิตทางสังคมของคนเราดำเนินต่อไปได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เป็นการส่วนตัวระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง สภาวะสมัยใหม่นี้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปถึงรากฐานของความไว้วางใจกัน (Trust) จากเดิมที่คนเรามี ความไว้วางใจ ต่อบุคคลบางคนเพราะเรารู้จักคน ๆ นั้น และ/หรือเพราะว่าคน ๆ นั้นมีชื่อเสียงอยู่ใน ท้องถิ่นของเราจึงทำให้เขาเป็นที่น่าไว้วางใจ แต่ในยุคสมัยใหม่คนเรามีความไว้วางใจต่อ ระบบผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งทำหน้าที่ฝึกอบรม กำกับดูแลและควบคุมพฤติกรรมของคนที่อยู่ในระบบนั้น ลักษณะสำคัญของสภาวะสมัยใหม่อีกประการหนึ่งซึ่งมาพร้อมกับกลไกตัดแยกยกระดับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ก็คือการมีความสามารถในการคิดเชิงสะท้อนกลับ (Reflectivity) ในระดับที่สูงขึ้น หมายถึงการกำกับควบคุมการกระทำด้วยความคิดรอบคอบเป็นวิธีการที่คนเราคิดไตร่ตรอง ใคร่ครวญ พิจารณาทบทวนไปมาถึงสิ่งที่เรากำลังกระทำอยู่เพื่อที่จะพิจารณาแสวงหาการกระทำในอนาคตที่แตกต่างออกไปจากเดิมคนเรามักจะคิดใคร่ครวญอยู่เป็นปกติธรรมดาอยู่แล้วในระดับหนึ่ง แต่ในสังคม ก่อนอุตสาหกรรมนั้น ความสำคัญของประเพณีทำให้ความสามารถในการคิดใคร่ครวญมีขีดจำกัด คนเรามักจะทำบางสิ่งบางอย่างลงไปเพียงเพราะว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำตามประเพณีที่สืบต่อ ๆ กันมา ในยุคสมัยใหม่ ประเพณีมีความสำคัญน้อยลงและความคิดใคร่ครวญก็กลายเป็นเรื่อง ปกติทั่วไปที่ผู้คนต่างก็นำมาใช้ Giddens เห็นว่าความสามารถในการคิดเชิงสะท้อนกลับของชีวิต ทางสังคมสมัยใหม่ ทำให้ปฏิบัติการทางสังคมได้รับการตรวจสอบและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพราะเราได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เข้ามาใหม่เกี่ยวกับปฏิบัติการเหล่านั้น ดังนั้นจึงก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของปฏิบัติการเหล่านั้น (Haralambos and Holborn, 2004) ความสามารถในการคิดเชิงสะท้อนกลับนี้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและเกิดความไม่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา ความรู้ทั้งหมดถูกทบทวนอย่างต่อเนื่อง และถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เขาเชื่อว่าสังคมวิทยามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงสะท้อนกลับของยุคสมัยใหม่นี้ การดำรงอยู่ของความรู้ทางสังคมวิทยาเป็นการสะท้อนย้อนกลับให้เราเห็นสังคมและ ช่วยให้เราก่อร่างสร้างชีวิตทางสังคม ที่แท้จริงตามที่

ความรู้ทางสังคมวิทยาธิบายเอาไว้ได้ ลักษณะประการสุดท้าย ของสภาวะสมัยใหม่ตามความเห็นของกิดเดนส์ก็คือสภาวะสมัยใหม่นั้นกำลัง กลายเป็นโลกาภิวัฒน์ (Globalizing) คือ กำลังขยายตัวไปครอบคลุมทั่วทั้งโลก การตัดแยกหรือ ยกระดับความสัมพันธ์ และความสามารถในการคิดเชิงสะท้อนกลับได้ทำให้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแผ่ ขยายกระจาย ออกไปทั่วทั้งโลก ส่งผลให้ชีวิตทางสังคมในท้องถิ่นเฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่งถูกกำหนด จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในที่ไกล ๆ ออกไปมากขึ้น Giddens กล่าวถึงโลกาภิวัตน์ในฐานะ ที่เป็นสภาวะสมัยใหม่ เขาตั้งคำถามว่าโลกาภิวัฒน์ มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบอย่างไร ต่อชีวิตประจำวันของคนเรา? โลกาภิวัตน์จะเปลี่ยนแปลงโลกยุคใหม่ที่เราอาศัยอยู่นี้อย่างไร? จะมีใครสามารถเพิกเฉยละเลยหรือหลีกเลี่ยงพลังของโลกาภิวัตน์ได้หรือไม่? ในหนังสือบทความ และการบรรยาย ตั้งแต่ต้นคริสต์ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา เขาพยายามศึกษาค้นคว้าลักษณะของ ความเป็นสมัยใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลก รวมทั้งผลกระทบของความเป็นสมัยใหม่ ที่มีต่อชีวิตประจำวันของคนเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเสื่อมคลายลงของประเพณีต่าง ๆ การตระหนักถึงความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น และการที่ลักษณะของความไว้วางใจกันในสังคมเปลี่ยนแปลงไป (Giddens, 2009) ใน The Consequences of Modernity กิดเดนส์ได้เสนอความเห็นไว้ว่า การที่สภาวะสมัยใหม่แพร่ขยายไปทั่วโลกนั้นมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิด "โลกที่วิ่งหนีเรา" ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่มีใครหรือรัฐบาลใดที่จะสามารถควบคุมโลกเอาไว้ได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้มีความเสี่ยงสูง ไม่สามารถรู้สึกมั่นคงได้อย่างเต็มที่ แต่ก็ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและเต็มเปี่ยมไป ด้วยการคาดการณ์อย่างมีความหวัง (Giddens, 1990)

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

Bhumm (2009) กล่าวไว้ว่า ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดเก่าแต่ก็ได้เข้ามาสู่แวดวงวิชาการ และเกิด ข้อโต้เถียงเชิงนโยบาย เมื่อราวปี 1999 นี้เอง ทุนทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมและได้รับความสนใจมากขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อไม่นาน มานี้ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในทางทฤษฎีและสาระสำคัญต้องเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม ได้เพิ่มความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา

ข้อสังเกตทั้งหมดของทุนทางสังคม คือการเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) และองค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมรวมถึงเครือข่ายทางสังคม การผูกพัน ภาคประชาคม ปทัสถานของการตอบแทน ซึ่งกันและกัน และความเชื่อถือ โดยทั่ว ๆ ไป ทุนทาง สังคม อาจจะอธิบายได้อย่างง่าย ๆ ได้ว่า คือ ทรัพย์สินส่วนรวม (Collective Asset) ในรูปแบบของ การมี

ปทัสถาน (Shared Norms) คุณค่าหรือค่านิยม ความเชื่อ ความเชื่อถือไว้วางใจ เครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคม และสถาบันต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสะดวกในการร่วมมือ และการกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันของคนในสังคม และขณะเดียวกัน Humnath Bhandari ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ทุนทางสังคมจะมีลักษณะซับซ้อนเพราะเป็นแนวคิดที่ประกอบไปด้วยความ หลากหลายมิติและแต่ละมิติก็มีความแตกต่าง ๆ กัน ทั้งในเรื่องของประเภทและระดับเมื่อมีนำมา การประเมิน แต่อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วประเภทของทุนทางสังคมจะมีความหมายรวมถึง โครงสร้างและองค์ความรู้ (Structure Cognitive) การยึดโยง (Bonding) การก้าวข้าม (Bridging) และ การเชื่อมโยง (Linking) ความเข้มแข็ง ความอ่อนแอ ทั้งแนวตรงแนวราบ นอกจากนี้ทุนทางสังคม สามารถประเมินและวิเคราะห์ได้ทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับรวม (Collective) ในรูปของ ความคิดหรือมุมมองระดับกลางและในระดับจุลภาค และระดับมหภาค หากจะมองในรูปของ ทัศนคติเชิงภูมิศาสตร์ศักยภาพที่จะปรากฏให้เห็นได้ในฐานะที่เป็นตัวแปรในการทำหน้าที่ของการ ผลิต (Production Function) การสะสมในระยะเวลาที่ผ่านไปและความสามารถในการปรับปรุงผลการผลิต

Bourdieu (1989) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่อยู่จริงและมีศักยภาพซึ่ง เชื่อมโยงกับ การมีเครือข่ายที่ถาวร ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ซึ่งมีมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยกันหรือการยอมรับกัน ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมที่ เชื่อมกับ การเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งทำให้สมาชิกแต่ละคนมีการสะสมทุนที่มาจากลักษณะร่วมของ การเป็นหมู่คณะและทุนทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับเรื่องของทุนทางวัฒนธรรม และทุนทาง เศรษฐกิจ

Putnam (1693) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ บรรทัดฐานและเครือข่าย ซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของสังคม โดยการส่งเสริม เกื้อหนุนการร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเกิด ของทุนทางสังคมนั้นเริ่มจากประชาชนในสังคม มีระบบคิดและค่านิยมที่ดีร่วมกัน

Coleman (1999) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน และการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างของ ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคน หรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมาและส่งผลดีต่อกิจกรรมที่ได้กระทำ ในมิติดังกล่าว

สรุปว่า ทุนทางสังคมเป็นความไว้วางใจ การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเครือข่ายทางสังคม การสร้าง มิตรภาพ การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคมที่เกิดจาก ความ ไว้วางใจ บรรทัดฐานและเครือข่าย ซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของสังคม เป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน และการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคม หรือโครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ หรือจะเรียกหลัก ๆ ได้ว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานที่ช่วยหล่อหลอมการ มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงสังคมเข้าด้วยกัน

องค์ประกอบของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม (Social Capital) สามารถที่จะอธิบายได้ว่า ชุดของปทัสถานแบบไม่เป็น ทางการ (Informal Norms) OECD (2001), Putman (2000) และการมีค่านิยมร่วมของสมาชิก Fukuyama (1995) เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีความร่วมมือกัน ทุนทางสังคมจะประกอบไปด้วยแกนหลัก 6 ประการ (มิติ)

1) เครือข่ายสังคม (Social Networks)

2) ความเชื่อใจ ความไว้ใจ (Trust) ความเป็นหนึ่งเดียวกัน(สามัคคี) Solidarity

3) มีการช่วยเหลือซึ่งกันแลกัน (Mutual Help) และการตอบแทนซึ่งกันและกัน (Reciprocity)

4) การรวมกลุ่มทางสังคม (Cohesion) และความทั่วถึงหรือคลอบคลุม (Inclusive)

5) การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation)

6) การสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร (Information Communication)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) โดย กระทรวงพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1) ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้ สังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยมีความ

รับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพและคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

2) ทุนสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพ และพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทุนสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรมวินัย จิตสำนึกสาธารณะภูมิปัญญา จารีตประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่ามีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่คุมให้คนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรมเป็นตัวช่วยสนับสนุนการทากิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน

4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันเช่น แม่น้ำน้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน

Putnun (2000) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักทั้ง 4 องค์ประกอบดังกล่าวมีบทบาทและลักษณะการยึดโยงให้เกิดเป็นทุนทางสังคม ดังนี้

1) คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้งด้านสุขภาพที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจเอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความรักชาติ ฯลฯ และด้านสติปัญญา เพื่อให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมต่าง ๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน ก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2) สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชนและสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึก รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบัน ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม กล่อมเกลาจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี สถาบัน ศาสนาที่เข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการ ควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรมให้แก่คนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน สถาบันภาคธุรกิจเอกชนซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ทรัพยากรและเครือข่าย เมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือ มีการดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์สังคมแล้วก็จะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศ ได้อย่างมหาศาล สถาบันสื่อเป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมค่านิยมคนใน สังคมในวงกว้าง

3) วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลาย ในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยม ความเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ

4) องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ศาสตร์ และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นฐานคิดและ หลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่ อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ที่ นำมาใช้ในทางปฏิบัติได้มีความหลากหลายปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

ประเภทของทุนทางสังคม

Treevanchai (2003) กล่าวว่า ทุนทางสังคมอาจแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็นสองประเภท คือ ทุนทางสังคม ภายใน (Cognitive Social Capital) และ ทุนทางสังคมภายนอก (Structural Social Capital)

1) ทุนทางสังคมภายใน มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ยาก เพราะมันอยู่ในจิตใจ ของเรา ทุนทางสังคมแบบนี้จะเกี่ยวพันกับเรื่องของความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความเชื่อ ทัศนคติ เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) คุณค่าร่วมกัน (Share Values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity)

2) ทุนทางสังคมภายนอก มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ง่ายกว่า เข้าใจได้ง่ายกว่า ประเภทแรก ด้วยทุนทางสังคมประเภทนี้เกี่ยวพันกับบทบาท พฤติกรรม การกระทำหรือความสัมพันธ์ที่ เราสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเครือญาติ สายสัมพันธ์อุปถัมภ์ หรือจะเป็นเครือข่าย องค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองท้องถิ่น ชมรม เป็นต้น รวมถึงสถาบันในรูปของกฎของการเล่นเกม (Rule of the game) เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย รัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมทั้งสองแบบที่กล่าวมา เอาเข้าจริงแล้วสัมพันธ์กันอย่าง แยกไม่ออก อีกทั้งในหลาย ๆ ครั้ง ยังส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วย เช่น จากตัวอย่างที่แล้ว ความไว้เนื้อ เชื่อใจกัน (ทุนทางสังคมภายใน) ทำให้สามารถตั้งคณะกรรมการ (กลุ่ม/องค์กรซึ่งเป็นทุนทางสังคมภายนอก) ขึ้นมาได้ ถ้าในฐานะทุนทางสังคมภายนอกนี้ สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ก็จะเป็นการตอกย้ำว่า การเชื่อถือไว้วางใจระหว่างกันเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นด้วย ชาวบ้านก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อถือไว้วางใจกันมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมของ Bourdieu

Bourdieu (1989) เป็นนักสังคมวิทยาที่พาเราไปเห็นมิติของระบบทุนนิยมที่แฝงอยู่ในมิติทางวัฒนธรรม แนวคิดสำคัญของบูร์ดิเยอคือข้อเสนอเรื่อง “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural Capital) บูร์ดิเยอบอกว่าทุนไม่ใช่แค่เรื่องเงินเท่านั้น และในโลกทุนนิยมเราต่างกำลังสะสมทุนกันอย่างซับซ้อนอยู่เสมอ เราไม่ได้แค่แสดงความร่ำรวยเท่านั้น แต่เรากำลังแสดงออกทางรสนิยมเป็นสำคัญ ซึ่งรสนิยมนั้น ก็เป็นการหล่อหลอมที่ต้องอาศัยทุนอื่น ๆ เช่น เราจะมีกิริยามารยาท มีทักษะทางภาษา เล่นเครื่องดนตรีได้ ทั้งหมดนั้นล้วนเกิดจากภูมิหลังของครอบครัวและทุนทางเศรษฐกิจที่ ครอบครัวนั้น ๆ ครอบครอง ในที่สุดแล้วสิ่งที่บูร์ดิเยอร์ชี้ให้เราเห็นคือกระบวนการ การรักษาและส่งต่อสถานะ ทางชนชั้นที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน เมื่อคนในชนชั้นหนึ่งมีรสนิยม แบบหนึ่ง ก็มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดความสัมพันธ์กับชนชั้นเดียวกันและสามารถส่งต่อสืบทอด สถานะทางสังคมต่อไปได้ ทุนทางสังคม (Social Capital) ไม่ใช่เรื่องใหม่บนโลกใบนี้ ในทางวิชาการมีผู้เสนอ เรื่องนี้มาเป็นเวลานับร้อยปีแล้ว แต่ผู้ที่เสนอแนวคิด ซึ่งสามารถอธิบาย ได้อย่างเป็นระบบ และเป็นที่ยอมรับมากที่สุดคนหนึ่งคือ ปิแอร์ บูร์ดิเยอ นักสังคมวิทยา/ มานุษยวิทยา/ปรัชญา ชื่อดังชาวฝรั่งเศส ได้เสนอว่า ‘ทุน’ มีหลายรูปแบบ ไม่เฉพาะแต่

ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) ในรูปแบบของเงินทอง ทรัพย์สิน ที่เราคุ้นเคยเท่านั้น แต่ทุนยังปรากฏในรูปแบบอื่น ๆ อีกหลายรูปแบบ และทุนแต่ละรูปแบบมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถเปลี่ยนรูปจาก ประเภทหนึ่งเป็นอีกประเภทหนึ่งได้ ในความหมายที่กว้างที่สุด “ทุน” หมายถึง ทรัพย์สินที่ก่อให้ เกิดทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น หากทรัพย์สินที่มีไม่ก่อให้เกิดทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นจะไม่นับเป็นทุน เช่น เงินฝากที่ไม่มีดอกเบี้ย ไม่มีผลตอบแทน จะถือเป็นเพียงทรัพย์สิน ไม่นับเป็นทุน แต่หากเรามีทรัพย์สิน อาทิ อสังหาริมทรัพย์ที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป หรือเรามีรายได้เพิ่มเติมจากการให้เช่า ทรัพย์สินเหล่านั้นถือเป็นทุน นอกเหนือจากทุนทางเศรษฐกิจที่เราคุ้นเคยแล้ว บูร์ดิเยอเสนอว่า ยังมีทุนรูปแบบอื่นอีก คือ ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Capital)

สำหรับทุนทางวัฒนธรรม บูร์ดิเยอร์ได้จำแนกให้ย่อยลงไปอีก ได้แก่

1) ทุนทางวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในรูปการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ (Embodied State) ทุนทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้มักต้องอาศัยระยะเวลาในการประกอบตัวเป็นรูปร่าง อาทิ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถทางภาษา ทักษะ รสนิยม ฯลฯ

2) ทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นวัตถุ (Objectified State) ทุนทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้มีความเป็นรูปธรรมบุคคลสามารถครอบครองได้ เช่น ของใช้ฟุ่มเฟือย หรูหรา บ้านหลังใหญ่ รถยนต์ราคาแพง สินค้าแบรนด์เนม ของสะสมที่มีมูลค่า หนังสือ ฯลฯ

3) ทุนทางวัฒนธรรมเชิงสถาบัน (Institutionalized State) เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงกับ ความเป็นสถาบัน เช่น การได้เรียนและจบการศึกษาจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง การได้ทำงานในองค์กรขนาดใหญ่ ในสังคมที่ให้คุณค่าแก่คุณสมบัติบางประการ บุคคลสามารถ สร้างความแตกต่างให้ตนเอง ผ่านการยอมรับในคุณค่าจากคุณสมบัติ ต่าง ๆ ที่มีการที่มีคุณสมบัติ พิเศษที่สังคมให้คุณค่า แตกต่างจากบุคคลอื่นในสังคมนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์รวมตัว เป็นกลุ่มก้อนเป็นเครือข่ายทางสังคม (Network) Bourdieu (1989) มองว่า การเป็นสมาชิกของเครือข่ายหรือ ในสังคมไทย อาจจะเรียกว่าเป็นคนมีเส้นสาย ถือเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งที่สามารถเอื้อประโยชน์ได้รับความช่วยเหลือ ได้รับการอำนวยความสะดวกในสังคมมากกว่า ซึ่งสิ่งนี้เอง Bourdieu เรียกว่า ทุนทางสังคม (Social Capital) ทุนทางสังคมมีผลต่อภาพลักษณ์ของบุคคล ส่งผลต่อการรับรู้และ ความรู้สึกต่อสถานภาพจากคนในสังคมที่มีต่อบุคคลนั้น ซึ่งบูร์ดิเยอเรียกว่า ทุนเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) Bourdieu ยังเสนอว่าทุนสามารถแปรสภาพจากประเภทหนึ่งไปอีกประเภทหนึ่งได้

สรุปอย่างง่ายที่สุดคือ Bourdieu เสนอว่า ผู้ที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูง สามารถสร้างทุนทางวัฒนธรรม ได้ง่ายกว่า การรวมตัวของผู้ที่มีทุนทางวัฒนธรรมเดียวกันทำให้พวกเขามีทุนทางสังคมที่สูงกว่า ซึ่งทุนทางสังคมที่สูงกว่าสามารถสร้างโอกาสในการสร้างทุนเชิงสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นไปอีก Bourdieu ยังได้เสนอแนวคิดเรื่องฟิลด์ (Field) ซึ่งในภาษาไทยอาจจะหมายถึง “แวดวง” หรือ “วงการ” อันเป็นพื้นที่นามธรรมซึ่งบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะเหมือนกัน เข้ามารวมกลุ่มใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือแย่งชิงแข่งขันกัน เช่น วงการนักแสดง วงการศิลปะ แวดวงนักวิชาการ โดยแต่ละวงการหรือแต่ละฟิลด์ มีความเป็นอิสระต่อกัน แต่ก็มีปฏิสัมพันธ์ ปะทะสังสรรค์กัน ในแต่ละฟิลด์บุคคลจะเป็นทั้งผู้เล่นและเป็นผู้กำหนดโครงสร้างในฟิลด์ไปพร้อม ๆ กัน โดยภาพรวมบุคคลที่อยู่ในแต่ละฟิลด์จะยอมรับโครงสร้างและกติกาของฟิลด์ แม้ว่าในแต่ละฟิลด์ ผู้ที่มีอำนาจหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจมากกว่าในฟิลด์นั้น ๆ จะพยายามควบคุมโครงสร้างและ กติกาที่ดำรงความมีอำนาจเหนือกว่าของตนไว้ ขณะที่ผู้มีอำนาจน้อยกว่าก็พยายามท้าทาย ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกติกาใหม่ ในแต่ละฟิลด์จึงเป็นพื้นที่แห่งการร่วมมือและ ต่อรองทางอำนาจของผู้ที่อยู่ในฟิลด์ ทุนทางสังคมจึงมีทั้งจากการสร้างสายสัมพันธ์ ของกลุ่มคนในวงการเดียวกัน และการสร้างสายสัมพันธ์ข้ามวงการ Putnam (1993) เรียกทุนทางสังคมที่เกิดจากการสร้างสายสัมพันธ์ของคนในแวดวงเดียวกันว่า Bonding Capital และทุนทางสังคมจากการสร้างสายสัมพันธ์ข้ามวงการว่า Bridging Capital การสร้างทุนประเภทต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์ทำทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวในการต่อสู้ ดิ้นรน แข่งขัน ต่อรอง การสร้างทุน ประเภทต่าง ๆ นี้ ถูกมองว่าเป็นตัวการผลิตซ้ำความแตกต่างทางสังคม (Social Distinction) ซึ่งทำให้เกิด “ชนชั้น” ในสังคมบนโซเชียลมีเดีย เราทุกคนคือสินค้า การแปลงร่างของทุนดังที่ บูร์ดิเยอได้นำเสนอเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นในปัจจุบัน เมื่อลองใช้กรอบการอธิบายเรื่องทุนและ ฟิลด์ของบูร์ดิเยอร์มาพิจารณาคุณสมบัติของโซเชียลมีเดีย เราจะพบว่า ปรากฏการณ์โซเชียลมีเดียฉาย ให้เห็นภาพนี้อย่างชัดเจน เราสามารถใช้โซเชียลมีเดียในฐานะเครื่องมือแสนวิเศษในการสร้าง และแปรสภาพทุนประเภทต่าง ๆ ได้ เราใช้ทุนทางเศรษฐกิจในการเข้าถึงเครื่องมือ คือ สมาร์ทโฟน หรือคอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เราสามารถเข้าถึงข้อมูล ความรู้ บทเรียนต่าง ๆ ทักษะ ซึ่งเป็นการสร้างทุนทางวัฒนธรรม

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

2.1.3.1 การบริหารจัดการ นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ทั้งในประเทศและต่างประเทศซึ่งพอจะสรุปความหมายของคำนี้

เสนาะ ติเยาว์ (2553) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้กล่าวคือ “กระบวนการทำงานกับคนโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง โดยแบ่งลักษณะออกเป็น 5 อย่าง คือ การทำงานร่วมกับคน มีเป้าหมายร่วมกันขององค์การ เน้นการสร้างความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดในโลกให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการบริหารต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 12 พ.ศ. 2554 ให้ความหมายคำว่า “บริหาร” หมายถึง ปกครอง ดำเนินการ จัดการ สั่ง คำแถลงไข

Simon (1976) ให้ความเห็นว่าการบริหารเป็นเรื่องของการตัดสินใจ โดยทุกระดับในองค์การจะมีส่วนในการตัดสินใจทั้งสิ้น กล่าวคือผู้ที่มีตำแหน่งระดับสูงจะตัดสินใจในเรื่องนโยบายขององค์กร ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างจะตัดสินใจในเรื่องของการปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนั้น ทุกคนในองค์การจะต้องตัดสินใจ

Drucker (1909-2005) ผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งการบริหารจัดการสมัยใหม่ แนวคิดที่เป็นจุดเด่นของดรักเกอร์ คือ ความพยายามที่จะเข้าใจความซับซ้อนต่าง ๆ ของสังคม และพยายามถอดสรุปสิ่งที่เข้าใจออกมาเป็นแนวคิดที่ได้มาจากประสบการณ์ ประกอบด้วย

1) การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดหน้าที่การงานที่ต้องปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยกำหนดว่าจะดำเนินการอย่างไรและดำเนินการเมื่อไร เพื่อให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ การวางแผนต้องครอบคลุมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2) การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการมอบหมายงานให้บุคลากรในแผนกหรือฝ่ายได้ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ เมื่อแผนกหรือฝ่ายประสบความสำเร็จก็จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จไปด้วย

3) การนำ (Leading) เป็นการจูงใจ การชักนำ การกระตุ้นและชี้ทิศทางให้ดำเนินไปสู่การบรรลุเป้าหมาย โดยการเพิ่มผลผลิตและเน้นมนุษยสัมพันธ์ ทำให้เกิดระดับผลผลิตในระยะยาวที่สูงกว่าภาวะงาน เพราะคนมักไม่ค่อยชอบภาวะงาน

4) การควบคุม (Controlling) เป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหาร ที่จะต้อง รวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลดำเนินงาน เปรียบเทียบผลงานปัจจุบันกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ ทำการตัดสินใจไปตามเกณฑ์หรือไม่

การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีกลยุทธ์ โดยใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหารรวมถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ มาประกอบกันเพื่อแก้ปัญหาและดำเนินการให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้หลายท่าน ดังนี้

Drucker (1954) กล่าวว่า การบริหารคือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำการในสกาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์การที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์การ ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่น ๆ เครื่องจักร อุปกรณ์วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่าง ๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม

ถวิล จันทร์ชนะ (2534) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรบริหารมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารและปัจจัยที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ 4M's ซึ่งจัดว่าปัจจัยทั้ง 4 เป็นปัจจัย พื้นฐานในการบริหารด้านบุคลากร คนหรือบุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารหน่วยงานจึงจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพ หรือบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญและมีประสบการณ์ที่เหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ ดังนั้น จึงถือได้ว่าเป็นภารกิจของผู้บริหารที่จะต้องใช้ความรู้ ความสามารถที่จะได้มาซึ่งบุคลากรที่มีคุณภาพ นับตั้งแต่การสรรหา การฝึกอบรม เพื่อยกระดับความสามารถของบุคลากร รวมถึงวิธีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพอีกด้วยด้านงบประมาณ งบประมาณ หมายถึง แผนเบ็ดเสร็จที่แสดงออกในรูปของตัวเงินที่ต้องใช้จ่ายในการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งด้านงบประมาณมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงาน โดยหลักการแล้วการบริหารงบประมาณนั้นจะรวมถึงการจัดทำงบประมาณประจำปี จัดทำงบประมาณเพิ่มเติม การจัดทำแผนการใช้งบประมาณ การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ การของบประมาณฉุกเฉิน และการประเมินผลการใช้งบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ การบริหารงานด้านวัสดุ อุปกรณ์ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการใช้วัสดุ กรุภัณฑ์ อุปกรณ์ตลอดจนเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการดำเนินการที่ครอบคลุมถึงการศึกษาที่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ การสำรวจ การรับรู้ ความจำเป็นในการใช้ การให้บริการ รวมถึงการเก็บบำรุงรักษา ด้านการบริหารจัดการปัจจัยด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นกิจกรรมที่เป็นของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การบริหารเป็นกิจกรรมที่เริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน รวมถึงการควบคุมซึ่งในแต่ละหน้าที่ดังกล่าว อาจมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับ

ลักษณะและจุดมุ่งหมายขององค์การ ทรัพยากรการบริหาร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยพื้นฐานของการบริหารที่นำมาใช้ในการบริหารอันสำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ คนหรือบุคคล (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุสิ่งของหรือวัสดุอุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management) หรืออาจเรียกง่าย ๆ ว่า 4M's การที่จัดว่าปัจจัยทั้งสี่เป็นปัจจัยพื้นฐานของการบริหาร ก็เพราะว่าในการบริหารเกือบทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการบริหารองค์กรของรัฐ หรือองค์กรเอกชน ซึ่งในด้านทรัพยากรการบริหารทั้ง 4 ประการนี้ จะมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารได้ จะต้องมีองค์ประกอบบางประการของแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านคนหรือบุคลากร (Man) บุคลากรหรือผู้ปฏิบัติงาน ควรมีความรู้ที่ตรงกับการปฏิบัติ และก่อนที่จะปฏิบัติงานควรได้รับการอบรมอย่างดี จำนวนผู้ปฏิบัติงานมีเพียงพอกับงานในหน้าที่ทุกฝ่าย จึงจะทำให้งานสามารถดำเนินไปได้อย่างสมดุล และที่สำคัญคือผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรักและความกระตือรือร้นในการทำงานด้วย

ด้านเงินหรือด้านงบประมาณ (Money) องค์กรจะต้องมีงบประมาณเพียงพอ กระบวนการเบิกจ่ายมีความคล่องตัว ไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติมากเกินไป ที่สำคัญคือ งบประมาณควรมีความยืดหยุ่นได้ และผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณด้วย

ด้านวัสดุ อุปกรณ์ (Materia) วัสดุอุปกรณ์จะต้องมีเพียงพอต่อลักษณะของงาน อุปกรณ์ที่ใช้งานควรมีทันสมัยอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน และบุคลากรขององค์กรจะต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้วัสดุอุปกรณ์นั้นด้วย

ด้านการบริหารจัดการ (Management) ทรัพยากรการบริหารด้านนี้ ถือได้ว่ามีความสำคัญสูงสุด เพราะเป็นการนำเอาทรัพยากรการบริหารทั้ง 3 ด้าน ที่กล่าวมาเข้าสู่กระบวนการผลิตสินค้า หรือบริหาร ในการบริหารนั้นต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ มีการ กำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน นโยบายต้องชัดเจนมีการกระจายอำนาจ มีการฟังความคิดเห็น มีการประสานงานและที่สำคัญจะขาดเสียมิได้ คือ การประเมินผลการปฏิบัติงาน

ธงชัย สันติวงษ์ (2539) ให้หลักของการบริหารองค์การว่า ความสำเร็จขององค์กรความสำคัญที่ตัวของผู้บริหาร โดยต้องทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการทำงาน (Integrator)ขององค์กรให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายได้ดี ตลอดเวลาผู้บริหารจะต้อง "จัดการ" (Manage) ให้ "ระบบงาน" และ "ระบบคน" ทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการ วิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพในการแปรสภาพปัจจัยต่าง ๆ ให้เป็นผลงานที่ดี

ธงชัย สมบูรณ์ (2549) กล่าวว่า การบริหารงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การในบรรดาปัจจัยทางการบริหารที่รู้จักโดยทั่วไป 4 ประการ ที่เรียกเป็นคำย่อในภาษาอังกฤษว่า “4Ms” ซึ่งได้แก่ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์และการจัดการ โดยที่ทรัพยากรเหล่านี้จะมีอยู่ในแต่ละองค์กรในปริมาณที่จำกัดแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้บริหารที่มีศักยภาพจะต้องสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ขององค์กรในอัตราส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

หลักการบริหาร 4M’s มาจากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ร่วมกับทฤษฎีทางการบริหารการผลิตที่ให้ผลเป็นผลผลิต (Product) หรือเป็นบริการ (Service) โดยที่ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งประกอบด้วย

1) Man คือ คนหรือบุคลกร
2) Money คือ เงินหรืองบประมาณ
3) Material คือ วัสดุ อุปกรณ์
4) Management คือ การบริหารจัดการ

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานเป็นกระบวนการสำคัญในการนำเอาทรัพยากรอันได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ ไปดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยเป็นไปอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล ระบบการบริหารจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญขององค์กร ปัจจัยด้านต่าง ๆ ของสังคมที่มีความเชื่อมโยงกันในลักษณะเป็นพลวัต จึงมีอิทธิพลต่อระบบการบริหารทั้งในลักษณะที่เป็นปัจจัยความสำเร็จและปัจจัยล้มเหลว ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิด 4M's มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน

ในขณะที่คำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในหน่วยงานและบุคคลากรของภาคเอกชน ภาคธุรกิจ และภาคอุตสาหกรรม ซึ่งก็ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการไว้ดังนี้

Mackenzie (1969 อ้างถึงใน ธนัตถ์พร โคจรานนท์, 2562) ได้เสนอกระบวนการจัดการ (The Management in 3-D) ในลักษณะ 3 มิติกล่าวคือ ในองค์การหนึ่ง ๆ จะเริ่มต้นด้วยการจัดการองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1) ความคิด (Ideas) 2) สิ่งของ (Things) และ 3) คน (People) โดยประการแรก ผู้บริหารต้องมีความคิด หรือมโนทัศน์ หรือ วิสัยทัศน์ คือ การวางแผนองค์การให้เจริญก้าวหน้า ประการที่สอง ผู้บริหารจะต้องบริหารสิ่งของ วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ให้เกิด

ประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร และประการที่สาม ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้น า สร้างแรงจูงใจให้คนในองค์กรร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน

Schermerhorn, Hunt, & Osborn (2008) อธิบายว่า การจัดการหมายถึงชุดของหน้าที่ต่าง ๆ ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิผล หมายถึง การตัดสินใจอย่างถูกต้องและมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผลสำเร็จของการจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กันไป

จากความหมายของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานซึ่งหน่วยงานและบุคลากรของหน่วยงานนำมาใช้เพื่อจะนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางที่ได้กำหนดไว้ ส่วนใหญ่ใช้ในหน่วยงานและบุคลากรภาคเอกชน แต่ทุกวันนี้ ได้มีการนำคำนี้มาปรับใช้ในการบริหารภาครัฐด้วย

ความหมายของการบริหารจัดการคำว่าการบริหารจัดการ (Management Administration) มีนักวิชาการให้ความหมายของการบริหารจัดการ ไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2543) กล่าวถึงลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ 3 ด้าน คือ

1) ในด้านของผู้นำ การบริหารจัดการ หมายถึง หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์การ

2) ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำงานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

3) ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2545) มีความเห็นว่า การบริหารจัดการในฐานะที่เป็นกระบวนการ หรือกระบวนการบริหารจัดการ เกิดได้จากหลายแนวคิด เช่น โพสคอร์บ (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดของ ลูเทอร์ กูลิค (Luther Gulick) และ ลินดอลเออร์วิค (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอน การบริหารจัดการ 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัด

องค์การ (Organizing) การจัดการคน (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารจัดการตามแนวคิดของ เฮ็นรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC)

2.3.1.2 หลักการทั่วไปในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยหลักการในการจัดการโดยทั่วไปเช่นกัน ซึ่งหลักการจัดการโดยทั่วไป หมายถึง การทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นเป็นผู้ทำซึ่งสามารถพิจารณารายละเอียดได้ ดังนี้

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ ดังนี้

1.1) ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการ การจัดการปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้องค์กรนั้นประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1) คน (Man) หมายถึง ทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพงาน โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

1.1.2) เครื่องจักร (Machine) หมายถึง อุปกรณ์ เครื่องจักรที่จัดหามาเพื่อใช้ปฏิบัติงานในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

1.1.3) เงินทุน (Money) หมายถึง เงินทุนระยะสั้นหรือระยะยาวที่เป็นปัจจัยสำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ เพื่ออำนวยประโยชน์ให้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

1.1.4) วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง วัตถุดิบ วัสดุสิ่งของที่ต้องจัดหามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการผลิตหรือการสร้างบริการที่ดีแก่ลูกค้า

1.2) ปัจจัยด้านการตลาด (Market) หมายถึง ตลาดที่ประกอบด้วยลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่ธุรกิจมุ่งที่จะเสนอขายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นสินค้าและสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มแตกต่างกันในการดำเนินการจึงต้องมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นไปของการตลาด การวิเคราะห์กลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวที่นิยมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นแนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงสภาพสมบูรณ์ที่สุดในระยะยาว เป็นต้น

1.3) ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงาน (Method) หมายถึง การกำหนดระบบงาน ระเบียบ ขั้นตอน วิธีปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องกำหนดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด สามารถกำหนดตัวบุคลากรและเลือกเครื่องมือในการจัดการได้อย่างเหมาะสมซึ่งจะก่อให้เกิดการประหยัดต้นทุน ได้ผลงานตรงตามวัตถุประสงค์และมีมาตรฐานที่ดี

1.4) ปัจจัยด้านการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivation) ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ประสบผล สำเร็จคนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ และมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานจึงเป็นศิลปะของหัวหน้างานในการใช้ความสามารถของการเป็นผู้นำทำการจูงใจและส่งเสริมขวัญกำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงานให้ปฏิบัติงานให้ดีที่สุด คำนึงถึงการประสานประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1.5) วิธีการจัดการ (Management) หมายถึง วิธีการกระบวนการหรือมาตรการในการจัดการกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์ (Branding)

การสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ด้วยการสร้างแบรนด์ จากการระบุชื่อและส่วนประกอบอื่นเพื่อสร้างเอกลักษณ์ ทำให้ผู้บริโภคทราบว่าผลิตภัณฑ์นี้คือใคร (Who) หรือกระทั่งการบอกคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์หรือแบรนด์เพื่อให้รู้ว่าผลิตภัณฑ์นี้ทำอะไร (What) และทำไมผู้บริโภคต้องซื้อผลิตภัณฑ์นี้ (Why) ซึ่งการสร้างแบรนด์มีหลายรูปแบบ ไม่จำกัดเฉพาะผลิตภัณฑ์

อย่างเดียวเท่านั้น แต่สามารถใช้กับปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง Upshaw (1995) ได้จำแนกประเภทของแบรนด์ไว้ 6 ประเภท ได้แก่

1) แบรนด์ผลิตภัณฑ์ (Product Brands) เป็นแบรนด์ที่จับต้องได้ เช่น coca-cola

2) แบรนด์บริการ (Service Brands) ครอบคลุมถึงสิ่งที่จับต้องไม่ได้และสามารถมีผลกระทบต่อจิตใจลูกค้าได้มากกว่า เช่น บริการขนส่งสินค้า FedEx

3) แบรนด์องค์การ (Organizational Brands) ครอบคลุมถึงแบรนด์บริษัท (Corporate Brand) มูลนิธิ พรรคการเมือง องค์การจัดว่าเป็นแบรนด์ที่ต้องสร้างความน่าเชื่อถือ เมื่อความน่าเชื่อถือขององค์การเกิดขึ้น แบรนด์ผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใต้การดูแลของบริษัทนั้นก็จะมีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จตามมา เช่น Microsoft, Apple

4) แบรนด์กิจกรรมหรือเหตุการณ์ (Event Brands) เช่น แบรนด์กีฬาโอลิมปิค

5) แบรนด์พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Brands) เช่น แบรนด์ประเทศ แบรนด์เมือง แบรนด์ประเภทนี้โตมาพร้อม ๆ กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

6) แบรนด์บุคคล (Personal Brands) เป็นการสร้างแบรนด์ของคนให้มีความโดดเด่นในแต่ละด้าน ทำให้บุคคลกลายเป็นสัญลักษณ์ (Icon) เช่น มาริลีน มอนโรว์, โอปราห์ วินฟรีย์ เป็นต้น

จุดมุ่งหมายในการสร้างแบรนด์ก็เพื่อกำหนดโครงสร้างความคิดของผู้บริโภค ช่วยให้ผู้บริโภคมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จนสามารถตัดสินใจซื้อได้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปริญ ลักษิตานนท์ และศุภร เสรีรัตน์, 2552) แนวทางการสร้างแบรนด์ให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย

1) การตัดสินใจในการสร้างแบรนด์ (Branding Decision) แบ่งการสร้างแบรนด์ได้ 4 แบบ ที่มีจุดเด่นแตกต่างกัน ได้แก่

1.1) การใช้ชื่อแบรนด์เฉพาะ (Individual Name) คือการใช้ชื่อสินค้าแต่ละชนิดแตกต่างกัน จุดเด่นคือ ไม่เชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์อื่น ถ้าล้มเหลวหรือคุณภาพต่ำ ก็จะไม่ส่งผลเสียต่อภาพพจน์ของผลิตภัณฑ์อื่นในสายผลิตภัณฑ์เดียวกัน นิยมใช้แยกสินค้าเดียวกันแต่คุณภาพต่างกัน

1.2) การใช้แบรนด์รวมสำหรับทุกผลิตภัณฑ์ (Blanket Family Names หรือ Family Brand) เป็นการตั้งชื่อเดียวกับกับทุกผลิตภัณฑ์ของบริษัท (Kotler and Keller, 2009) เช่น แบรนด์สิงห์ ที่มีทั้งเบียร์ น้ำดื่ม และอีกหลาย ๆ อย่าง จุดเด่นคือ ลดต้นทุนในการทำวิจัยเกี่ยวกับชื่อ หรือการโฆษณาเพื่อสร้างชื่อแบรนด์ใหม่ สร้างยอดขายให้กับผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ง่าย ถ้าชื่อแบรนด์หลักดี

1.3) การใช้แบรนด์แยกตามกลุ่มผลิตภัณฑ์ (Separate Family Names) เป็นการสร้างแบรนด์แยกตามกลุ่มหรือสายหรือระดับผลิตภัณฑ์ จุดเด่นคือ เหมาะกับบริษัทที่ขายผลิตภัณฑ์หลากหลาย ไม่เหมาะจะใช้แบรนด์รวม เช่น ธุรกิจเครือเจริญโภคภัณฑ์ ที่ดำเนินธุรกิจหลากหลาย อาทิ เกษตร อุตสาหกรรม ค้าปลีก สื่อสารและโทรคมนาคม อีคอมเมิร์ซ

1.4) การใช้ชื่อบริษัทร่วมกับชื่อเฉพาะ (Corporate Name Combined with Individual Product Names) เป็นการตั้งชื่อแบรนด์เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชื่อบริษัทกับชื่อผลิตภัณฑ์ เช่น ปตท. กับ ปตท.สผ. เป็นต้น

2) การตัดสินใจเลือกกลยุทธ์แบรนด์ (Brand Strategy Decision) มีทางเลือกต่อไปนี้

2.1) แบรนด์ใหม่ (New Brand) นำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ภายใต้ชื่อแบรนด์ใหม่

2.2) การขยายแบรนด์ (Brand Extensions) เป็นการเพิ่มผลิตภัณฑ์หรือสายผลิตภัณฑ์ใหม่ภายใต้ชื่อแบรนด์เดิม

2.3) การสร้างหลายแบรนด์ (Multiband) หรือแบรนด์เพื่อการแข่งขัน (Fighting Brand) สร้างแบรนด์ให้กับผลิตภัณฑ์เดียวกัน เพื่อแข่งขันกันเอง เป็นการขยายส่วนแบ่งการตลาด เช่น สินค้ากลุ่มบิสกิต คุกกี้ แครกเกอร์ เวเฟอร์ ภายใต้แบรนด์อิมพีเรียล

2.4) การขยายสายผลิตภัณฑ์ (Line Extensions) เป็นการนำเสนอรายการผลิตภัณฑ์เพิ่มเข้าไปในสายผลิตภัณฑ์เดิม โดยใช้แบรนด์เดิม (Kotler and Keller, 2009)

3) การบริหารคุณค่าแบรนด์ (Managing Brand Equity) ถือเป็นการตัดสินใจทางการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคต่อกิจกรรมทางการตลาด

การบริหารแบรนด์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Brand Management) เป็นการออกแบบและปฏิบัติการของกิจกรรมและโปรแกรมการตลาดเพื่อสร้างและบริหารแบรนด์ให้มีคุณค่าสูงสุดในการรับรู้ของผู้บริโภค (Kotler and Keller, 2009) มีขั้นตอนดังนี้

3.1) กำหนดและสร้างตำแหน่งของแบรนด์ ด์ (Identifying and Establishing Brand Positioning) ว่าควรมีลักษณะอย่างไร และกำหนดตำแหน่งที่มีคุณค่าในจิตใจของลูกค้า

3.2) วางแผนและปฏิบัติการทางการตลาด (Planning and Implementing Brand Marketing) เป็นการกำหนดกลยุทธ์การตลาดของแบรนด์ ประกอบด้วย กลยุทธ์ด้านแบรนด์ และคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่สำคัญ อาทิ ด้านบรรจุภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด ส่งเสริมการขาย การจัดจำหน่าย ราคา กลยุทธ์การตลาดในวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์

3.3) การวัดผลและการสร้างการปฏิบัติงานของแบรนด์ (Measuring and Interpreting Brand Performance) แต่ละแบรนด์ย่อยต้องมีการวัดผลยอดขาย ต้นทุน ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง กำไร ตลอดจนการตีความว่าการทำงานของแบรนด์บรรลุผลหรือไม่ อย่างไร

3.4) การทำให้แบรนด์เติบโตและการรักษาคุณค่า (Growing and Sustaining Brand Value) เป็นการทำให้แบรนด์หลักเติบโตอย่างยั่งยืน ด้วยการปรับปรุงแบรนด์ย่อยเพื่อนำเข้าสู่ตลาด

ปราณี เอี่ยมละออภักดี (2559) ได้พูดถึงองค์ประกอบสำคัญของการจัดการแบรนด์องค์กรไว้ว่า เหตุผลสำคัญที่มีการสร้างและพัฒนาแบรนด์องค์กร เพื่อการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จในปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากภาคธุรกิจทั้งภายในประเทศและตลาดระดับโลกมีการแข่งขันรุนแรงมาก ลูกค้ามีทางเลือกในการซื้อสินค้าหรือบริการมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา ธุรกิจทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ จึงจำเป็นต้องสร้างแบรนด์องค์กร เพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งและสามารถแข่งขันเชิงได้เปรียบ โดยมีการบริหารองค์ประกอบสำคัญของแบรนด์องค์กรที่ประกอบด้วยปัจจัยที่มองเห็น (Tangible) และปัจจัยที่มองไม่เห็น (Intangible) ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ธุรกิจ มีองค์ประกอบที่สร้างมูลค่าแบรนด์องค์การ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาขององค์กร พันธกิจ นโยบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ผู้นำองค์กร คณะกรรมการบริหารบริษัท ผู้ลงทุนหรือผู้ถือหุ้น ภาพลักษณ์บริษัทอื่นที่ร่วมทำธุรกิจด้วยกัน พนักงานและเจ้าหน้าที่องค์กร ทักษะและความเชี่ยวชาญของบุคลากร ลักษณะของลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย นวัตกรรม สินค้าหรือบริการที่ผลิตหรือจัดจำหน่าย ราคาสินค้าหรือบริการ สถานที่ตั้ง การส่งเสริมการตลาด โดยเฉพาะความรับผิดชอบที่มีต่อลูกค้าและสังคม เนื่องจากสังคมและลูกค้ามีความคาดหวังว่า ทุกองค์กรต้องมีจริยธรรม และมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินธุรกิจที่มีผลกระทบต่อลูกค้าและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง เมื่อองค์กรยึดมั่นจรรยาบรรณ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่อลูกค้าและสังคม ย่อมส่งเสริมให้แบรนด์องค์กรมีภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งประโยชน์ของการบริหารแบรนด์องค์กรให้มีประสิทธิภาพช่วยส่งเสริมองค์กรให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง มีผลต่อยอดขายสินค้าหรือบริการที่ดำเนินการจัดจำหน่ายทั้งทางตรงและทางอ้อม แบรนด์องค์กรมีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้ที่ดีในสินค้าหรือบริการ ช่วยสร้างตัวตนให้กับองค์กร ถ้ามีภาพลักษณ์ที่ดีจะส่งเสริมให้กำหนดราคาสูงได้ตามคุณค่าที่ลูกค้ารับรู้ (Value-based Pricing) แบรนด์ถือเป็นสินทรัพย์ขององค์กรที่ช่วยสร้างยอดขายเพิ่มขึ้นในกลุ่มลูกค้าที่ผูกพันกับแบรนด์องค์กร ส่งเสริมธุรกิจให้เติบโต ดังนั้น การจัดการองค์ประกอบสำคัญของแบรนด์องค์กรที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ธุรกิจได้รับการยอมรับจากลูกค้าและสร้างคุณค่าให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับองค์กร แบรนด์องค์กรเป็นการรับรู้ทั้งหมดของลูกค้าที่มีต่อบริษัทที่เป็นผู้ผลิต เป็นเจ้าของ หรือผู้จัดจำหน่ายสินค้าหรือบริการ และปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยแบรนด์องค์กรเป็นทรัพย์สินที่มีคุณค่า ช่วยสร้างผลประกอบการที่มั่นคงให้แก่ธุรกิจทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การรีแบรนด์ (Rebranding)

The Economic Times (2023) ได้ให้ความหมาย “Rebranding” ไว้ว่า คือกระบวนการเปลี่ยนภาพลักษณ์ขององค์กร เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดในการตั้งชื่อใหม่ สัญลักษณ์ หรือเปลี่ยนการออกแบบสำหรับแบรนด์ที่ก่อตั้งแล้ว แนวคิดเบื้องหลังของการ Rebranding คือการสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากคู่แข่งในตลาด การรีแบรนด์มี 2 ประเภทคือ

1) การรีแบรนด์เชิงรุก (Proactive Rebranding) จะทำเมื่อบริษัทตระหนักว่ามีโอกาสที่จะเติบโต สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เข้าถึงธุรกิจหรือลูกค้าใหม่ ๆ และเชื่อมต่อกับผู้ใช้อีกครั้ง

2) การรีแบรนด์เชิงรับ (Reactive Rebranding) จะทำในสถานการณ์ที่แบรนด์ที่มีอยู่ถูกยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง เช่น มีการควบรวมกิจการ ปัญหาทางกฎหมาย

Muzellec and Lambkinb (2008) เห็นว่า กลยุทธ์การ Rebranding จะเกิดขึ้นได้จากสองสถานการณ์ ทางหนึ่งเป็นการการรวมแบรนด์ (Brand Integration) ที่เป็นผลมาจากการควบรวมกิจการ อีกทางหนึ่งเป็นการแตก/แยกแบรนด์ (Brand Separation) ที่เป็นความพยายามแยกระหว่างแบรนด์องค์กรกับองค์ประกอบย่อย และได้นำเสนอ Dynamic Rebranding Model ซึ่งเป็นการผสมผสานทั้งสองแนวทางเข้าด้วยกัน โดยไดนามิกแนวนอน (Horizontal Dynamics) คือการเปลี่ยนชื่อแบรนด์เดิมไปเป็นชื่อใหม่ และไดนามิกแนวตั้ง (Vertical Dynamics) คือ การถ่ายโอนภาพระหว่างระดับของลำดับชั้นของแบรนด์ แสดงดังรูปที่ 2.1

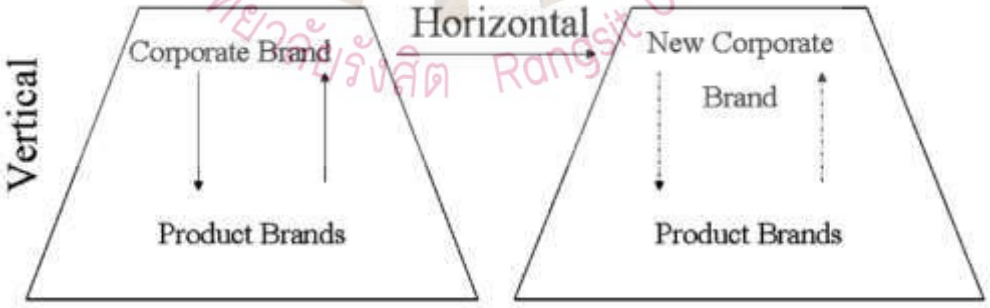

รูปที่ 2.1 Dynamic Rebranding Model

ที่มา: Muzellec and Lambkinb, 2008

Muzellec and Lambkin (2006) นำเสนอ Rebranding Process ว่าประกอบไปด้วย 3 กระบวนการหลัก (แสดงดังรูปที่ 2.2) ได้แก่

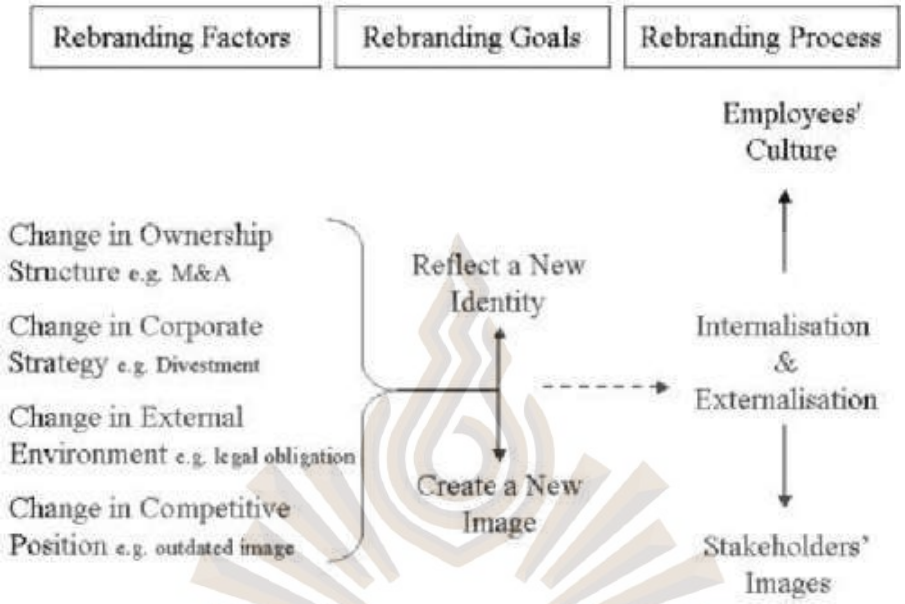

รูปที่ 2.2 A model of the rebranding process

ที่มา: Muzellec and Lambkin, 2006

1) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดรีแบรน์ดิ้ง ซึ่งเกิดจากการที่องค์กรมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร การเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ขององค์กร การเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งทางการแข่งขันในตลาดขึ้น

2) เป้าหมายของการรีแบรน์ดิ้ง จากการที่องค์กรต้องการที่จะสร้างอัตลักษณ์ หรือการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ขึ้น

3) กระบวนการรีแบรน์ดิ้ง ในกระบวนการรีแบรน์ดิ้งนี้เน้นการมีส่วนร่วมวัฒนธรรมภายในองค์กร และการสร้างภาพลักษณ์ให้คนภายนอก โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การรีแบรน์ดิ้งภายในองค์กร โดยการเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในองค์กร และการรีแบรน์ดิ้งภายนอกองค์กร โดยการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับองค์กร

2.1.5 การท่องเที่ยวเชิงศาสนา

ตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในหนังสือโครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา ได้แก่ สถานที่ตั้งของอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกัน เพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้น โดยแบ่งพื้นที่ตามกิจกรรมการใช้งานที่แตกต่างกัน นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังหมายถึงการเดินทางเพื่อการเพื่อการบำบัดจิตใจตามหลักพุทธศาสนาหรือการบำบัดจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549)

กรมศาสนา (2557) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ตระหนักถึงภารกิจเร่งด่วนซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของประเทศในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนาควบคู่ไปกับการสนับสนุนให้มีการพัฒนาจิตใจโดยผลักดันให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรม มรดกแห่งแผ่นดินที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว มาใช้ในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดรับกับการที่ประเทศไทยกำลังก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2557 และด้วยปัจจัยที่ว่าในอนาคตอาเซียน จะมีประชากรถึง 600 ล้านคนเป็น 1ใน 10 ของประชากรทั้งโลก และอาเซียนยังเป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ที่ ประชากรมีความศรัทธาและเลื่อมใสในศาสนา ประกอบกับประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา โลกโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมอันล้ าค่าทั้งด้านสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรมและจิตรกรรมที่ศิลปินได้ถ่ายทอดลักษณะเด่นของค าสอนทางพระพุทธศาสนาออกมาในงานศิลป์อย่างกลมกลืนน่าชื่นชม เป็นพุทธศิลป์ที่ให้คุณค่าทั้งด้านความงามและทั้งเป็นสื่อให้คนได้เข้าถึงธรรมปฏิบัติ ซึ่งช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้อ่อนโยนและสะอาดบริสุทธิ์ขึ้น พุทธศิลป์ที่ปรากฏในวัดจึงเป็นศิลปะแห่งอุดมคติที่ให้คุณค่าและความหมายเชิงจริยธรรมอย่างสูงด้วยความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าเช่นนี้ วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่มีบทบาทต่อการสร้างสังคมดี สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ อันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้บนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557 ภายใต้โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันโดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาและจัดระบบการท่องเที่ยวภายในวัด ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ด้วยตระหนักว่าความสำเร็จดังกล่าวย่อมต้องอาศัยการผลักดันและการบูรณาการการท างานร่วมกันจากทุกภาคส่วนของสังคมอย่างมีเอกภาพและต่อเนื่อง กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้จัดทำหนังสือ แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557 ขึ้นเพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญอย่างกว้างขวางและเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของส านักงานวัฒนธรรมจังหวัด และผู้เกี่ยวข้องทั้งในระดับจังหวัดและระดับชุมชนให้เกิดผลการปฏิบัติบรรลุผลตามเป้าหมายโดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือฉบับนี้จะเป็นแนวทางการปฏิบัติงานให้กับทุกภาคส่วนและผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์และเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนาปี 2557 ของกรมการศาสนาให้สัมฤทธิ์ผลและเป็นจริงต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) เพื่อเป็นการนำร่องให้วัดทั่วประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกภูมิภาคได้ดำเนินการจัดกิจกรรมบุญบนเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาภายในวัดตลอดปี ให้พุทธศาสนิกชนที่มาท่องเที่ยวในวัดได้รับความสุขทั้งทางกายและใจ

2) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชีวิตมีศักยภาพในการธ ารงรักษาความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย ตลอดจนมีความพร้อมในด้านพื้นที่ บุคคลและกิจกรรมทางศาสนา ที่จะสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

3) เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยในมิติศาสนาให้เกิดเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงธรรมะโดยมีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นวิถีพุทธ วิถีพอเพียงบนความพอดี

4) เพื่อวางระบบการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญต้นแบบให้กับชุมชนรองรับความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา สร้างความเชื่อมโยงและสร้างความเท่าเทียมในการแสวงหาโอกาสบนพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนา

5) เพื่อบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบสานสร้างสรรค์ต่อยอดการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนาสร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

6) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนากับทั้งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ที่สามารถเอื้ออ านวยต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

7) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ได้เข้าใจ เห็นคุณค่าของศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และนำคุณค่าของศาสนาวิธีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทยที่ดี ได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี รักในศิลปวัฒนธรรมที่เป็นทุนทางสังคมของคนไทยกลับมาใช้บนเส้นทางบุญ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ถูกทิศทาง

8) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในภูมิภาคกับสาธารณชนภายนอก

ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์ (2551) ได้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือการเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใด ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1) เป็นการเดินทางไปบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 10 หมาถึงที่ตั้งแห่งการกระทำดี 10 อย่างที่เป็นกุศลจิตที่มีกำลังจนทำให้มีการกระทำออกมาทางกาย วาจา ใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ (1) ทานมัย บุญสำเร็จจากการให้วัตถุเพื่อสงเคราะห์หรือบูชาแก่ผู้อื่น (2) ศีลมัย บุญสำเร็จจากการงดเว้นจากทุจริต หรือประพฤติสุจริตทางกาย วาจา (3) ภาวนามัย บุญสำเร็จจากการอบรมจิตให้สงบจากกิเลส (สมถภาวนา) และการอบรมปัญญาเพื่อละกิเลสทั้งปวง (วิปัสสนาภาวนา) (4) อปจายนมัย บุญสำเร็จจากการประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน (5) เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จจากการขวนขวายบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น (6) ปัตติทานมัย บุญสำเร็จจากการให้ส่วนบุญที่ได้บำเพ็ญมาแล้ว (7) ปัตตานุโมทนามัย บุญสำเร็จจากการยินดีในกุศลที่ผู้อื่นได้กระทำแล้ว (8) ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จจากการฟังพระสัทธรรม (9) ธัมมเทสนามัย บุญสำเร็จจากการแสดงพระสัทธรรม (10) ทิฏฐุชุกรรม การกระทำความเห็นให้ตรงถูกต้องตามความเป็นจริง

2) เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง

3) เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนาพิธีงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เช่น การไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

ศุภลักษณ์ อัครางกูร (2551) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลักถือเป็นการปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริง

แล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วยผู้ที่นับถือศาสนาต่าง ๆ มักจะมีความเชื่อในการท กิจกรรมทางศาสนาซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือประกอบพิธีกรรมอย่างไรก็ดีกิจกรรมบางอย่างได้ลดความนิยมไป เนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนาหรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามิได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเข้าเยี่ยมชมหากแต่นักท่องเที่ยวอื่น ๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงามหรือเข้าไปพักผ่อน4

โดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงศาสนา จึงหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทำบุญทำทานและการสาธารณกุศลต่าง ๆ การเดินทางเพื่อการบำบัดจิตใจตามหลักพุทธศาสนาหรือการบำบัดจิตใจ โดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งบางครั้งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ในปัจจุบันสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามิได้มีแต่เพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชมศาสนาสถานหากแต่นักท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ยังให้ความสนใจเข้าชมความงามเข้าชมศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมของศาสนสถานหรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจ ซึ่งผู้คนโดยทั่วไปนั้นก็มักจะให้ความนิยมในสถานที่ทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมากรวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ นอกจากการบำเพ็ญสาธารณกุศลแล้ว ยังร่วมไปถึงการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนาพิธีและงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับ+ศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกัน เพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้น ศาสนสถานของศาสนาพุทธได้แก่ วัดเจดีย์พระธาตุปรางค์ เช่น วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน พระนครปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรมหมายถึงสถานที่สำหรับบำบัดจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติ ตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ สถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น เสถียรธรรมสถาน สำนักปฏิบัติวิปัสสนาอ้อน้อย เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549)

ประวิทย์ เฮงพระธานี (2561) ในงานวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ในสมัยพุทธกาลมีการสร้างและส่งเสริมวัดให้เป็นสถานที่มีความสะดวกสบาย 3 ประการ คือ (1) สถานที่อยู่ที่เหมาะสม (2) บุคลากรที่มีความรู้และความประพฤติดี (3) เป็นสถานที่เหมาะแก่ การศึกษาและปฏิบัติธรรม ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดเจติยภูมิและวัดหนองแวง พระอารามหลวง มีลักษณะสอดคล้องกับวัดในสมัยพุทธกาล กล่าวคือวัดทั้งสองแห่งมีการจัดการ สิ่งแวดล้อมให้มีความสงบ ร่มรื่น สะอาด บุคคลากรทั้งสองของวัดเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม และเป็นสถานที่ที่เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรม ส่วนการจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ เน้นการส่งเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชน โดยการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดทำให้ค้น พบว่า

1) การพัฒนาการของวัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น วัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) และวัดหนองแวงพระอารามหลวง (พระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน) มีการพัฒนาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธไปในทางที่ดี มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น สวดมนต์ข้ามปี พิธีสรงน้ำพระธาตุนครเดิม พิธีทอดผ้าป่า พิธีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ พิธีตักบาตรเทโว เป็นต้น วัดมีระบบการจัดสภาพแวดล้อมให้มีความสงบ สะอาด สว่าง ดูร่มรื่นภายในวัด และนโยบายท่านเจ้าอาวาสให้พระสงฆ์ เณร และเจ้าหน้าที่ในวัดมีเสียสละ สามัคคี และมีมารยาทกับผู้มาวัด ทำให้สภาพแวดล้อมของวัดมีความสงบ สะอาด สว่าง ดูร่มรื่น เหมาะในการมาท่องเที่ยวและท าบุญที่วัด ส่วนการประชาสัมพันธ์ของวัดและภาครัฐยังมีน้อยมาก เพราะช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัดยังมีน้อย

2) การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น วัดมีการจัดการในการท่องเที่ยวพิธีกรรมทางศาสนาดีมาก มีระเบียบเป็นระบบ ห้องน้ำยังไม่สะอาดเท่าที่ควรต้องจัดเจ้าหน้าที่รักษาความสะอาดทุกชั่วโมงและสร้างห้องน้ำเพิ่มเติม ส่วนร้านค้าต่าง ๆ ภายในวัดเป็นระเบียบ แต่มีพ่อค้า แม่ค้าจากภายนอกเข้ามาจอดรถขายน้ า ขายกาแฟยังจอดรถไม่เป็นระเบียบ ควรจัดให้มีการจัดระเบียบการจอดรถและสถานที่จอดรถยนต์ยังไม่เพียงพอ 2 ฮูปแต้ม หรือจิตรกรรมฝาผนัง วัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) ควรจัดให้มีฮูปแต้มประวัติความเป็นมาพระธาตุขามแก่นพุทธประวัติ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอิสาน เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง ส่วนในวัดหนองแวงพระอารามหลวงนั้น มีฮูปแต้มที่มีความสวยงามและบอกเล่าเรื่องรางวัฒนธรรมของชาวอีสานและพุทธประวัติได้งดงามและอย่างดียิ่ง ในเรื่องรูปทรงของพระธาตุทั้งสองมีศิลปะแบบล้านช้าง ซึ่งวัดเจติยภูมิมีองค์พระธาตุขามแก่นอันเก่าแก่ในยุคหลังพุทธกาล มีการ

บูรณปฏิสังขรณ์อย่างสม่ำเสมอ จึงมีความงดงามภายในวัดร่มรื่นเย็นสงบเหมาะในการท่องเที่ยวแบบพักผ่อนให้สบายใจ และวัดหนองแวง มีพระมหาธาตุแก่นนครสร้างในยุคสมัยปัจจุบัน แต่มีการสร้างเชิงประยุกต์ตามแบบศิลปะล้านช้าง มีความงดงามมาก ในองค์พระธาตุทั้งสองแห่งมีพระบรมสารีริกธาตุและอรหันตธาตุเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

3) การจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธการจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้วยการสร้างห้องสุขาเพิ่มและรักษาความสะอาดอย่างทั่วถึง การจัดระเบียบร้านค้าให้อยู่ในที่เหมาะสม การจัดหาสถานที่จอดรถเพิ่ม การจัดหาที่นั่งพักผ่อนเพิ่ม การจัดฝึกอบรมพระภิกษุ สามเณร และเจ้าหน้าที่และจิตอาสาให้เป็นนักระชาสัมพันธ์มืออาชีพ นอกจากนี้ยังมีการจัดการส่งเสริมให้วัดมีกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณี คือ ฮีตสิบสองคองสิบสี่อันดีงามของชาวอีสานอย่างต่อเนื่องและสม่ าเสมอตลอดปี มีการมอบหมายพระภิกษุ สามเณร เจ้าหน้าที่ของวัด จิตอาสา และมัคคุเทศก์ ช่วยให้คำแนะนำ ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับวัดพระธาตุขามแก่นและพระมหาธาตุแก่นนคร อธิบายฮูปแต้มหรือจิตรกรรมฝาผนัง ที่บอกเล่าพุทธประวัติ วิถีชีวิตของคนอีสาน และความหมายปริศนาธรรมภายในพระธาตุ 9 ชั้น รวมทั้งรูปทรงขององค์พระธาตุ ซึ่งจะทำให้วัด 2 แห่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และได้เสนอว่า การจัดการวัดในจังหวัด ขอนแก่น ให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว เชิงพุทธ ควรใช้หลักดำเนินการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญ 5 ประการ คือ

3.1) เร่งพัฒนา บูรณะ ขยายพื้นที่ของวัดในจังหวัดขอนแก่น และสร้างแหล่งจับจ่ายสินค้าของ นักท่องเที่ยวโดยส่งเสริมบทบาทเอกชน ร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยว

3.2) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเข้าร่วมศาสนา พิธีกรรม และงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ โดยการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และให้ชุมชนโดยรอบวัด เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น

3.3) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย รวมทั้งขยายที่จอดรถและห้องน้ำไม่สะอาด และไม่เพียงพอ

3.4) เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับนักท้องถิ่นอื่น ๆ โดยรวมทั้งด้านตลาด การลงทุน และการขจัดอุปสรรค ในการท่องเที่ยว

3.5) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาด เชิงรุก โดยสร้างจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยง กับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

พระมหาสำราญ ฐานุตฺตโม (2562) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า

1) การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (1) ด้านศาสนสถาน ได้แก่สิ่งปลูกสร้างที่มีความ สำคัญทางพระพุทธศาสนา อันแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีศิลปะ ที่แตกต่างกันออกไป การดูแลให้คงอยู่ในสภาพเดิมจึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากมีอายุและความเก่าแก่ ด้วยประการหนึ่ง และการหาช่างฝีมือที่มีความสามารถจริง ๆ ก็ยาก จึงต้องมีผู้ที่มีความรู้และ ความเข้าใจในการดูแลบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด ในส่วนของสิ่งปลูกสร้างอื่น ที่สร้างใหม่ ก็ควรสร้างให้มีรูปแบบที่เป็นศิลปะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (2) ด้านบุคคล เป็นสิ่งสำคัญ เพราะบุคคลหรือมนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญในทุก ๆ เรื่อง การมีบุคลากรที่ดี มีทักษะ และความสามารถ ก็จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวก้าวไปสู่ตลาดโลกได้อย่างรวดเร็ว เรื่องของบุคคลจึง กลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญค่อนข้างมากที่สุด (3) ด้านกิจกรรมภายในวัด ทุก ๆ วัด ก็จะมีกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว โดยเฉพาะวัดใดที่มีพระพุทธรูป ศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญและเก่าแก่ ก็จะมีผู้คนให้ความศรัทธานับถือเป็นจำนวนมาก เช่น หลวงพ่อบ้านแหลม ที่ประชาชน นักท่องเที่ยว ต่างก็หลั่งไหลกันเข้ามาเพื่อสักการะสักครั้งหนึ่งในชีวิต ทั้งนี้กิจกรรมอื่น ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญเติบโตเพิ่มมากขึ้น ก็มีอีกมากมาย เช่น งานประจำปีของวัด การจัดปฏิบัติธรรมประจำปี หรือสร้างกิจกรรมขึ้นในช่วงเทศกาลหรือวันหยุด (4)ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นอีกด้านที่มีตัวแปรในการควบคุมค่อนข้างยาก สิ่งแวดล้อมภายใน ได้แก่อาณาเขตบริเวณภายในวัดและรอบ ๆ วัด ที่มีการดูแลจัดการรักษาความสะอาด และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะแก่การรับรองนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ซึ่งแต่ละวัดสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง แต่สิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านเครื่องดื่ม ร้านอาหาร ต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งวัดไม่สามารถควบคุมได้ จึงต้องมีความร่วมมือกันทุกฝ่ายที่จะไม่สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้หม่นหมอง ด้วยการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว หรือการไม่ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ไม่ใส่ใจซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจเป็นปัญหาตามมาในภายหลังมากมาย

2) รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม (1) ด้านศานสถาน มีแผนงาน คือการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคงแข็งแรงและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง ด้วยการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่า ให้มีความมั่นคง แข็งแรง และก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณะความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่างชัดเจน โดยปรึกษาหารือกับผู้มีความเชี่ยวชาญกับกรมศิลปากร (2) ด้านบุคคล มีแผนงาน คือการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการ

พัฒนาทักษะความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (3) ด้านกิจกรรมภายในวัด มีแผนงาน คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะปฏิบัติธรรมบูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถานและศึกษาประวัติศาสตร์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเชิงรุกให้แก่ประชาชน ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ศาสนบุคคลและศาสนสถาน (4)ด้านสิ่งแวดล้อม มีแผนงาน คือ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติสุข โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดและสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย

2.2 วัดในพระพุทธศาสนา

2.2.1 ความหมายของวัด

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของ “วัด” ไว้ว่า คือ สถานที่ทางพุทธศาสนาซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัยครั้งพุทธกาลใช้คำว่า “อาราม” เรียก ศาสนสถานในทางพุทธศาสนา อันเป็นเสนาสนะที่มีผู้ศรัทธาถวายพระพุทธองค์ในระยะแรก เช่น “เชตวนาราม” หรือชื่อเต็มว่า “เชตวเนอนาถบิณฑิกสอาราเม” ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของอนาถบิณฑิก” หรือ “เวฬุวนาราม” หรือ “บุปผาราม” เป็นต้น โดย “อาราเม” หรือ “อาราม” แปลว่า สวน (เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และกรมพระยาดำรงราชนุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, 2526) ซึ่งในเวลาต่อมายังมีคำเรียกอีกอย่างว่า “วิหาระ” หรือ “วิหาร”

“วัด” ใช้เรียกชื่อศาสนสถานแบบไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” ยังไม่มีข้อยุติ มาจากคำว่า “วตวา” ในภาษาบาลีแปลว่า เป็นที่สนทนาธรรม หรือ “วัตร” อันหมายถึงกิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่าการจำศีล ซึ่งวัด (วัตร) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่จำศีลภาวนา หรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง หรือ “วัดวา” อันหมายถึง การกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน (เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และอนุมานราชธน, พระยา, 2521)

เพราะวัดกับวามีความหมายอย่างเดียวกัน คือการสอบขนาด หรือปริมาณของสิ่งต่าง ๆ เช่น ความยาว ความกว้าง วัดนัยยะนี้จึงหมายถึง พื้นที่ อีกชื่อหนึ่ง คือ “อาวาส” ดังชื่อเรียกสมภารผู้ครองวัดว่า “เจ้าอาวาส” ซึ่งแปลว่า ผู้เป็นใหญ่ในวัด หรือชื่อเรียกวัด แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมใช้กันในความหมายว่าวัด ทั้งนี้เพราะนิยมใช้ในความหมายที่แคบกว่า อาราม โดยให้ความหมายในเชิงที่เป็นตัวเรือนที่อยู่อาศัยมากกว่า อาวาสจึงเสมือนเป็นที่อยู่ส่วนย่อยภายในอารามที่หมายถึงพื้นที่ที่เป็นศาสนสถานทั้งเขต (เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ และกรมพระยาดำรงราชนุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, 2515)

2.2.2 ประเภทของวัด

การสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้นสมัยหลังพุทธการ ทำให้บริเวณนั้นเกิดเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่เดินทางมาถึง ต่อมาเกิดมีพระภิกษุบางรูปสมัครใจที่จะอยู่พำนัก เพื่อบำรุงรักษาสังเวชนียสถาน กระทั่งมีผู้ศรัทธาสร้างที่พักกุฎีสงฆ์ถวายแด่พระภิกษุ ในที่สุดก็ได้กลายสภาพเป็น “วัด” ที่เกิดเป็นแบบอย่างชัดเจนสืบทอดกันมา ด้วยเหตุที่การสร้างวัดกลายเป็นประเพณีที่นิยมกันแพร่หลายทั้งในเมืองใหญ่และชนบท ทำให้จุดมุ่งหมายเดิมของการบวชนั้นเปลี่ยนไปในเวลาต่อมา เพราะพระสงฆ์ส่วนหนึ่งมีที่พักอาศัยอย่างถาวรยึดติดในเสนาสนะแทนการมุ่งเน้นปฏิบัติเพื่อรื้อออกซึ่งความทุกข์และเพื่อทำให้แจ้งแห่งการ ดับทุกข์ พระภิกษุในเวลาถัดมาจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันคือ ฝ่ายหนึ่งซึ่งยังคงตั้งมั่นอยู่กับแนวปฏิบัติเดิมนั่นคือปลีกความวุ่นวายจาก โลกออกสู่ป่า เพื่อแสวงหาความวิเวก มุ่งเน้นทาง “วิปัสสนาธุระ” กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งนิยมการอยู่ชิดติดวัดภายในเขตชุมชนโดยมุ่งเน้นการศึกษา คือการมุ่งศึกษาเพื่อให้รู้ถึงพระพุทธพจน์พระธรรมวินัย รวมทั้งพระอภิธรรมต่าง ๆ โดยเรียกฝ่ายที่อยู่ป่าว่า “พระอรัญวาสี” โดยวัดอรัญวาสีจะต้องถอยร่นให้ห่างไกลชุมชนให้มากที่สุด แต่ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยการแบ่งปันอาหารจากสังคมยังต้องมีอยู่ ในพระวินัยกำหนดไว้ว่า จะต้องตั้งไม่ห่างจากหมู่บ้านที่ใกล้ที่สุดจนเกินไป คือให้อยู่ในระยะประมาณ 500 ชั่วคันธนูหรือประมาณ 1 กิโลเมตร เพื่อเอื้อให้พระภิกษุสามารถเดินไปรับการบิณฑบาตและกลับมาทันฉันอาหารเพล ก่อนเที่ยงวัน นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิและศาลาโถงอเนกประสงค์ไม่มีอาคารและแบบแผนมากนัก พระสงฆ์ฝ่ายนี้จะอยู่จำวัดเฉพาะเพียงช่วงเข้าพรรษา และจะมุ่งธุดงค์เข้าป่าลึก ปักกลด ฝึกหัดกรรมฐานจิต และจาริกไปเรื่อย ๆ ก่อนกลับออกมาจำพรรษาที่วัดอีกครั้งเมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาใหม่ ความต้องการทำสังฆกรรมใด ๆ ก็เพียงอาศัยการกำหนดขึ้นใช้เพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเจดีย์ดูเหมือนจะไม่มีการสร้างในวัดอรัญวาสีหรือ “วัดป่า” แท้ ๆ เลย คงเป็นเพราะแนวความคิดของพระภิกษุสายนี้เน้นที่การ

ปฏิบัติเพื่อให้เห็น “ธรรม” มากกว่า “รูป” ที่แม้เป็นตัวแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ก็เป็นเพียงภาพสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่วิถีทางแห่งการหลุดพ้น และเรียกฝ่ายที่อยู่ในเมืองว่า “พระคามวาสี” โดยวัดคามวาสี อยู่ภายในหรือรอบนอกเมืองที่มีชุมชนอาศัยอยู่ สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่พึ่งของชุมชนหรือเมืองโดยตรง ภารกิจหลักของพระภิกษุสงฆ์ฝ่ายนี้มุ่งไปในทางปฏิบัติด้านพิธีกรรมทางศาสนา และการเน้นศึกษาทางหนังสือ เพื่อแสวงหาความรู้สำหรับใช้ในการสั่งสอนฆราวาสมากกว่าฝึกปฏิบัติด้านวิปัสสนาธุระ พระสงฆ์ฝ่ายนี้จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกตลอด ทำให้แนวทางหลักด้านปฏิบัติต้องเปลี่ยนไปจากการมุ่งหาหนทางเพื่อให้ “ตนเอง” พ้นจากสังสารวัฏ มาเป็นเพื่อช่วยให้ “ผู้อื่น” พ้นทุกข์แทนเป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่เพื่อมุ่งผลตรัสรู้และนิพพาน หากแต่การเน้นผลทางปริยัติธรรมทั้งคอยชี้แนะช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่เวไนย สัตว์ทั้งปวงได้ก็เท่ากับเป็นการสั่งสมทานบารมีและยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้นในขณะเดียวกัน ถือเป็นหลักสำคัญในการฝึกจิตเพื่อการ “ละวาง” วัดประเภทนี้จะมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารมากกว่าวัดอรัญวาสีตามความต้องการใช้งานการกำหนดแบบแผนทั้งด้านรูปแบบและแผนผังรวมมีกฎเกณฑ์ค่อนข้างชัดเจน พระภิกษุไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอรัญวาสีหรือคามวาสีทุกรูปจะต้องสังกัดไม่วัดใดก็วัดหนึ่ง

กรมศาสนา (2526) ตามพระตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราช 2505 กำหนดประเภทของวัดไว้ 2 ชนิด ได้แก่

1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระภิกษุสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินั้นเป็นการขอพระบรมราชานุญาตเฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้น

2) สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่ตั้งพำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ซึ่งไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้ผืนที่ดินแห่งนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น ดังนั้นสำนักสงฆ์จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นที่ทำสังฆกรรมวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย วัดประเภทนี้ยังแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1) วัดหลวงหรือพระอารามหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

2.2) วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา

การสร้างวัดในประเทศไทย มีแบบอย่างที่เป็นอิทธิพลหลักจากลังกา เนื่องจากคนไทยนับถือพุทธศาสนาในลัทธิเถรวาทหรือหินยานผ่านมาทางสายของลังกา (แบบลังกาวงศ์) เพื่อสร้างให้เป็นศาสนสถานเพื่อเอื้อต่อการกระทำศาสนพิธี และเป็นผลสืบเนื่องจากเนื้อหาคำสอนใน “ไตรภูมิ”

ที่ทรงนิพนธ์ขึ้นโดยพระยาลิไทกษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยในราวปี พ.ศ. 1888 ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของปุพเพกตปุญญตา อันเป็นเรื่องที่พรรณนาเกี่ยวกับสวรรค์และนรกเป็นอย่างมาก จึงกระตุ้นให้เกิดความกลัวในเรื่องของการทำชั่ว และเร่งสร้างบุญความดีเพื่อจะได้ขึ้นไปเสวยสุขบนแดนสวรรค์หรือได้เกิดใหม่ในชาติภพหน้าที่เพียบพร้อมด้วยฐานันดรศักดิ์ที่สูงส่ง หรือเพื่อสั่งสมบุญไปเกิดในยุคเดียวกับพระศรีอารริยเมตตรัย การทำบุญที่ให้ได้มาถึงซึ่งอานิสงส์มากที่สุดก็คือการสร้างวัดนั่นเอง เหตุนี้คนไทยจึงนิยมสร้างวัดกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย นอกจากการสร้างตามคติโบราณแล้ว ยังมีมูลเหตุจูงใจอื่น อาทิ สร้างเพื่อเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง สร้างเพื่อเป็นวัดประจำวัง สร้างเพื่อเป็นวัดประจำรัชกาล สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ สร้างบนพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่ถวายพระเพลิงสร้างขึ้น ณ ปรากฏการณ์สำคัญ สร้างตามคติประเพณีนิยม หรือคติการสร้างวัดประจำเมือง เป็นต้น

2.2.3 บทบาทของวัด

2.2.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด

จากการศึกษาของ ชัย เรืองศิลป์ (2527) พบว่า สังคมไทยเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุมาก เพราะเชื่อว่า พระภิกษุ นั้นเป็นผู้มีความรู้มากกว่าฆราวาส เป็นผู้ทรงศีล ย่อมพูดแต่สิ่งเท็จจริง และเป็นครูบาอาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่มีต่อวัดจึงผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของชุมชน ส่วนวัดเป็นสถานที่รับใช้บริการงานประเพณี การทำบุญเพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาสเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งมีอยู่แทบตลอดทั้งปี รวมทั้งเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน นับแต่การบวชเณรจนถึงบวชเป็นพระภิกษุ สถานที่ให้ความสงบเยือกเย็นทางใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติธรรมสมาธิ เป็นสถานที่ชุมนุมของสังคมทุกกาลวาระ เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้าน งานเทศกาลรื่นเริงที่มีการออกร้าน มีมหรสพต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดจนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเนื่องในการตาย เช่น การตั้งศพสวด พระอภิธรรม การเผาศพ

2.2.3.2 การใช้พื้นที่ของวัด

พื้นฐานพุทธสถาปัตยกรรมของไทยมีแบบแผนและแนวความคิดรวมทั้งคติความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียและลังกา เนื่องจากศาสนาพุทธในไทยได้รับการเผยแพร่มาจากทั้งอินเดียโดยตรง และผ่านทางลังกาแม้ว่าจะมีเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงนั้นยังคงตั้งอยู่บนกรอบของเค้าโครงที่เป็นแม่บทเดิม ซึ่งวัดโดยทั่วไปนิยมแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น 3 ส่วน คือ เขตพุทธาวาส ถูกใช้เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Zone) เขตสังฆาวาส

ใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว (Private Zone) เฉพาะของพระสงฆ์ และเขตธรณีสงฆ์ เป็นเสมือนเขตพื้นที่สาธารณะ (Public Zone) สำหรับคนทั่วไป

1) เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะพุทธาวาส มีความหมายว่าเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า (พุทธาวาส = พุทธะ+อาวาส) เขตพุทธาวาสมักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมต่าง ๆ คือ

1.1) พระเจดีย์พระมณฑป พระปรางค์: อาคารที่สร้างเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัด

1.2) พระอุโบสถ : อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในการทำสังฆกรรม

1.3) พระวิหาร : อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส

1.4) เจดีย์ (มณฑป, ปรางค์) ราย เจดีย์ (มณฑป, ปรางค์) ทิศ : อาคารที่ใช้บรรจุอัฐิ หรือประกอบเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์

1.5) หอระฆัง : อาคารที่ใช้เป็นเครื่องตีบอกเวลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์

1.6) ศาลาต่าง ๆ เช่น ศาลาราย คืออาคารที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน ศาลาทิศ คืออาคารที่ใช้ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้คฤหัสถ์นั่งพัก หรือประกอบเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์

1.7) พระระเบียง คืออาคารที่ล้อมอาคารหลักส าคัญหรือล้อมแสดงขอบเขตแห่งพุทธาวาส

1.8) พลับพลาเปลื้องเครื่อง คืออาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่พระมหากษัตริย์เปลี่ยนชุดฉลองพระองค์ในวาระที่ทรง เสด็จพระราชดำเนินเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล

2) เขตสังฆาวาส หมายถึงขอบเขตบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัด ที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีการใดทางศาสนาโดยตรง คำว่า สังฆาวาส มาจาก สงฆ์ + อาวาส แปลว่า ที่อยู่แห่งหมู่สงฆ์พื้นที่บริเวณนี้จึงมักมีขอบเขตที่มิดชิดและประกอบไปด้วยอาคารสถาน ที่สัมพันธ์เฉพาะกับกิจกรรมและวัตรปฏิบัติที่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของ เพศสมณะเท่านั้น ได้แก่

2.1) กุฏิ คืออาคารที่ใช้สำหรับอาศัยหลับนอน

2.2) กัปปิยกุฏี คือโรงเก็บอาหาร

2.3) หอฉัน คืออาคารที่ใช้เป็นที่ฉันภัตตาหาร

2.4) วัจจกุฏี คืออาคารสำหรับใช้ขับถ่าย

2.5) ศาลาการเปรียญ คืออาคารที่ใช้เป็นที่เรียนหนังสือของพระสงฆ์

2.6) หอไตร คืออาคารที่ใช้เก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา

2.7) ชันตาฆร คือโรงรักษาไฟและต้มน้ำ

2.8) ธรรมศาลา คือโรงเทศนาธรรม

2.9) ห้องสรงน้ำ คือห้องชำระกาย

2.10) ศาลาท่าน้ำ คืออาคารที่ใช้เป็นท่าและทางเข้าสู่วัดทางน้ำ

3) เขตธรณีสงฆ์ หมายถึงเขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาสแล้ว ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ ของวัด เช่น ใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่น ให้วัด หรือใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่น ๆ เช่น สร้างเมรุสำหรับฌาปนกิจศพชุมชน ตั้งโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแก่สังคม แบ่งเป็นพื้นที่ให้คฤหัสถ์เช่าเพื่อใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน อาทิ การสร้างตึกแถว หรือทำเป็นตลาด เป็นต้น

2.2.3.3 เป้าหมายในการพัฒนาวัด

ตามนโยบายของกรมการศาสนา คือ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งการพัฒนาจะบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้น วัดควรจะดำเนินการดังนี้

1) จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด

2) จัดการปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด

3) จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อยร่มรื่น (พระราชสุทธิญาณมงคล [จรัญ ฐิตธมฺโม], 2551)

2.2.3.4 แนวทางการพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอจะสรุปออกเป็นแนวทางได้ดังนี้

1) พัฒนาวัดให้ชาวชุมชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าวัดเป็นของตน ทำให้เกิดความหวงแหน ความรัก และจะช่วยกันดูแลรักษา

2) สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในละแวก

นั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

3) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยบริเวณวัดจะต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัด เพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสอนของระพุทธศาสนาเพื่อประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

4) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ มีการรณรงค์และการจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

5) ทำให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกันและคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเหมาะสมกับสภาพความต้องการและความจำเป็นให้มากที่สุด (พระราชสุทธิญาณมงคล [จรัญ ฐิตธมฺโม], 2551)

2.2.3.5 บทบาทพระสงฆ์

กรมการศาสนา (2550) พระสงฆ์ถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชีวิตของพุทธศาสนิกชนผูกพันกับพระสงฆ์ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนในสังคมกับพระสงฆ์ จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชน ดังนี้

1) บทบาทพระสงฆ์ด้านการศึกษา อดีตวัดกับวังร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอด แม้กระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจัดการศึกษาแผนใหม่ วัดและคณะสงฆ์ก็ยังคงให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของชาติอยู่ โดยเฉพาะในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา ต่อมาในรัชกาลที่ 6 การศึกษาระบบวัดกับการศึกษาระบบใหม่ ได้แยกจากกันอย่างเด็ดขาด หน้าที่ทางการศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์จึงจำกัดอยู่แต่ในวัดและประชาชนในวงแคบเท่านั้น จากความสำคัญของวัดและพุทธศาสนาในอดีตทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธศาสนาไปเกี่ยวข้องกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน โดยพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน และประเพณีบวชเรียน ซึ่งหมายถึงบวชคู่กับเรียน คือบวชแล้วต้องเรียน หรือบวชเพื่อเรียน

2) บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม เดิมการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัดและชาวบ้านตามประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่ง

สอนชาวบ้านในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการเทศนาในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่นงานทำบุญบ้านงานศพ ปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้นพระสงฆ์สามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมสามารถแบ่งได้ 3 ประการ คือ

2.1) พระธรรมจาริกพระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแสดงตนเป็นพุทธมามกะและส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษาและได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอันเป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

2.2) พระธรรมทูตพระธรรมทูตคือพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้แล้ว เสียสละไปพบกับประชาชนในถิ่นต่าง ๆ เพื่อหาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา

2.3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป ได้แก่ การเทศน์หรือการบรรยายธรรมในโอกาส ต่าง ๆ อาทิ วันพระ งานศพ การเผยแผ่ผ่านสื่อ อาทิ วิทยุ สิ่งพิมพ์ และอื่น ๆ อาทิ การเผยแผ่ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาหรือสงเคราะห์ด้านวัตถุแล้วโน้มให้หันเข้าธรรมะ

3) บทบาทพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์ เกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

3.1) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัย 4

3.2) สภาวะและเหตุการณ์ในสังคมเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และ

3.3) คุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรมของพระสงฆ์ที่ต้องการช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ โดยมีบทบาทด้านการศึกษา ใช้วัดเป็นโรงเรียน อาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรม บทบาทด้านสาธารณสุข ให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้าน บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน ให้มีความสุขสงบทางจิตใจ บทบาทด้านสงเคราะห์ทางจิต ช่วยบรรเทาปัญหาและมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของประชาชน และบทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในฐานะผู้นำความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ

4) บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาจิตใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่าธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้ามีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนา

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

จิตใจที่ฝึกดีแล้วจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วยการพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนา เรียกว่าภาวนาหรือกรรมฐานมี 2 ประการ คือ สมถภาวนาคือทำจิตใจให้สงบและวิปัสสนาภาวนาคือทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง

5) บทบาทพระสงฆ์ด้านสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดจากบรรพชนสู่อนุชนรุ่นหลัง ได้แก่ ศิลปะวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ศิลปะวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ศิลปะวัฒนธรรมประเภทงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน และศิลปะวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

6) บทบาทพระสงฆ์ด้านส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องธรรมชาติกฎของธรรมชาติการปฏิบัติตามกฎระเบียบของธรรมชาติและผลที่ได้จากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติมนุษย์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติเพราะฉะนั้นจึงปรากฏหลักธรรมมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์ต้องอาศัยในการดำรงชีวิต

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากอดีตสู่ปัจจุบัน บทบาทของวัดและพระสงฆ์ก็มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ในอดีตวัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานที่ศึกษาอบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพ ตำราแพทย์แผนไทย และศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครอง วัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนา และจึงถือได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน จากการทบทวนงานวิจัยของ มาณี ไชยธีรานุวัฒศิริ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัฒน์ กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก” งานวิจัยของ งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ศึกษาเรื่อง “การหน้าที่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนา ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาศาสนาพุทธ วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร และวัดเชิงหวาย” และงานวิจัยของ บูรกรณ์ บริบูรณ์ และวิบูลย์ แมนสถิต (2554) วิจัยเรื่อง “รูปแบบการนำตนเองเข้าไปพัวพันกับชุมชนของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม” ล้วนแสดงให้เห็นว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์จากอดีตสู่ปัจจุบัน ยังคงหน้าที่หลัก ๆ ในการเป็นศูนย์กลางเผยแพร่พระธรรมคำสอนจรรโลงพระศาสนาให้คงอยู่ พร้อมทั้งมีการพัฒนาวัด และบทบาทของพระสงฆ์ให้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ดังผลงานวิจัยของมาณี ไชยธีรานุวัฒศิริ และคณะ เห็นว่า ควรพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยสร้างสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นสร้างด้วยความสวยงาม รักษาเอกลักษณ์ของศิลปะ

ท้องถิ่น อนุรักษ์โบราณวัตถุ เก่าแก่ทั้งพระพุทธรูป สิ่งของเครื่องใช้เก็บรวบรวมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเห็นว่าบทบาทของ พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัฒน์คือ บทบาทด้านการอบรมคน ทำวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมสั่งสอนให้ ประชาชนฝึกปฏิบัติวิปัสสนาการอบรมสั่งสอนจริยธรรม แนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงาม การอบรมสั่ง สอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การแต่งหนังสือทางพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การสงเคราะห์ประชาชนและพระสงฆ์ไม่ควรทำบทบาทในการ ทำนายโชคชะตาและการให้โชคลาภ (หวย) แก่ประชาชน ส่วนการปลุกเสกวัตถุมงคลนั้น พุทธศาสนิกชนบางส่วนในภาคใต้เห็นว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์เพราะถือว่าจะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทาง จิตใจให้แก่ประชาชน คุ้มครองความปลอดภัยและทำให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ศึกษาเรื่อง “การหน้าที่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนา ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาศาสนาพุทธ วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร และวัดเชิงหวาย” ผลการศึกษาพบว่า วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร มีหน้าที่สำคัญด้านการเผยแพร่ศาสนา การให้ความมั่นคงทางด้านจิตใจ การประกอบพิธีกรรมชุมชน และพิธีกรรมชีวิต หน้าที่ในการพัฒนาสังคมและการสังคมสงเคราะห์ การพยาบาล การรวมกลุ่มและความร่วมมือ ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน การให้ความหมายของชีวิต รวมทั้งการบริการด้านอาคารสถานที่ ส่วนวัดเชิงหวาย ผลการศึกษาพบว่า วัดเชิงหวายเป็นวัดของชุมชนที่มีหน้าที่ชัดเจน ทำหน้าที่หลักในการเผยแพร่ และการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ชุมชน ทำหน้าที่ในการประกอบศาสนกิจ และการจัดพิธีกรรมในช่วงเทศกาลประเพณี หน้าที่ในการพัฒนาสังคม และการสังคมสงเคราะห์ หน้าที่ในการพัฒนาการศึกษาให้แก่เยาวชนในชุมชน โดยมีรูปแบบขององค์กรทางศาสนา และเครือข่ายศาสนาที่ชัดเจน และงานวิจัยของบูรกรณ์ บริบูรณ์ และวิบูลย์ แมนสถิต (2554) วิจัยเรื่อง รูปแบบการนำตนเองเข้าไปพัวพันกับชุมชนของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม ผลการศึกษาพบว่า “รูปแบบ” การทำงานของพระสงฆ์ในการนำตนเข้าไปผูกพันกับชุมชนพบว่า การนำตนเข้าไปผูกพันกับชุมชนมาจากชุดของความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนชุดหนึ่ง ได้แก่ การทำงานมาจากแรงจูงใจที่เกิดจากภายในเพราะสัมผัสกับบริบททางสังคมที่มีตนเองอาศัยอยู่ประสบการปัญหาบางเป็นงานการสังเคราะห์เป็นหลัก รองลงมาเพราะเงื่อนไขบริบทอันเป็นข้อผูกมัดทางวัฒนธรรมของพระสงฆ์ที่ควรทำหน้าที่จะพึงกระทำ ลักษณะงานจะมีขอบเขตงานด้านจิตใจเป็นหลัก และน้อยที่สุดคือคือเงื่อนไขสภาพแวดล้อมบังคับ อย่างไรก็ดีแรงจูงใจที่แตกต่างกันนี้จะมีความคล้ายคลึงกันเมื่อพระสงฆ์ได้นำตนเองไปผูกพันกับชุมชนจะหลอมตนเองเข้าไปชุมชนแล้วจะส่งผลต่อแรงบันดาลใจและอุทิศตนเองทำงานตลอดชีวิตต่อมา ประกัสรา นาคะ (2551) ได้ศึกษาวิจัยหัวข้อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นพื้นที่สีเขียวของเขตเมืองชั้นในกรุงเทพมหานคร. โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่สีเขียวของเขตเมืองชั้นในของกรุงเทพมหานคร

ในมิติด้านศาสนา มิติด้านช่วยเสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม และมิติด้านรองรับกิจกรรมนันทนาการและการใช้งานของชุมชน ซึ่งได้ข้อสรุปว่า สามารถพัฒนาวัดให้เป็นเป็นพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครเขตเมืองชั้นในได้ แต่ความยากง่ายในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่ดีตามเกณฑ์มาตรฐานของแต่ละวัดนั้นแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่

สมคิด แก้วทิพย์, พงศกร กาวิชัย, เยาวลักษณ์ ศรีคำภา และอรพิน สร้อยญาณณะ (2557) ได้การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดในเขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการบริการและจัดการวัด พบว่าปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการบริหารและจัดการของชุมชน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สามารถเสริมสร้างให้วัดภายในขตอำเภอสันทรายให้เป็นศูนย์กลางในการบริหาร จัดการชุมชน โดยมี 4 ปัจจัยหลัก ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ด้านการบริการชุมชนเรื่องของการอุปโภค และบริโภค ด้านการช่วยเหลือชุมชน หรือผู้ที่มีความเดือดร้อน และด้านความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานราชการ ปัจจัยทางด้านการเมือง ได้แก่ ด้านการกระจายข่าวสารภายในชุมชนและด้านการปกครองคณะสงฆ์ภายในวัดที่มีการดำเนินการประชุมและการชี้แจ้งเป็นไปตามวาระ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยม ได้แก่ ด้านการเปิดโอกาสฟังธรรมกิจกรรมทางศาสนา และการเผยเพร่ธรรมะ ด้านการอุปสมบทหรือบรรพชาสามเณรของทางวัด ด้านการจัดพิธีทางศาสนาตามหลักพอเพียง และด้านการอนุรักษ์ในด้านโบราณวัตถุ ประติมากรรม จิตกรรม ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ด้านการจัดการความสะอาดทั่วไปภายในวัด และด้านการจัดการความสะอาดสิ่งแวดล้อมให้มีความรื่นรมย์ในวัด

ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนานั้น มีการศึกษาของ Eidelman, Fakhrutdinova, Bunakov, Gabdrakhmanov & Grigorieva (2017) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ว่าคือ การเดินทางของคนจากประเทศที่ตนอาศัยอยู่ในช่วงเวลาไม่เกิน 6 เดือน ทั้งนี้ก็เพื่อเยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (Holy Places) และศูนย์กลางศาสนา โดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทแรกคือการท่องเที่ยวเพื่อการแสวงบุญ (Pilgrimage Tourism) ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวได้มีการสวดมนต์ (Praying) และการบูชา (Worshipping) ประเภทที่สองคือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีเป้าหมายคือทัศนศึกษา (Excursion Cognitive) หมายถึง การไปเยี่ยมชมวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยที่นักท่องเที่ยวไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเจ้าสำนักหรือเทวสถาน พระมหาสำราญ ฐานุตฺตโม (ประเสริฐซึ้ง) (2562) ได้ศึกษาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัย พบว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัด

สมุทรสงคราม ประกอบด้วยด้านศาสนสถาน มีแผนงาน คือการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่างชัดเจน ด้านบุคคล คือ การพัฒนาทักษะความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้านกิจกรรมภายในวัด มีแผนงาน คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะปฏิบัติธรรมบูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถานและศึกษาประวัติศาสตร์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเชิงรุกให้แก่ประชาชน ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ศาสนบุคคลและศาสนสถาน ด้านสิ่งแวดล้อม มีแผนงาน คือ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติสุข โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดและสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย

งานวิจัยของ กฤษณะ ถวิลวงษ์ (2559) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ของวัดภูเก็ตและชุมชนรอบวัด ผลการวิจัย พบว่า 1) ประเด็นของการเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นที่ปรากฏอย่างเด่นชัดว่า การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ของวัดภูเก็ตและการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเก็ต มีความสอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – Based Tourism) ทั้งด้านที่ชาวชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจโดยทุกคนมีจิตสานึกร่วมกันและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรทาง ธรรมชาติและทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทลื้อ ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นและสามารถสืบทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป ทั้งยังก่อให้เกิดความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อเกิดการเรียนรู้และเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ตลอดจนคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน 2) ประเด็นของปัญหาอุปสรรคของการบริหารจัดการท่องเที่ยวและผลกระทบที่มีต่อชุมชนนั้นปรากฏว่า รูปแบบของคณะกรรมการที่ปรึกษาที่มาจากผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนนั้นยังขาดการหมุนเวียนวาระการดำรงตำแหน่ง ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่ทั่วถึงต่อการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน และการสนับสนุนจากภาคราชการก็ยังขาดความต่อเนื่อง ทั้งเรื่องของงบประมาณและด้านองค์ความรู้ อีกทั้งการสื่อสารกับภาคส่วนต่าง ๆ ถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการโรงแรมธรรมะยัง

ไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนนอกจากการมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวแล้วยังช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ให้แก่ชาวชุมชน อีกทั้งยังส่งผลให้ชาวชุมชนเกิดความรักสามัคคีมีความรู้สึกผูกพันกันในชุมชนและเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนและพร้อมที่จะถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นให้แก่ลูกหลานรวมถึงนักท่องเที่ยวต่อไป และยังมีงานวิจัยของ Thirachaya Maneenetr and Thanh Ha Tran (2014) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ SWOT Analysis of Religious Tourism in Nong Khai Province, Thailand Proposed Guidelines to Incorporate Temple Stay Program. พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือวิถีพุทธ โดยจัดเป็น Temple Stay Program แบบพุทธของเกาหลีที่ประสบความสำเร็จได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ผลการศึกษายังได้นำเสนอให้การท่องเที่ยววิถีพุทธแบบไทยที่ จ.หนองคาย มีความเป็นไปได้ที่จะจัดทำ Temple Stay Program เพื่อแนะนำวิถีพุทธแบบไทย โดยมีสิ่งที่ควรมุ่งเน้น 5 ข้อ คือ 1) จัดกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลายแก่นักท่องเที่ยว 2) พัฒนาคนด้านท่องเที่ยววิถีพุทธ 3) จัดหารถบริการมายังวัด 4) ทำการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลาย 5) ร่วมมือกับเครือข่าย

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัย การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย:กรณีศึกษาวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน นี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความหมายใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดไทย องค์ประกอบของการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ในฐานะบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และเสนอแนวทางการสร้างความหมายใหม่และการบริหารจัดการใหม่ให้กับวัดไทยและชุมชนแวดล้อมเพื่อความร่วมสมัย โดยใช้วิธีวิทยาแบบการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Research) ซึ่งเป็นกระบวนการค้นหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ เน้นการทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ โดยอาศัยการสืบค้นอย่างรอบด้านทุกแง่มุมด้วยตัวนักวิจัย เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาของสิ่งที่เกิดขึ้นที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปจากการศึกษาต่อไป ประกอบด้วย

3.1 การเลือกพื้นที่การศึกษา

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3.6 การตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อมูล

3.7 ขอบเขตการวิจัย

3.8 แนวทางการศึกษา

3.1 การเลือกพื้นที่การศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต (Wat Phuket Templestay) อำเภอปัว จังหวัดน่าน เนื่องจากวัดภูเก็ต มีการใช้อาคารเพื่อเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการพื้นที่ของวัด เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้มีความสำคัญหลักที่ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อหาข้อมูล และในงานวิจัยในวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) คือ การเลือกตัวอย่างตามโครงสร้างทฤษฎีเพื่อที่จะได้นำข้อมูลค้นพบมาอธิบายทฤษฎีนั้นเพิ่มเติม โดยกลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎี ดังนี้

1) ผู้ก่อตั้งโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน ประกอบด้วย

2) คณะกรรมการวัดที่ทำหน้าที่ดูแลโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน

3) ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนโดยรอบวัดภูเก็ต เป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียจากการดำเนินงานของวัด

4) ผู้ใช้บริการโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน นักท่องเที่ยว

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

3.3.1 การสังเกตการณ์ (Observation) โดยผู้วิจัยลงพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ สังเกตวิธีการการดำเนินงานในรูปแบบนวัตกรรมการจัดการเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน ปฏิกิริยา การสนองตอบของผู้ใช้บริการ

3.3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้รับการแนะนำต่อ (Snow Ball) เนื่องจากการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพนั้น แท้จริงคือกระบวนการสร้างข้อมูลรูปแบบหนึ่ง ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ต่างมีบทบาทในการเรียบเรียงข้อมูลขึ้นมา แบบสัมภาษณ์จึงเน้นการกำหนดประเด็นเพื่อเป็นหัวข้อสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงที่มาของการจัดการศึกษา รูปแบบ วิธีการและผลจากการดำเนินงานของการบริหารจัดการที่เป็นนวัตกรรมสังคมของวัดภูเก็ต แนวคำถามไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว (Unstructured Interview) เพื่อให้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนให้ตรงตามวัตถุประสงค์มากที่สุด

3.3.3 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มตัวอย่างที่รวมกลุ่มอย่างน้อย 5-7 คน เพื่อรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็น กระบวนการการมีส่วนร่วม รวมถึงความรู้สึกที่ได้เข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่

3.4.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมการจดบันทึก การบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยลงพื้นที่สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล ตั้งแต่ วันที่ 1 กรกฎาคม 2564 – 5 กรกฎาคม 2564

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดเทปคำพูดที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการตีความหมายด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

1) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) ดำเนินการเรียบเรียงเฉพาะข้อมูลที่สำคัญซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชากรเป้าหมาย

2) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Display) ทำการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากากรสัมภาษณ์เชิงลึกโดยกำหนดให้ประเด็นที่มีคำตอบคล้ายกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

3) การค้นหาข้อสรุปและตีความของข้อมูลในรูปแบบพรรณนาตามแนวคิดทางการวิจัยที่กำหนดไว้

4) ทำการสรุปผลพรรณนาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อบรรยายให้เป็นสภาพตามความเป็นจริงของความคิดเห็นที่สัมภาษณ์ได้จากกลุ่มเป้าหมาย และเขียนรายงานสรุปในลักษณะของการพรรณนาความในลักษณะขององค์รวม

3.4.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการนำข้อมูลที่รวบรวมไว้ก่อนแล้วมาใช้ในรูปของแนวคิด ทฤษฎี โดยรวบรวมจากการค้นคว้าเอกสารบทความวิชาการ หนังสือ วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสิ่งพิมพ์ อาทิ แผ่นพับ เอกสารโครงการ และสื่อออนไลน์ อาทิ เว็บไซค์ ยูทูปและเฟซบุ๊ค

3.5 การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ก่อนการจัดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบว่า จะใช้ข้อมูลเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่ส่งผลกระทบ หรือสร้างความเสียหายใด ๆ ต่อผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงดำเนินการสัมภาษณ์พร้อมกับบันทึกเสียง กล่าวขอบคุณเมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

3.6 การตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพมีความยืดหยุ่นสูง จึงต้องให้ความสำคัญกับความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ ประกอบด้วย

3.6.1 การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเปรียบเทียบข้อค้นพบของปรากฏการณ์ที่ศึกษาในมุมมองที่แตกต่างกัน (เอื้อมพร หลินเจริญ, 2555) ได้แก่

1) การตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูล (Investigator Trangulation) โดยเปรียบเทียบว่าได้ค้นพบสิ่งที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2) การตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล (Method Triangulation) เป็นการนำข้อมูลที่รวบรวมมาจากหลายวิธีทั้งเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต มาพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูล

3) การตรวจสอบทฤษฎี (Theory Triangulation) เพื่อให้แน่ใจว่าทฤษฎีที่ใช้อ้างอิงมีอิทธิพลต่อข้อค้นพบจริง ๆ ด้วยการตีความข้อมูลจากหลากหลายมุมมองผ่านแนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างกัน

3.6.2 การตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล ข้อมูลส่วนใหญ่มาจากการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งที่เป็นความคิดเห็น การบอกเล่าเหตุการณ์ หรือข้อมูลที่เป็นรายละเอียดเพื่อให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน จำเป็นต้องตั้งข้อสงสัยไว้ก่อน และใช้แนวทางตรวจสอบ (รัตนะ บัวสนธ์, 2556) ดังต่อไปนี้

1) ตรวจสอบจากผู้วิจัย โดยถามตนเองว่า เรื่องที่ได้รับฟังจากผู้ให้ข้อมูล มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด

2) ตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูล ว่าเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

3) ตรวจสอบอคติผู้ให้ข้อมูล ว่ามีอคติส่วนตัว หรือโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งหรือไม่ ต้องนำข้อมูลจากบุคลลกลุ่มต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับข้อมูลของฝ่ายที่เป็นกลางหรือฝ่ายนำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มต่าง ๆ มาเปรียบเทียบความเหมือน และความแตกต่างของเรื่องราวที่ได้รับฟัง

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

3.7 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จำกัดขอบเขตไว้ 3 ด้านดังนี้คือ

3.7.1 ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย 2 ประเด็น คือ

1) ศึกษาบริบทด้านทุนวัฒนธรรมและองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน

2) ศึกษาองค์ประกอบของการสร้างความหมายใหม่ของวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน

3.7.2 ด้านหน่วยการศึกษา ผู้วิจัยเลือกศึกษา 1 หน่วยการศึกษาคือโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน

3.7.3 ด้านเวลา จำกัดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานผลการศึกษาทั้งหมด 12 เดือน คือ มกราคม พ.ศ.2565 –ธันวาคม พ.ศ. 2565

3.8 แนวทางการศึกษา

การวิจัยมีแนวทางการศึกษา (แสดงดังรูปที่ 3.1) ดังต่อไปนี้

รูปที่ 3.1 แนวทางการศึกษา

3.8.1 ศึกษา ค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทำการศึกษาค้นคว้า เบื้องต้นเพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของปัญหาการวิจัย แนวคิดที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย

1) แนวคิดและทฤษฎี ได้แก่

1.1) แนวคิด Structure-Agency ของ Anthony Giddens

1.2) แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม ของ Bourdieu

1.3) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

1.4) แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์ (Branding)

1.5) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

1.6) แนวคิดนวัตกรรมสังคม

2) วัดในพระพุทธศาสนา

2.1) ความหมายของวัด

2.2) ประเภทของวัด

2.3) บทบาทของวัด

3.8.2 สังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลงรายละเอียดในการศึกษาค้นคว้า วิเคราะข้อมูล เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการวิจัย และประเด็นคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่

1) แนวคำถามสำหรับผู้ใช้พื้นที่วัด (แสดงดังตารางที่ 3.1)

2) แนวคำถามสำหรับกรรมการวัด (แสดงดังตารางที่ 3.2)

3) แนวคำถามสำหรับผู้มาใช้บริการของวัด/นักท่องเที่ยว/ผู้เข้าพัก (แสดงดังตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.1 แนวคำถามสำหรับผู้ใช้พื้นที่วัด

ข้อมูลส่วนบุคคล	บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	บริบทของการใช้พื้นที่วัด
1. ชื่อ-สกุล 2. อายุ 3. อาชีพ 4. บทบาท/หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน 5. บทบาท/หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับวัด 6.รูปแบบการใช้ประโยชน์จากพื้นที่วัด	1. หมู่บ้านนี้ตั้งขึ้นเมื่อไหร่? (หากย้ายมาจากพื้นที่อื่นให้ถามว่าย้ายมาอยู่เมื่อไหร่? ทำไมถึงย้ายมาอยู่ที่นี่) 2. การประกอบอาชีพของชาวบ้านเป็นอย่างไร? สภาพเศรษฐกิจเป็นอย่างไร? (อาจถามเปรียบเทียบอดีต/ปัจจุบัน) 3. ในหมู่บ้านมีวัดตั้งอยู่กี่วัด?ประวัติความเป็นมาของวัดเป็นมาอย่างไร? สร้างเมื่อไหร่?ทำไมถึงสร้าง?ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันวัดมีบทบาทอย่างไรบ้าง? 4. วัดมีงานประเพณีประจำอะไรบ้าง? มีรูปแบบการจัดกิจกรรมอย่างไร? ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง?	1. วัดเปิดให้มีการใช้พื้นที่ของวัดทำอะไรบ้าง? มีวิธีการ/ขั้นตอนในการที่จะเข้ามาใช้พื้นที่วัดอย่างไร?มีการจ่ายค่าตอบแทนให้วัดหรือไม่? อย่างไร?ใครเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์/วิธีการบ้าง? ท่านมีส่วนร่วมหรือไม่?อย่างไร? 2. มีความคิดเห็นอย่างไรจากการที่วัดเปิดให้มีการใช้พื้นที่ในรูปแบบดังกล่าว 3. ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรูปแบบการใช้พื้นที่วัดมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร? 4. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดมีการจัดสถานที่เพื่อให้พักค้างคืนในวัดได้?ส่วนใหญ่แล้วผู้เข้าพักเป็นใคร?ท่านเคยเห็น/ทราบว่ามีวัดอื่นที่ดำเนินการแบบนี้หรือไม่? 5. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการที่วัดจัดสถานที่เพื่อให้มีการพักค้างคืนในวัด(สมควร/ไม่สมควร)?ท่านได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวอย่างไรบ้าง? 6. ท่านคิดว่าการพักค้างคืนในวัดสามารถทำได้หรือไม่อย่างไร?มีประโยชน์/ผลกระทบอย่างไรต่อวัด หมู่บ้าน 7. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดมีการนำผลประโยชน์จากการใช้พื้นที่วัดไปใช้อย่างไร? ท่านเห็นด้วยหรือไม่?ท่านมีความต้องการอย่างไร? 8. ท่านอยากให้วัดมีการใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการในเรื่องใดอีกบ้าง? ท่านมีเหตุผลอย่างไร?

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ตารางที่ 3.1 แนวคำถามสำหรับผู้ใช้พื้นที่วัด (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	บริบทของการใช้พื้นที่วัด
		9. ที่ผ่านมาการดำเนินงานของวัดในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของวัดมีปัญหา/อุปสรรคอย่างไรบ้าง? วัดมีการแก้ไขอย่างไร? ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร? 10. ท่านมีความคาดหวังกับการดำเนินงาน/บทบาทของวัดอย่างไร? แนวโน้มการดำเนินงานของวัดจะเป็นอย่างไร

ตารางที่ 3.2 แนวคำถามสำหรับกรรมการวัด

ข้อมูลส่วนบุคคล	บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	บริบทของการใช้พื้นที่วัด
1. ชื่อ-สกุล 2. อายุ 3. อาชีพ 4. บทบาท/หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน 5. บทบาท/หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากวัด 6. บทบาท/ความสำคัญของกรรมการวัดในการดำเนินงานของวัด	1. หมู่บ้านนี้ตั้งขึ้นเมื่อไหร่? (หากย้ายมาจากพื้นที่อื่นให้ถามว่าย้ายมาอยู่เมื่อไหร่? ทำไมถึงย้ายมาอยู่ที่นี่) 2. การประกอบอาชีพของชาวบ้านเป็นอย่างไร? สภาพเศรษฐกิจเป็นอย่างไร? (อาจถามเปรียบเทียบอดีต/ปัจจุบัน) 3. ในหมู่บ้านมีวัดตั้งอยู่กี่วัด?ประวัติความเป็นมาของวัดเป็นมาอย่างไร? สร้างเมื่อไหร่?ทำไมถึงสร้าง?ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันวัดมีบทบาทอย่างไรบ้าง?	1. วัดเปิดให้มีการใช้พื้นที่ของวัดทำอะไรบ้าง? มีวิธีการ/ขั้นตอนในการที่จะเข้ามาใช้พื้นที่วัดอย่างไร?มีการจ่ายค่าตอบแทนให้วัดหรือไม่? อย่างไร?ใครเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์/วิธีการบ้าง? ท่านมีส่วนร่วมหรือไม่?อย่างไร? 2. มีความคิดเห็นอย่างไรจากการที่วัดเปิดให้มีการใช้พื้นที่ในรูปแบบดังกล่าว 3. ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรูปแบบการใช้พื้นที่วัดมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร? 4. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดมีการจัดสถานที่เพื่อให้พักค้างคืนในวัดได้?ส่วนใหญ่แล้วผู้เข้าพักเป็นใคร?ท่านเคยเห็น/ทราบว่ามีวัดอื่นที่ดำเนินการแบบนี้หรือไม่?

ตารางที่ 3.2 แนวคำถามสำหรับกรรมการวัด (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	บริบทของการใช้พื้นที่วัด
	4. วัดมีงานประเพณีประจำอะไรบ้าง? มีรูปแบบการจัดกิจกรรมอย่างไร? ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง?	5. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการที่วัดจัดสถานที่เพื่อให้มีการพักค้างคืนในวัด(สมควร/ไม่สมควร)?ท่านได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวอย่างไรบ้าง? 6. ท่านคิดว่าการพักค้างคืนในวัดสามารถทำได้หรือไม่อย่างไร?มีประโยชน์/ผลกระทบอย่างไรต่อวัด หมู่บ้าน 7. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดมีการนำผลประโยชน์จากการใช้พื้นที่วัดไปใช้อย่างไร? ท่านเห็นด้วยหรือไม่?ท่านมีความต้องการอย่างไร? 8. ท่านอยากให้วัดใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการในเรื่องใดอีกบ้าง? ท่านมีเหตุผลอย่างไร? 9. ที่ผ่านมาการดำเนินงานของวัดในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของวัดมีปัญหา/อุปสรรคอย่างไรบ้าง? วัดมีการแก้ไขอย่างไร? ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร? 10. ท่านมีความคาดหวังกับการดำเนินงาน/บทบาทของวัดอย่างไร? แนวโน้มการดำเนินงานของวัดจะเป็นอย่างไร

ตารางที่ 3.3 แนวคำถามสำหรับผู้มาใช้บริการของวัด/นักท่องเที่ยว/ผู้เข้าพัก

ข้อมูลส่วนบุคคล	บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	บริบทของการใช้พื้นที่วัด
1. ชื่อ-สกุล 2. อายุ 3. อาชีพ	1. วัตถุประสงค์ในการมาใช้บริการ.....ของวัด? ปัญหาอุปสรรคในการใช้	1. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดเปิดให้มีการใช้พื้นที่ของวัดทำอะไรบ้าง? มีวิธีการ/ขั้นตอนในการที่จะเข้ามาใช้พื้นที่วัดอย่างไร?มีการ

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ตารางที่ 3.3 แนวคำถามสำหรับผู้มาใช้บริการของวัด/นักท่องเที่ยว/ผู้เข้าพัก (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	บริบทของการใช้พื้นที่วัด
4. ภูมิลำเนา 5. เคยมาวัดนี้หรือไม่? วัตถุประสงค์ในการมาวัดนี้คืออะไร?	บริการที่พบ 2. ท่านทราบหรือไม่ว่าในหมู่บ้านมีวัดตั้งอยู่กี่วัด? ประวัติความเป็นมาของวัดเป็นมาอย่างไร?อะไรคือเหตุจูงใจให้คนมาวัดนี้ 3. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดมีงานประเพณีประจำอะไรบ้าง? มีรูปแบบการจัดกิจกรรมอย่างไร?7 4. ท่านทราบหรือไม่ว่าหมู่บ้านนี้มีสภาพเศรษฐกิจเป็นอย่างไร?	จ่ายค่าตอบแทนให้วัดหรือไม่?อย่างไร?ใครเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์/วิธีการบ้าง? ท่านมีส่วนร่วมหรือไม่?อย่างไร? 2. มีความคิดเห็นอย่างไรจากการที่วัดเปิดให้มีการใช้พื้นที่ในรูปแบบดังกล่าว 3. ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรูปแบบการใช้พื้นที่วัดมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร? 4. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดมีการจัดสถานที่เพื่อให้พักค้างคืนในวัดได้?ส่วนใหญ่แล้วผู้เข้าพักเป็นใคร? ท่านเคยเห็น/ทราบว่ามีวัดอื่นที่ดำเนินการแบบนี้หรือไม่? 5. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการที่วัดจัดสถานที่เพื่อให้มีการพักค้างคืนในวัด (สมควร/ไม่สมควร)?(สะดวก/ไม่สะดวก) 6. ท่านคิดว่าการพักค้างคืนในวัดสามารถทำได้หรือไม่อย่างไร?มีประโยชน์/ผลกระทบอย่างไรต่อวัด หมู่บ้าน 7. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัดมีการนำผลประโยชน์จากการใช้พื้นที่วัดไปใช้อย่างไร? ท่านเห็นด้วยหรือไม่?ท่านมีความต้องการอย่างไร? 8. ท่านอยากให้วัดมีการใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการในเรื่องใดอีกบ้าง? ท่านมีเหตุผลอย่างไร? 9. ท่านคิดว่าการที่วัดมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของวัดทำให้เกิดปัญหา/อุปสรรคอย่างไรบ้างกับหมู่บ้าน? วัดควรมีการบริหาร

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ตารางที่ 3.3 แนวคำถามสำหรับผู้มาใช้บริการของวัด/นักท่องเที่ยว/ผู้เข้าพัก (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	บริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ	บริบทของการใช้พื้นที่วัด
		จัดการอย่างไร? ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร? 10. ท่านมีความคาดหวังกับการดำเนินงาน/บทบาทของวัดอย่างไร? แนวโน้มการดำเนินงานของวัดจะเป็นอย่างไร

2.8.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้แนวคิดและข้อมูลเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษารูปแบบ (Pattern) วิธีการ (Method) และกระบวนการ (Process) ของโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน ในความหมายใหม่ที่แตกต่างไปจากที่พักในวัดตามแบบดั้งเดิม ได้แก่

1) ลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

2) สภาพการบริหารจัดการวัดภูเก็ต และโรงแรมธรรมะ ด้านการบริหารจัดการ การจัดการบุคลากร การบริหารจัดการงบประมาณ และการจัดการอาคารสถานที่และระบบสาธารณูปโภค

3) ศักยภาพของวัดภูเก็ต และชุมชุมบ้านเก็ด อำเภอปัว จังหวัดน่าน การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT) ศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางความหลากหลายทางชีวภาพ

4) รูปแบบการให้บริการ ได้แก่ กิจกรรมอบรม สัมมนา กิจกรรมหลักสูตรปฏิบัติธรรม กิจกรรมค่ายคุณธรรม และสถานที่พักของนักท่องเที่ยว

2.8.4 วิเคราะห์เจาะลึก เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวทางการจัดการ Templestay ในบริบทของประเทศไทย

1) ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบโรงแรมธรรมะ/ที่พักในวัด/Templestay ระหว่างการดำเนินการของวัดภูเก็ตในอดีต วัดภูเก็ตในปัจจุบัน และโรงแรมธรรมะในประเทศเกาหลี ซึ่งเป็นแรงจูงใจในการก่อตั้งโรงแรมธรรมะของวัดภูเก็ต ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาบริบทของวัดและความเป็นมาของโรงแรมธรรมะ การบริหารจัดการ และรูปแบบการให้บริการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

2) ทำการวิเคราะห์ประเด็น การท่องเที่ยวเชิงศาสนาคือที่มาของโรงแรมธรรมะ (Templestay) โดยเจาะลึกไปที่การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ทุนทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิง

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ศาสนา โดยใช้นวัตกรรมการจัดการเพื่อความยั่งยืน (Sustainability Management Process) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ

3.8.5 สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสังเคราะห์นวัตกรรมการจัดการเทมเพิลสเตย์ผ่านการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน โดยใช้เป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ของ UN เป็นแนวทางสังเคราะห์การเผยแพร่พุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัยอย่างยั่งยืน ในประเด็นต่อไปนี้

1) การสร้างความหมายใหม่ของวัด
2) โรงแรมธรรมะ: Rebranding พุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย
3) นวัตกรรมการจัดการเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บทที่ 4

บริบทของโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต จังหวัดน่าน

ในการศึกษาการสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย กรณีศึกษาวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน นั้น เพื่อทำความเข้าใจถึงบริบทต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะของวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน ในฐานะบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและเชื่อมโยงการวิเคราะห์องค์ประกอบในการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต จังหวัดน่านและแนวทางการบริหารจัดการใหม่ให้กับวัดไทยและชุมชนแวดล้อมเพื่อความร่วมสมัย ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

4.1 บริบทของจังหวัดน่าน

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

4.1.2 ภูมิประเทศ

4.1.3 ภูมิอากาศ

4.2 บริบทของชุมชนจังหวัดน่าน และอำเภอปัว

4.2.1 บริบทของชุมชนจังหวัดน่าน

4.2.2 ชุมชนและเมืองโบราณ

4.2.3 ชีววิถีน้ำเกี๋ยน

4.3 ชุมชนบ้านเก็ด อำเภอปัว จังหวัดน่าน

4.4 วัดภูเก็ต

4.1 บริบทของจังหวัดน่าน

4.1.1 ประวัติความเป็นมา

น่าน เมืองเก่าที่มีชีวิต 1 ใน 12 เมืองต้องห้ามพลาดที่กลายเป็นหมุดหมายของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ “น่าน” จังหวัดเล็ก ๆ ทางภาคเหนือที่ยังคงไว้ซึ่งความน่ารักของ

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บ้านเมืองผู้คนวิถีชีวิตศิลปะวัฒนธรรมและธรรมชาติมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงสุขภาพ เชิงเกษตร ตลอดจนการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงกลายเป็นหมุดหมายสำคัญของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่จะไม่พลาดที่จะไปเยือน

จากพงศาวดารเมืองน่านเล่าว่า ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 พญาพูคาได้ครอบครองพื้นที่ราบตอนบนอยู่ที่เมืองย่าง (ปัจจุบันคือพื้นที่ ต.ยม อ.ท่าวังผา จ.น่าน) วันหนึ่งพญาพูคาได้รับไข่นกสองฟองขนาดเท่าผลมะพร้าวจากพรานป่า จึงทรงเก็บรักษาไว้โดยแยกใส่กะทอ (ก๋วย) นุ่นและกะทอฝ้าย จากนั้นไข่ทั้งสองฟองก็ฟักออกมาเป็นทารก พญาพูคาจึงทรงรับเลี้ยงไว้เป็นโอรสบุญธรรม ให้นามโอรสจากกะทอนุ่นว่า “ขุนนุ่น” และโอรสจากกะทอฝ้ายว่า “ขุนฟอง” เมื่อโอรสทั้งสองเจริญพระชันษาเป็นบุรุษจึงมีพระประสงค์จะครองบ้านเมือง พญาพูคาจึงโปรดให้ไปหาพญาเถรแต๋ง เจ้าฤาษีที่ดอยติ้ว ดอยวาว (ปัจจุบันอยู่ในเขต อ.สองแคว จ.น่าน) เพื่อขอพระกรุณาโปรดสร้างเมืองให้ พญาเถรแต๋งพาไปสถานที่แห่งหนึ่งทางทิศตะวันออกของแม่น้ำโขง ใช้ไม้เท้าแบ่งเขตแดนแล้วให้ชื่อเมืองว่า “จันทบุรี” โปรดให้ขุนนุ่นเป็นกษัตริย์ปกครอง (ปัจจุบันคือเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ส่วนทางทิศตะวันออกฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง พญาเถรแต๋งใช้ไม้เท้า แบ่งเขตแดนและให้ชื่อเมืองว่า “วรนคร (เมืองปัว)” แล้วโปรดให้ขุนฟองเป็นกษัตริย์ปกครอง (สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณที่ราบแถบ ต.ศิลาเพชร อ.ปัว จ.น่าน) ขุนฟองจึงถือเป็นกษัตริย์น่านองค์ที่ 1 หลังจากนั้นราวพ.ศ.1896 สมัยของพญาครานเมืองกษัตริย์น่านองค์ที่ 5 ได้สร้างพระธาตุแช่แห้ง ณ ดอยภูเพียงแช่แห้งเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระพิมพ์เงินและพระพิมพ์ทองที่ได้รับพระราชทานมาจากเจ้าเมืองสุโขทัยแล้วย้ายราชธานีมาสร้างเวียงใหม่ทางทิศใต้ของวรนครใกล้กับพระธาตุแช่แห้งเรียกว่า “เวียงพูเพียงแช่แห้ง” พ.ศ. 1906 สมัยของพญาผากองกษัตริย์น่านองค์ที่ 6 โอรสในพญาครานเมืองเวียงพูเพียงแช่แห้งประสบปัญหาความแห้งแล้งอย่างหนักพญาผากองทรงพระสุบินว่ามีโคอุศุภราชวิ่งข้ามแม่น้ำน่านมายังฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นที่ราบกว้างใหญ่ แล้วถ่ายมูลไว้เป็นแนวหลักหมายเขตกำแพงเมือง เมื่อพระองค์เสด็จ ณ ที่แห่งนั้นก็ทอดพระเนตรเห็นจริงตามพระสุบินทุกประการ จึงทรงอพยพพลเมืองข้ามฝั่งแม่น้ำน่านมาสร้างราชธานีใหม่ที่ห้วยไคร้ (เขตเวียงใต้ของตัวเมืองน่านในปัจจุบัน) ใน พ.ศ. 1911 และตั้งชื่อเมืองว่า “นันทบุรี” เพราะมีชีปะขาวชื่อ “นันทะ” อาศัยอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ต่อมาชาวบ้านเรียกเมืองนี้ว่า “เมืองน่าน” ตราบจนปัจจุบัน เพราะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำน่าน ขึ้นต่ออาณาจักรล้านนาและพม่า พระเจ้าติโลกราชยกทัพจากเชียงใหม่มาตีเมืองน่านในพ.ศ. 1993 สมัยของพญาอินต๊ะแก่นท้าวกษัตริย์น่านองค์ที่ 15 เมืองน่านจึงถูกผนวกเข้ากับเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนามีฐานะเป็นเพียงหัวเมืองหนึ่งโดยมีเจ้า

เมืองที่ได้รับแต่งตั้งผลัดเปลี่ยนกันปกครองเมืองเรื่อยมา จนกระทั่งพระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์แห่งกรุงหงสาวดี (พม่า) ตีเมืองเชียงใหม่ได้เมืองน่านจึงตกเป็นเมืองประเทศราชของพม่าร่วม 200 ปี ราว พ.ศ. 2232 เมืองน่านถูกทิ้งร้างนาน 5 ปีเนื่องจากพระเมืองราชาเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 47 ได้คิดคบกับลาวแสนแก้วแข็งเมืองต่อพม่าพระเจ้ากรุงอังวะจึงได้ยกทัพมาปราบและเผาบ้านเมืองจนเสียหายอย่างหนักผู้คนล้มตายบางส่วนหลบหนีเข้าป่าจากนั้นอีก 1 ปีพวกลาวและแกว (ญวน) ก็เข้ามารุกรานเมืองน่านกวาดต้อนเอาชาวเมืองที่เหลือไปไว้เมืองลาวเมืองน่านจึงถูกทิ้งร้างเป็นครั้งแรก พ.ศ. 2314 พญามโนเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 54 ได้ส่งเจ้าน้อยวิทูรเข้าช่วยราชการศึกร่วมกับกองทัพหัวเมืองล้านนานำโดยพญาจ่าบ้านและเจ้ากาวิละเข้าสวามิภักดิ์ต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จนสามารถขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงใหม่ได้และเมืองน่านก็ถูกทิ้งร้างอีกเป็นครั้งที่ 2 เมื่อพ.ศ. 2321 ในสมัยของพญาวิทูรเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 55 เนื่องจากถูกจับตัวไปยังกรุงศรีอยุธยาเพราะไม่จงรักภักดีน่านจึงขาดผู้นำกองทัพพม่าซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองเชียงแสนจึงเข้ามารุกรานเมืองน่านและกวาดต้อนเอาชาวเมืองน่านไปไว้ที่เชียงแสนเมืองน่านจึงถูกทิ้งร้างนาน 23 ปี สวามิภักดิ์ต่อราชวงศ์จักรี ครั้นเมื่อพ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีและปราบดาภิเษกขึ้นเป็นรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี เจ้าฟ้าอัทธวรปัญโญ (ขณะนั้นรั้งเมืองอยู่ที่เมืองเทิงปัจจุบันคืออ.เทิงจ.เชียงราย) จึงเข้าเฝ้าฯเพื่อทูลสวามิภักดิ์เป็นข้าขอบขัณฑสีมาในพ.ศ. 2331 รัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เจ้าฟ้าอัทธวรปัญโญ เป็นเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 57 และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ซ่อมสร้างเมืองน่านหลังจากที่ถูกทิ้งร้างนาน 23 ปีนับแต่นั้นมาเมืองน่านจึงมีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ จากนั้นเมืองน่านก็มีการย้ายเมืองอีก 2 ครั้งเนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ครั้งแรกในพ.ศ. 2360 สมัยของเจ้าสุมนเทวราชได้ย้ายเมืองไปอยู่บริเวณดงพระเนตรช้างมีวัดสถารศเป็นวัดหลวงประจำเวียงเหนือ พ.ศ. 2398 เจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อย้ายเมืองจากดงพระเนตรช้างกลับมาอยู่ที่เวียงเก่า (ตัวเมืองน่านปัจจุบัน) แล้วโปรดให้ซ่อมสร้างเวียงเก่า โดยให้สร้างคุ้มแก้ว 7 หลัง เป็นที่ประทับ และสร้าง “หอคำ” เป็นท้องพระโรงออกว่าราชการเมื่อถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯสถาปนาพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯขึ้นเป็นพระเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 63 นับเป็นเจ้านครน่านองค์เดียวที่ได้รับการสถาปนาเป็น “พระเจ้า” เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้ายได้แก่มหาอำมาตย์โทเจ้ามหาพรหมสุรธาดาฯเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 64 ถึงแก่พิราลัยในพ.ศ. 2474 นับเป็นเจ้าผู้ครองนครน่านคนสุดท้ายและในพ.ศ. 2433 ได้มีพระยาพิชัยชาญฤทธิ์เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรก

4.1.2 ภูมิประเทศ

จังหวัดน่านมีพื้นที่ 12,163.04 ตารางกิโลเมตรเป็น 1 ใน 17 จังหวัดภาคเหนือประกอบไปด้วยแบ่งการปกครองออกเป็น 15 อำเภอ99 ตำบล 893 หมู่บ้านพื้นที่ 12,163.04 ตารางกิโลเมตรของน่านส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนมีประชากร 478,227 คนเป็นคนไทยและมีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่มากมายได้แก่ ม้ง เมี่ยน ขมุ มลาบรี มูเซอ ไทลื้อ ไทพวน และไทยวน หรือคนเมือง อาศัยอยู่ร่วมกันโดยมีแม่น้ำน่านที่เกิดจากการรวมตัวกันของแม่น้ำ 8 สายเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตและผูกพันกับชาวน่านมายาวนานอีกทั้งแม่น้ำน่านยังเป็นแม่น้ำสายที่ยาวที่สุดในบรรดาต้นน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยามีความยาวถึง 740 กิโลเมตร 45% ของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ส่งต่อความอุดมสมบูรณ์ไปยังภาคกลางจึงมาจากแม่น้ำน่านนี้เอง จังหวัดน่านนอกจากจะเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำน่านแล้วยังมีพื้นที่ป่ามากถึง 6,496,231.62 ไร่คิดเป็นร้อยละ 85.45 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดโดยจำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ 2,781,676.12 ไร่และป่าสงวนแห่งชาติ 17 แห่ง 3,714,555.50 ไร่ จึงทำให้น่านยังมีอุทยานแห่งชาติมากถึง 7 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อุทยานแห่งชาติขุนน่าน อุทยานแห่งชาติขุนสถาน อุทยานแห่งชาติแม่จริม อุทยานแห่งชาตินันทบุรี อุทยานแห่งชาติศรีน่าน และอุทยานแห่งชาติถ้ำสะเกิน ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าและน้ำประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดน่านจึงมีอาชีพเกษตรกรโดยจังหวัดน่านมีพื้นที่ทางการเกษตรถึง 1,414,693 ล้านไร่ 16.78% เป็นนาพื้นที่ปลูกข้าว 55.54% ปลูกพืชไร่ 20.18% เป็นสวนไม้ผลและไม้ยืนต้น 7.22% คือที่ดินทางการเกษตรอื่น ๆ และ 0.27% เป็นที่ดินทางการเกษตรอื่น ๆ เช่นสวนผักไม้ดอกไม้ประดับโดยจังหวัดน่านมีรายได้จากภาคการเกษตร 8,582 ล้านบาทต่อปีนอกจากภาคการเกษตรจังหวัดน่านยังมีรายได้จากภาคอุตสาหกรรม (เกี่ยวกับผ้าทอเครื่องเงินและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร) 18,564,631 ล้านบาทต่อปี

จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ติดกับชายแดนทางด้านทิศตะวันออกของภาคเหนือตอนบน ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ ประมาณ 668 กิโลเมตร บริเวณเส้นรุ้งที่ 18 องศา 46 ลิปดา 30 ฟิลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 18 องศา 46 ลิปดา 44 ฟิลิปดาตะวันออก ระดับความสูงของพื้นที่อยู่สูง 2 ,112 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่ 11,472.076ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,170,045 ไร่ อาณาเขตโดยรอบของจังหวัดน่าน ทิศเหนือประกอบด้วย อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว มีอำเภอทุ่งช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ์ อำเภอบ่อเกลือ ที่มีพื้นที่ติดต่อกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ เชียงฮ่อน - หงสา (สปป.ลาว) ทิศตะวันออก ประกอบด้วย อำเภอภูเพียง อำเภอสันติสุข โดยมีอำเภอแม่จริม อำเภอเวียงสา มีพื้นที่ติดต่อกับแขวงไชยบุรี (สปป.ลาว)

ทิศใต้ ประกอบด้วย อำเภอนาน้อย อำเภอนาหมื่น มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอนาน้อย มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดแพร่ อำเภอเวียงสา มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดแพร่ ทิศตะวันตก ประกอบด้วย อำเภอบ้านหลวง มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเชียงม่วนจังหวัดพะเยา อำเภอท่าวังผา มีพื้นที่ติดกับอำเภอปง จังหวัดพะเยา อำเภอสองแคว มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ทิศเหนือและทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นระยะทางยาวประมาณ 227 กม. (สำนักงานจังหวัดน่าน, 2566)

4.1.3 ภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อนแบบ 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว โดยมีความแตกต่างของฤดูอย่างชัดเจน (กรมอุตุนิยมวิทยา, 2566)

ฤดูร้อน ระหว่างเดือนมีนาคม - พฤษภาคม อากาศร้อนถึงร้อนจัด

ฤดูฝน ระหว่างเดือนมิถุนายน - ตุลาคม มีฝนตกชุก จากอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

ฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ อากาศหนาวถึงหนาวจัด จากอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

4.1.4 ความนิยมในการเป็นเมืองท่องเที่ยว

ด้วยความสวยงามของธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ป่าเขาความรุ่มรวยและเข้มแข็งทางวัฒนธรรมกับประวัติศาสตร์อันยาวนานมากกว่า 700 ปี จึงทำให้น่านกลายเป็นเมืองหมุดหมายสำคัญในการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัดน่านจากการท่องเที่ยวปีละไม่น้อยกว่า 2,154.85 ล้านบาท การทำให้น่านได้รับความนิยมในการเป็นเมืองท่องเที่ยว แสดงผ่านคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “แข่งเรือลือเลื่อง เมืองงาช้างดำ จิตรกรรมวัดภูมินทร์ แดนดินส้มสีทอง เรืองรองพระธาตุแช่แห้ง” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ “น่าน : เมืองแห่งความสุขเศรษฐกิจสร้างสรรค์ธรรมชาติสมบูรณ์การเกษตรมั่งคั่งชุมชนเข้มแข็งท่องเที่ยวยั่งยืน” แล้วเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวน่านให้ดีขึ้นอย่างสอดคล้องกับยุค Thailand 4.0 จังหวัดน่านจึงต้องเติบโตอย่างมีคุณภาพพร้อมการพัฒนาและได้รับองค์ความรู้สู่การเป็นจังหวัดอัจฉริยะหรือ Smart Province อย่างสมบูรณ์แบบโดยเร่งพัฒนาเมืองให้ครอบคลุมทั้ง 7 ด้าน (สำนักงานจังหวัดน่าน, 2566) ได้แก่

1) สิ่งแวดล้อมอัจฉริยะ (Smart Environment) คำนึงถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโดยใช้เทคโนโลยีมาช่วยบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดการน้ำ ดูแลสภาพอากาศ การจัดการของเสีย และการเฝ้าระวังภัยพิบัติต่างๆ รวมถึงเพิ่มการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2) เศรษฐกิจอัจฉริยะ (Smart Economy) สร้างมูลค่าเพิ่มในระบบเศรษฐกิจและบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเช่นเมืองเกษตรอัจฉริยะ เมืองท่องเที่ยวอัจฉริยะ

3) ขนส่งอัจฉริยะ (Smart Mobility) มุ่งพัฒนาเน้นระบบจราจรและขนส่งอัจฉริยะเพื่อขับเคลื่อนประเทศโดยเพิ่มประสิทธิภาพและความเชื่อมโยงของระบบขนส่งและการสัญจรที่หลากหลายเพิ่มความสะดวกปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

4) พลังงานอัจฉริยะ (Smart Energy) สามารถบริหารจัดการพลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสร้างความสมดุลระหว่างการผลิตและการใช้พลังงานในพื้นที่เพื่อสร้างความมั่นคงทางพลังงานและลดการพึ่งพาพลังงานจากระบบโครงข่ายไฟฟ้าหลัก

5) พลเมืองอัจฉริยะ (Smart People) เป็นเมืองที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ทักษะและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจเปิดกว้างสำหรับความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมและการมีส่วนร่วม

6) ดำรงชีวิตอัจฉริยะ (Smart Living) เป็นเมืองที่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกโดยคำนึงถึงหลักอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ให้ประชาชนมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีปลอดภัยและมีความสุข

7) การบริหารภาครัฐอัจฉริยะ (Smart Governance) มีการพัฒนาระบบบริการภาครัฐเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการของภาครัฐมุ่งเน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมและมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องผ่านการประยุกต์ใช้นวัตกรรม

นายโยธิน ทับทิมทอง ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานน่าน เปิดเผยถึง สถานการณ์ภาพรวมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านมีการฟื้นตัว หลังสถานการณ์โรคโควิด-19 คลี่คลาย โดยเปรียบเทียบกับสถานการณ์ปกติ ปี 2562 กับปีปัจจุบัน 2565 ซึ่งพบว่าจังหวัดน่านมีการฟื้นตัวในระดับค่อนข้างดีมาก เนื่องจากมีสัดส่วนตลาดการท่องเที่ยวเป็นชาวไทย 98% และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 2% โดยในปี 2562 มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน ทั้งหมด 947,512 คน/ครั้ง รายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด 2,722 ล้าน (บาท) วนในปี 2565 ช่วงเดือนมกราคม-สิงหาคม 2565 มีนักท่องเที่ยวประมาณ 834,382 คน/ครั้ง และรายได้จำนวน 1,909 ล้าน (บาท) และคาดการณ์ว่าตลอดปี 2565 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 1,134,382 คน/

ครั้ง และรายได้ประมาณ 2,910 ล้าน (บาท) โดยภาพรวมการท่องเที่ยวเมืองน่านถือว่ามีการฟื้นตัว ซึ่งส่วนหนึ่งเห็นได้ชัดจากธุรกิจที่พัก ร้านกาแฟ ร้านอาหาร ที่มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น สำหรับด้านผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวได้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับฤดูกาลท่องเที่ยวช่วงไฮซีซั่นในปลายปีนี้ โดยมีจำนวนที่พักประมาณ 510 แห่ง จำนวนห้องพักประมาณ 5,600 ห้อง มีสายการบินบริการ 3 สายการบิน สายการบินนกแอร์ สายการแอร์เอเชีย สายการบินไลน์ออนแอร์ รวมทั้งหมดประมาณ 7 เที่ยวบินต่อวัน

นอกจากนี้ยังมีบริการรถเช่าทั้งรถตู้ และเช่าขับเอง ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาในช่วงไฮซีซั่นฤดูกาลท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน และที่ผ่านมาได้มีการออกติดตามตรวจเยี่ยมผู้ประกอบการ โดยเฉพาะผู้ประกอบการและสถานที่หลายแห่ง ซึ่งเป็นจุดเช็กอินที่คาดหมายได้ว่านักท่องเที่ยวจะต้องมาแวะใช้บริการ พบว่ามีการปรับตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้ได้อย่างเหมาะสมและน่าประทับใจ ทั้งเรื่องการให้บริการ สถานที่ได้มาตรฐานและเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว การป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 มีการปรับสถานที่ และมาตรการรองรับ ทั้งเรื่อง การปรับลานจอดรถและการจราจรเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้กับลูกค้า การอบรมพนักงานต้อนรับและให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจ ส่วนกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งการขี่รถ ATV และ ปางช้าง ผู้ประกอบมีประสบการณ์ทำธุรกิจ ซึ่งให้ความสำคัญด้านมาตรฐานและความปลอดภัย โดยภาพรวมถือว่าผู้ประกอบมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรับรองนักท่องเที่ยว ให้เกิดความประทับใจ พร้อมเป็นหน้าเป็นตาด้านการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดน่าน (เดลินิวส์ออนไลน์, 2565) แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน ดังภาพ

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

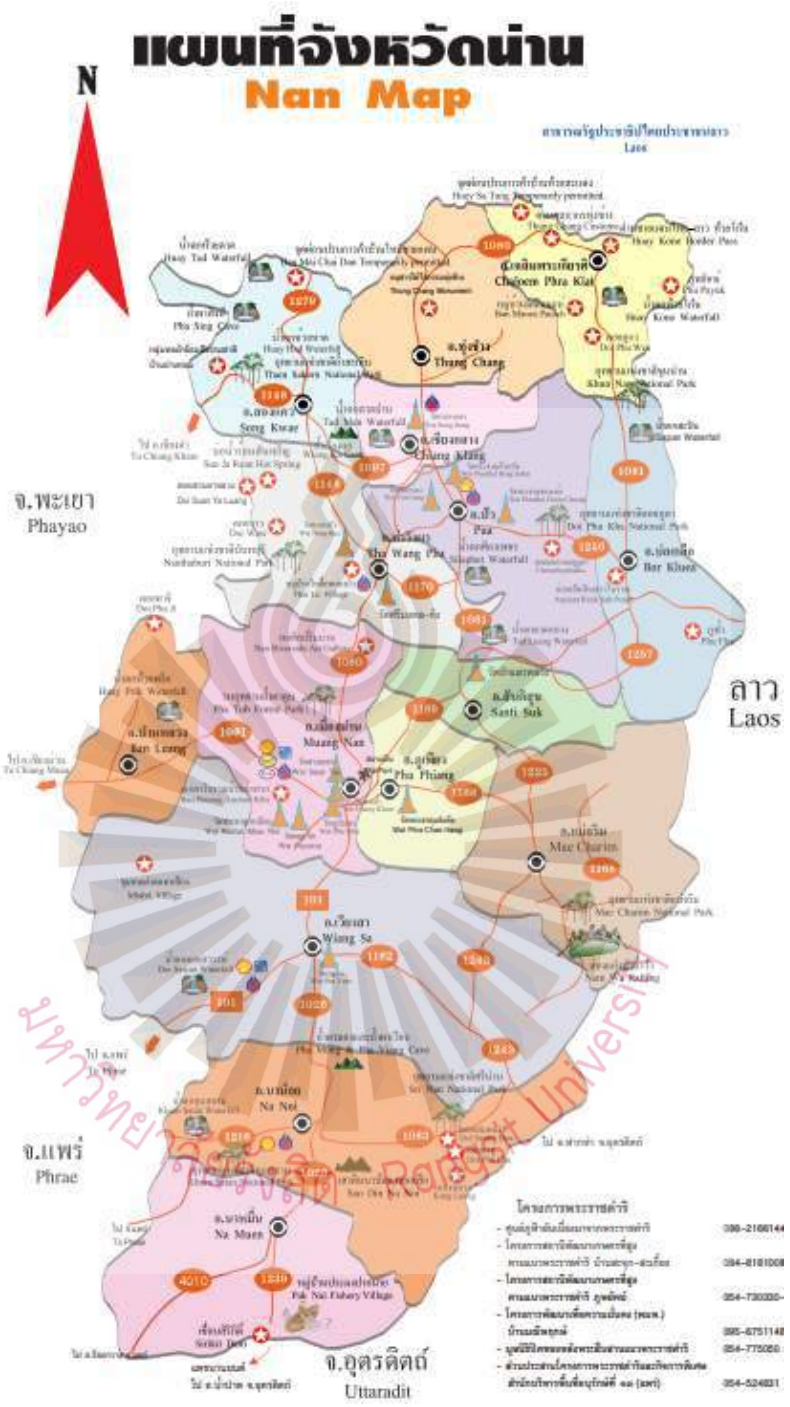

รูปที่ 4.1 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน

ที่มา: จังหวัดน่าน, 2562

4.2 บริบทของชุมชนจังหวัดน่าน และอำเภอปัว

4.2.1 บริบทของชุมชนจังหวัดน่าน

เมื่อพิจารณาบริเวณพื้นที่เมืองเก่าน่าน ตามองค์ประกอบของทฤษฎีจินตภาพของเมือง (Image of the city) โดย Lynch (1964) ได้แก่ เส้นทาง ที่รวมกิจกรรม ขอบเขต ย่าน และจุดหมายตา สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) เส้นทาง (Path) เส้นทางหลักที่สำคัญ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 ซึ่งเป็นถนนเข้าสู่อำเภอเมืองน่าน ที่มาจากแพร่ ผ่านเข้าสู่อำเภอเวียงสาสู่ตัวเมือง ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 ที่เริ่มจากถนนสุริยพงษ์ไปอำเภอบ้านหลวง สามารถเชื่อมต่อไปยังจังหวัดพะเยา ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1080 ที่เชื่อมต่อเข้าสู่ถนนมหายศ ถนนสายนี้เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่น่านส่วนบน ถนนสุมนเทวราชเป็นถนนแนวแกนเหนือ – ใต้ ของเมือง เป็นถนนที่มีความสำคัญที่ตัดผ่านย่านพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 ที่เชื่อมต่อกับถนนมหาวงศ์เป็นถนนแนวแกนตะวันตก – ตะวันออกที่เชื่อมโยงไปวัดพระธาตุแช่แห้งไปสู่พื้นที่จังหวัดน่านส่วนตะวันออก

2) ที่รวมกิจกรรม (Node) พื้นที่เมืองน่านมีที่รวมกิจกรรมหลัก ได้แก่ พื้นที่บริเวณถนนสุมนเทวราช ระหว่างโรงแรมเทวราชกับวัดหัวเวียงใต้ ตลาดตั้งตรงจิตนุสรณ์และตลาดกรมธนารักษ์ พื้นที่โล่งใต้สะพานพัฒนาภาคเหนือ ริมน้ำน่าน เป็นพื้นที่โล่งนันทนาการที่รองรับกิจกรรมพักผ่อนของชาวเมืองในชีวิตประจำวันและในวิถีชีวิตวัฒนธรรมประจำปี สถานีขนส่งใหม่ บริเวณถนนเจ้าฟ้ามีพื้นที่รวมกิจกรรมหลักที่สำคัญ ได้แก่ ใจเมือง และข่วงเมือง บริเวณถนนสุริยพงษ์ตัดกับถนนผากองอันเป็นที่ตั้งของหอคำในอดีต ปัจจุบันคือ พื้นที่ที่ประกอบด้วยที่ทำการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ และวัดหัวข่วง พื้นที่รวมกิจกรรมรองได้แก่ ถนนผากองติดกับวัดสวนตาล โดยพื้นที่สองฟากถนนรองรับกิจกรรมชาวเมืองตอนค่ำไปจนถึงกลางคืนเป็นที่ตั้งตลาดโต้รุ่ง

3) ขอบเขต (Scope) ขอบเขตหลักของเมืองน่านที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำน่านที่แบ่งตัวเมืองน่านออกเป็นสองฟากได้แก่ ตัวเมืองน่านฝั่งตะวันตก ที่มีความหลากหลายซับซ้อนในการใช้ประโยชน์ที่ดินและศูนย์รวมกิจกรรม และตัวเมืองน่านฝั่งตะวันออกอันเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่ตั้งวัดพระธาตุแช่แห้ง ขอบเขตระดับรอง คือ แนวคูน้ำและกำแพงเมืองเก่า ที่ยังคงหลงเหลือปรากฏหลักฐานตั้งแต่บริเวณหัวถนนอนันตวรฤทธิเดช และที่ถูกชาวบ้านเข้าตั้งถิ่นฐานทับซ้อนบนกำแพงเก่าด้านถนนรอบเมืองด้านทิศใต้ และแนวคูคลองเปรมประชาราษฎร์

4) ย่าน (Districts) ย่านที่สำคัญหลักๆ แบ่งประเภทได้ดังนี้ ย่านอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมได้แก่ บริเวณใจกลางเมืองน่าน และวัดพระธาตุแช่แห้ง ย่านพาณิชยกรรมและที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง และหนาแน่นสูง อยู่บริเวณสองฝากของถนนอนันตวรฤทธิเดช และถนนสุมนเทวราช ย่านราชการ ได้แก่ บริเวณศูนย์ราชการกลางเมืองและด้านทิศเหนือ ได้แก่ ค่ายสุริยพงษ์ โรงพยาบาลน่าน และสนามบิน ย่านพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ บริเวณทุ่งนาฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน และพระธาตุแช่แห้ง

4) จุดหมายตา (Landmark) จุดหมายตาหลักระยะไกลของเมืองน่าน ได้แก่ พระธาตุแช่แห้ง ตั้งอยู่ฟากตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง และพระธาตุเขาน้อย ตั้งอยู่บนภูเขาด้านทิศตะวันตกของเมือง โดยมีแนวแกนตะวันออก – ตะวันตกที่เชื่อมโยงกัน จุดหมายตาระยะใกล้ ได้แก่ พระธาตุช้างค้ำ วิหารวัดภูมินทร์ พื้นที่โล่งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดน่าน เจดีย์วัดสวนตาล และปล่องเมรุเผาศพวัดท่าล้อฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน

4.2.2 ชุมชนและเมืองโบราณ

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจะเห็นได้ว่า เมืองน่านเป็นชุมชนและเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่เมืองหนึ่งในดินแดนล้านนาตะวันออก โดยที่ตั้งของตัวจังหวัดปัจจุบันตั้งซ้อนทับบนตัวเมืองโบราณเดิม มีการย้ายถิ่นฐานและสร้างเมืองใหม่อยู่หลายครั้ง เนื่องมาจากการปรับที่ตั้งให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความต้องการเชื่อมต่อกับเมืองและอาณาจักรใกล้เคียง และความจำเป็นในการขยายเมืองเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ซึ่งการย้ายถิ่นฐานแต่ละครั้งล้วนก่อให้เกิดชุมชนหรือเมืองอันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ

การสร้างเวียงพระธาตุแช่แห้งมีช่วงเวลาอยู่แค่เพียงสมัยสุโขทัยหรือช่วงเวลาใกล้เคียง และเมืองน่านกับเวียงดงพระเนตรก็ถูกสร้างตามมาในภายหลังตามลำดับ แต่หากเมื่อพิจารณาจากรูปแบบกลับพบข้อสังเกตว่า กำแพงเมือง – คูเมือง ที่เป็นรูปแบบเส้นตรงมุมเหลี่ยมแต่กลับมีรูปแบบในลักษณะ “เมืองป้อมภูเขา” หรือแม้แต่ “เมืองน่าน” ก็มีกำแพงเมืองแบบ “พัฒนาการเมืองป้อมภูเขา” ซึ่งเป็นรูปแบบในทางเดียวกันกับเมืองโบราณอื่น ๆ ที่พบในเขตล้านนา เช่น แม่สาย และเมืองอื่น ๆ อันมีตำนานเก่าแก่โยงไปถึงเวียงพางคำ ซึ่งมีอายุยาวนานกว่าสมัยสุโขทัยอาจมีความเป็นไปได้ที่การตั้งถิ่นฐานในน่านจะมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่าการสร้างบ้านแปงเมืองในสมัยสุโขทัยตอนต้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ล้านนา รัตนโกสินทร์ เช่น แนว

กำแพง คูเมือง ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งโดยสรุปสามารถแบ่งเมืองเก่าในเขตเมืองน่านได้เป็น 3 เมือง ได้แก่ เวียงพระธาตุแช่แห้ง เมืองน่าน และเวียงดงพระเนตร

คุณค่าความสำคัญของ “เมืองเก่าน่าน” ใจเมืองน่าน เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองน่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นชุมชนศูนย์กลาง มีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการศึกษาของจังหวัด ตลอดจนเป็นแหล่งรวบรวมและซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร การท่องเที่ยวภายในจังหวัดน่าน ที่เชื่อมโยงกับจังหวัดแพร่ พะเยา และเชียงราย นอกจากนี้พื้นที่เมืองเก่าน่าน เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน ตามประกาศผังเมืองรวมน่าน ฉบับที่ 445 (พ.ศ.2543) ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ดังกล่าวจึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจของพื้นที่ผังเมืองรวม และจังหวัดน่าน ขอบเขตพื้นที่ “เมืองน่าน” เป็นสัญลักษณ์ของอดีตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์อันยาวนานของจังหวัดน่านมาจนถึงปัจจุบัน เป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นเค้าโครงของชุมชนเมืองในอดีตต่อเนื่องกันมา โดยใจเมืองน่านยาวนานถึง 637 ปี ดังนั้น จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาหลายด้าน ได้แก่

คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value) สามารถเห็นได้จากเอกลักษณ์ของพื้นที่ทั้งริมสองฝั่งแม่น้ำน่าน ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมเป็นจำนวนมาก เช่น คุ้มเจ้า วัด ย่านการค้า ชุมชนที่พักอาศัยเก่าแก่

คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Value Added) บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่โยรอบ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมคุณค่าเศรษฐกิจให้กับชุมชน ด้วยการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ สนับสนุนการจัดภูมิทัศน์เมืองในพื้นที่ประวัติศาสตร์ จัดระบบคมนาคมให้เหมาะสม สนับสนุนให้มีถนนคนเดินในลักาณะที่เป็นถนนค้าขาย กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เมืองมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจพิ่มมากขึ้น ผลที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยว ๆ ได้แก่ การค้าขายสินค้าพื้นบ้าน ผลผลิตจากสนวน ผลไม้ ผลผลิตจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมขนาดย่อย ซึ่งมีผลทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เกิดการจ้างงานเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นดีขึ้น

คุณค่าด้านการใช้งาน (Functional Value) แม้ว่าบางส่วนของโบราณสถาน ศาสนสถานดั้งเดิม ชุมชนเดิมในอดีต หรือสาธารณูปโภคดั้งเดิม ได้เสื่อมลงตามกาลเวลาที่ยาวนาน เนื่องจาก

บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และบริบทของเมืองน่านที่เปลี่ยนแปลงไป แต่การบูรณะปรับปรุงให้นำมาใช้ใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอยให้เข้ากับยุคสมัย นับเป็นหนทางหนึ่งในการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และยังคงตอบสนองประโยชน์ใช้สอบร่วมสมัยได้ในเวลาเดียวกัน เช่น การจัดระเบียบถนนสายนประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวถนนคนเดิน เป็นต้น

คุณค่าด้านการศึกษา (Educational Value) นอกจากจะเป็นแหล่งที่มีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แล้ว ยังถือได้ว่ามีจุดแข็งในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งความรู้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมโดยไม่จำเป็นจะต้องละทิ้งการพัฒนาเพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการสร้างจุดขายให้บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่โดยรอบ ให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) โดยการพัฒนาและส่งเสริมบางส่วนของพื้นที่ประวัติศาสตร์ในด้านการสื่อความหมายด้านประวัติศาสตร์ให้ผสมกลมกลืนไปกับบริเวณต่อเนื่องที่ยังมีคนใช้ชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

คุณค่าด้านสังคม (Social Value) ในความเป็นมรดกที่มีคุณค่าของจังหวัดและประเทศนั้น ความเกี่ยวเนื่องของกิจกรรมประเพณีทางสังคมถูกนำมาเชื่อมโยงกับการใช้สอยในยุคปัจจุบัน พื้นที่บริเวณใจเมืองน่าน ยังถือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประเภทต่าง ๆ ผู้คนที่อยู่ในชุมชนยังคงใช้สอยอย่างต่อเนื่องในการทำกิจกรรมทางประเพณี ทางสังคมต่าง ๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการช่วยกันดูแลรักษาและใช้สอยให้สมกับคุณค่าที่บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างมาเชื่อมโยงปัจจุบันกับอดีตได้อย่างต่อเนื่องและผสมกลมกลืน(หอศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน, 2566)

4.2.3 ชีววิถีน้ำเกี๋ยน

วิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ประสบความสำเร็จจากการรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพเป็น Smart Group และพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานก้าวสู่ Smart Produce เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ สร้างผลงานเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนและได้รับรางวัลชนะเลิศวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศ ประจำปี 2560

“น้ำเกี๋ยน” ตำบลเล็ก ๆ ในอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ที่มีป่าไม้ธรรมชาติและลำธารที่อุดสมบูรณ์ ได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนชีววิถีขึ้น โดยชาวบ้าน ชุมชน ท้องถิ่น ที่มีความร่วมมือในการลด

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

รายจ่าย ลดการใช้สารเคมีต่าง ๆ ในครัวเรือน และในชีวิตประจำวัน จึงได้เริ่มสร้างกลุ่มกันทำผลิตภัณฑ์ใช้เองในครัวเรือนก่อน กลุ่มชีววิถีได้ดำเนินงานมาเป็นปีที่ 6 เริ่มจากการระดมทุนจากสมาชิกซึ่งมีจำนวน 89 คน จนปัจจุบันมีสมาชิก 317 คน ที่มีเจตนารมณ์ในการลดรายจ่ายและลดการใช้สารเคมีในครัวเรือนโดยนำพืชสมุนไพรที่มีนท้องถิ่น อาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมของผู้เฒ่าผู้แก่ผสมกับความรู้ใหม่ เช่น ใบหมี่ มะเฟือง มะกรูด ขมิ้นชัน มาเป็นวัตถุดิบในการผลิต สินค้ามีคุณภาพจากการได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ปัจจุบันได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนมาตั้งแต่ปี 2551 และได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย โดยได้ขยายการดำเนินงานมาสู่การผลิต แชมพู สบู่ ครีมทาผิว โดยใช้สมุนไพรจากแหล่งวัตถุดิบ ในป่าชุมชนของเมืองน่าน เช่น ใบหมี่ ดอกอัญชัน มะเฟือง มะกรูด มะขาม ขมิ้นชัน เป็นต้น นำมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่อ่อนโยนต่อเส้นผมและผิวกาย ผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ผ่านกรรมวิธีการผลิตที่มีมาตรฐาน ที่ได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ และควบคุมคุณภาพการผลิตจากสถานีอนามัยตำบลน้ำเกี๋ยน ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมการปลูกและพัฒนาพันธุ์สมุนไพร จากศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลน้ำเกี๋ยน ที่ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์จนมีคุณภาพ จนได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนแล้ว และผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สามารถทำรายได้ต่อชุมชนโดยมียอดจำหน่ายในระยะเวลาห้าปีที่ผ่านมา 5 ล้านบาท และนอกจากรายได้ที่มั่นคงให้สมาชิกแล้ว ยังเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน และจังหวัดอีกด้วย (Thailand Tourism Directory, 2023)

ชีววิถีน้ำเกี๋ยน ชุมชนต้นแบบที่พลิกฟื้นความโหดร้าย สู่การเป็นชุมชนอุดมความสุขที่สามารถเติบโตผ่านการกระจายรายได้แบบยั่งยืน จากชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยนที่ไม่ค่อยน่าอยู่ ด้วยความที่มีทรัพยากรก็คือมีการตัดไม้ทำลายป่าชุมชน เกิดวิกฤติภัยแล้ง ขาดน้ำทำนาไม่ได้ ไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน ขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้ชุมชนเกือบล่มสลาย กระทั่งผู้นำชุมชนเข้าไปดูแลรักษาป่า ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายาเสพติด เมื่อปัญหาเบาบางลง ชาวบ้านจึงเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มกันพัฒนาเป็นจุดเริ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถีด้วย โดยจุดเด่นของชุมชนอยู่ที่ตัวผลิตภัณฑ์ออแกนิคที่มีความเป็นธรรมชาติสูง ผลดีที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างชัดเจนคือรายได้ที่เพิ่มขึ้น ปัจจุบันการเก็บสมุนไพรมาจำหน่าย ไม่ได้สร้างแค่เม็ดเงิน แต่ได้ในเรื่องของความสุข ความสามัคคี ลูกหลานกลับมาทำงานในชุมชน เกิดการจ้างงานในชุมชน ไม่ต้องไปอยู่ไกลบ้าน กำไรที่ได้ก็มาช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือหมู่บ้าน มาพัฒนาทุกภาคส่วน ตลอดจนการมีสิ่งแวดล้อมดีขึ้น พื้นที่ว่างเปล่านำมาปลูกสมุนไพร โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีบทบาทสำคัญทางด้านเงินลงทุน และการให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ มีการวางแผนร่วมกับธนาคารในเรื่องของการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงแปลงเกษตรปลอดสารพิษ เพื่อกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน ปัจจุบันจึง

เป็นเหมือนชุมชนต้นแบบที่ได้รับรางวัลการันตีมากมาย มีแบรนด์สินค้าเป็นของตัวเองโดยใช้วัตถุดิบไร้สารเคมีปนเปื้อนจากเกษตรกรในชุมชน เป็นชุมชนเข้มแข็ง รักสามัคคีกันมากขึ้น สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง (ธกส BAAC Thailand, 2563)

ศิรินันท์ สารมณฐี ผู้จัดการวิสาหกิจชุมชนชีววิถีตำบลน้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน หนึ่งในคณะกรรมการบริหาร และเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการผลักดันกลุ่มให้ประสบความสำเร็จในวันนี้ เล่าถึงที่มาของกลุ่มว่า เริ่มต้นจากชาวบ้านเพียงไม่กี่คนอยากลดรายจ่าย และลดการใช้สารเคมีตประจำวัน ด้วยการนำสมุนไพรในท้องถิ่น เช่น ใบหมี่ ดอกอัญชัน มะเฟือง มะกรูด มะขาม ขมิ้นชัน เป็นต้น อาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมของผู้เฒ่าผู้แก่ บวกความรู้สมัยใหม่ ลองผิดลองถูกทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ใช้ในครัวเรือน เช่น ชมพู สบู่ น้ำยาล้างจาน เป็นต้น จากที่ผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่างๆ ที่ทดลองทำขึ้น ใช้แล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ประกอบกับในท้องถิ่นมีวัตถุดิบพืชสมุนไพรต่างๆ อยู่จำนวนมาก ทางกลุ่มจึงคิดถึงการต่อยอดขายผลิตภัณฑ์สู่ตลาดเพื่อจะสร้างรายได้แก่ชาวชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาในช่วงแรกการผลิตยังขาดความรู้ทางวิชาการที่จะทำได้มาตรฐานถูกต้อง รวมถึงขาดตลาดรองรับ ทางกลุ่มจึงเสนอโครงการจะนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อออกสู่ตลาดไปตามหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขอรับการสนับสนุน ซึ่งได้รับความช่วยเหลือด้วยดี โดยเฉพาะสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) หรือ สพภ. เข้ามาช่วยจัดสรรงบประมาณให้จำนวนหนึ่งในการจัดซื้อ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จำเป็น และส่งเจ้าหน้าที่มาอบรมให้ความรู้ต่าง ๆ ทำให้สินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น จนผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (MGR online, 2556) จุดเปลี่ยนเกิดจากการยกระดับจากสินค้าชุมชนไปเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ต้องคิดและบริหารอย่างบริษัท ทำให้มีการพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว แต่ละปีสมาชิกจะมีการประชุมวางแผนการผลิตเพื่อไม่ให้ผลผลิตล้นตลาด ทำให้สมาชิกไม่ได้รับผลกระทบจากการขายมีนักวิชาการเกษตร มาตรวจแปลง เพื่อควบคุมคุณภาพให้ได้ผลผลิตปลอดภัยไม่ใช้สารเคมี ได้มาตรฐาน และแนะนำการทำการเกษตรให้เหมาะสมตามฤดูกาล

ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)" เรียกโดยย่อว่า "สพภ." ดร.วีระพงศ์ มาลัย กล่าวว่า "ชุมชนน้ำเกี๋ยน เป็นต้นแบบความสำเร็จที่น่าชื่นชม เพราะไม่มีหน่วยงานใดที่จะหยิบยื่นความสำเร็จไปสู่ชุมชนนั้นได้หากคนในชุมชนเองปราศจากความเข้าใจขาดพลังความร่วมมือ ร่วมใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน บททดสอบหลายอย่างกว่าที่จะมาเป็นแบรนด์ "ชีวาร์" คือสิ่งยืนยันความสำเร็จของชุมชนน้ำเกี๋ยนอย่างแท้จริง สพภ. เป็นเพียงหน่วยสนับสนุนส่งเสริมที่พร้อมและพยายามจะสร้างโอกาสเปิดช่องทางการตลาดใหม่ๆ ทั้งใน

และต่างประเทศให้ โดยเราได้ทดสอบผลิตภัณฑ์แล้วว่ามีคุณภาพและได้มาตรฐาน มีการผลิตที่ดี ปลอดภัย สามารถเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภคที่ต้องการผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ลดการใช้ผลิตภัณฑ์เคมี แล้วยังมีส่วนช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืน ส่งผ่านภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นให้ได้รับการพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง คงเป็นเรื่องน่ายินดีหากชุมชนอื่นๆ จะลองศึกษาและนำแนวคิดเหล่านี้ไปขยายผลในชุมชนของตนเองบ้าง" (MGR online, 2556)

4.3 ชุมชนบ้านเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน

บ้านเก็ตเป็นหมู่บ้านเก่าแก่มีอายุหลายร้อยปี จากการสอบถามประวัติการก่อตั้งถิ่นฐานและรากเหง้าของชุมชน ได้รับการบอกเล่าว่ามีการย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเชียงรุ้ง เมื่อประมาณพ.ศ. 2270 ถึง พ.ศ. 2310 การย้ายแบบตามหาพี่ตามหาน้องที่มาอยู่ก่อนแล้วตามเมืองต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา เชียงคำ น่าน ซึ่งเดิมมีอยู่ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านผึ้ง กลุ่มบ้านยางน้อย กลุ่มบ้านยางหลวง กลุ่มบ้านป่ากล้วย การย้ายมาจากสิบสองปันนาจะเดินทางมาตามแม่นำ เช่น แม่น้ำหลวย แม่น้ำคง มาทางเมืองยองของพม่าผ่านประเทศลาว ผู้นำหรือผู้ก่อตั้งชุมชนบ้านเก็ตมี 2 ท่าน คือ แสนหลวงหาญกับแสนคำมูล ชื่อเดิมที่เชียงรุ้ง (เจียงฮุ่ง) แต่เดิมตั้งชื่อหมู่บ้านว่า"บ้านเคล็ด" ต่อมาเป็น "บ้านเกล็ด" หมายถึง ตั้งอยู่ป่าไม้เกล็ด (เหนือ) ชิงชัน (ภาคกลาง) เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ใช้ทาแป้นเกล็ด สำหรับมุงหลังคาบ้านหรือหลังคาวัด ต่อมาเปลี่ยนเป็นบ้านเก็จและต่อมาทางราชการได้เปลี่ยนชื่อหรือเปลี่ยนพยัญชนะที่สะกดเป็น "บ้านเก็ต" ใช้จนถึงปัจจุบัน แต่เดิมหมู่บ้านตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำกูน แต่ประสบปัญหากับแม่น้ าเปลี่ยนเส้นทางเดินทำให้เกิดการกัดเซาะเข้าพื้นที่ตั้งบ้านเรือน ดังนั้น ผู้นำในสมัยนั้นจึงได้มีการย้ายบ้านเรือนบางส่วน และย้ายวัดจากที่เดิมมาตั้งอยู่บนดอย ห่างจากที่เดิม 300 เมตร หมู่บ้านส่วนมากจะอยู่ในชุมชนเดิม มีเสาหลักบ้านหรือเสื้อบ้านเป็นหลักฐาน (ตั้งอยู่ที่วัดเดิม) เป็นสิ่งยืนยันถึงความเก่าแก่ของชุมชนบ้านเก็ต

ชุมชนบ้านเก็ต หมู่ 2 ตำบลวรนคร อำเภอปัว ตั้งอยู่เยื้องโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัว ห่างจากตัวอำเภอ 3 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดน่าน 63 กิโลเมตร เดินทางจากถนนสายกรุงเทพฯ-น่าน-ทุ่งช้าง ถึงอำเภอปัว แล้วกลับรถหน้าโลตัสเลี้ยวซ้ายไปตามถนนโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัว

ทิศเหนือ ติดกับบ้านตื๊ด หมู่ที่ 1 ตำบลวรนคร

ทิศใต้ ติดกับ บ้านหัวดอย หมู่ที่ 6 ตำบลศิลาแลง

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านเฮี้ย หมู่ที่ 1 ตำบลศิลาแลง
ทิศตะวันตก ติดกับบ้านสวนดอก หมู่ที่ 6 ตำบลวรนคร

การเดินทาง ไม่มีรถประจำทางเข้าไปในชุมชน แต่สามารถโดยสารรถบัสประจำทางสายน่าน-ปัวรวมถึงรถสองแถวจากสถานีขนส่งผู้โดยสาร (บขส.) และจากหน้าสนามบินมาลงที่สี่แยกอำเภอปัว แล้วต่อรถจักรยานยนต์หรือรถรับจ้างเข้าไปยังชุมชนบ้านเก็ตได้

ประชากรที่อาศัยในชุมชนบ้านเก็ตมี 246 ครัวเรือน มีจำนวนทั้งหมด 808 คน เพศชาย 403 คน เพศหญิง 405 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยลื้อ เนื่องจากชุมชนบ้านเก็ตเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขาและมีแม่น้ำกูนไหลผ่าน ทำให้ดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ดี เหมาะแก่การเพาะปลูก เป็นที่อยู่ของนกและสัตว์น้ำขนาดเล็ก นอกจากนี้พื้นที่ยังเป็นท้องทุ่งขนาดใหญ่สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของอุทยานแห่งชาติดอยภูคาได้ อย่างชัดเจนจึงมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวดังนี้

1) เส้นทางเข้าหมู่บ้าน เป็นถนนเลียบทุ่งนามีต้นไม้ใหญ่ขึ้นบ้าง เป็นที่อยู่ของ นกชนิดต่าง ๆ ปลาขนาดเล็ก บรรยากาศภายในชุมชนค่อนข้างเงียบสงบและร่มรื่น สภาพอากาศ ในช่วงเช้าและช่วงเย็นอุณหภูมิค่อนข้างต่ำโดยเฉพาะในฤดูหนาว อุณหภูมิระหว่าง10-15 องศา และมีหมอกลงตลอดปี ทำให้เกิดความผ่อนคลายและเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน

สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติดอยภูคา ห่างจากชุมชน บ้านเก็ต 25 กิโลเมตร วัดพระธาตุ เบ็งสกัด ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมไทยลื้อที่มีความเก่าแก่ตามแบบ ล้านนา ห่างจากชุมชนบ้านเก็ต 4 กิโลเมตร และน้ำตกศิลาเพชรซึ่งห่างจากชุมชนบ้านเก็ต 15 กิโลเมตร

2) วัดภูเก็ตอยู่ในบริเวณของชุมชนบ้านเก็ต ตั้งอยู่บนเชิงเขาซึ่งเมื่อมองจากลานพระอุโบสถของวัดลงไปด้านล่างก็จะเห็นชุมชนบ้านเก็ต และสามารถเดินลงบันไดจากบนวัดไปยังชุมชนด้านล่างได้ทำให้วัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเสมือนเป็นพื้นที่อันหนึ่งอัน เดียวกันทั้งในแง่ทางกายภาพและในแง่ทางสังคม

หลังจากหมดฤดูกาลปลูกข้าวในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปีเกษตรกรชาว ชุมชนบ้านเก็ตก็จะเริ่มมีการปลูกพืชผักสวนครัวได้แก่ การปลูกพริก กระเทียม หอมแดง และถั่วลิสง ส่วนข้าวโพดหวานจะเริ่มปลูกในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน โดยเกษตรกรรายใดที่เลือกปลูกถั่วลิสง ก็จะไม่ปลูกข้าวโพดหวาน จะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่ความถนัดของแต่ละราย

4.4 วัดภูเก็ต

4.4.1 ลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

วัดภูเก็ต ตั้งอยู่ที่ บ้านเก็ต ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ผู้นำในการก่อตั้งมีนามปรากฏอยู่ในสมุดปับสา คือ พระอุบาลี ปสนฺโน และคัมภีร์ใบลานมีอยู่ 2 ท่าน คือ แสนหลวงหาญโยธา และแสนหลวงคำมูล ซึ่งเป็นผู้นำพากลุ่มชาวไตลื้อย้ายถิ่นฐานมาจากสิบสองปันนา ที่ตั้งอยู่วัดครั้งแรกอยู่ห่างจากวัดภูเก็ตปัจจุบันประมาณ 500 – 700 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ ล้อมรอบด้วยคูน้ำ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำกูน ซึ่งไหลมาจากยอดเขาดอยภูคา มีกลุ่มหมู่บ้าน 3 กลุ่มล้อมรอบ คือ หมู่บ้านยาง หมู่บ้านต้นผึ้ง หมู่บ้านป่ากล้วย ต่อมาในปี พุทธศักราช 2400 มีน้ำท่วมใหญ่พัดพาเอาโคลนดินทรายเข้ามาถมในวัด ชาวบ้านทั้ง 3 กลุ่มจึงมีมติกันย้ายวัดมาสร้างที่ใหม่ ซึ่งอยู่บนเนินเขาสูงกว่าระดับหมู่บ้านประมาณ 100 เมตร อยู่ห่างจากวัดเดิมประมาณ 500 – 700 เมตร อยู่ห่างจากเมืองวรนคร (ปัว) เมืองเก่าประมาณ 3,500 เมตร หรือ 3 – 5 กิโลเมตร มีเนื้อที่ตั้งวัดประมาณ 5 ไร่ มีที่ดินกัลปนาอีก 6 ไร่ (ที่ดินชาวบ้านบริจาคไว้กับวัด) อยู่ห่างจากอำเภอเมืองน่านปัจจุบัน ประมาณ 65 กิโลเมตร ทิศเหนือติดทุ่งนาข้าว ทิศตะวันออกติดฝั่งแม่น้ำกูน ทิศใต้ติดคูเมืองวรนครเดิม ทิศตะวันตกติดถนนและกัลปนา บริเวณที่ตั้งจึงมีคูล้อมรอบทั้ง 4 ทิศ ต่อมาได้ขึ้นทะเบียนจากราชการ เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2430 เลขที่ 115 หมู่ที่ 10 ตำบลปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน (ใบอนุญาตตั้งวัด) ปัจจุบันทางราชการได้แบ่งการปกครองขยายเป็น หมู่ที่ 2 ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ทะเบียนสมณครัว (สมโณครัว) เลขที่ 231 หมู่ที่ 2 ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน ตามพระตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราช 2505 กรมศาสนา (2526) กำหนดประเภทของวัดไว้ 2 ชนิด คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ สำนักสงฆ์ ซึ่งวัดภูเก็ตจัดเป็นสำนักสงฆ์ประเภทวัดราษฎร์ กล่าวคือเป็นวัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา มีอุโบสถทรงล้านนาประยุกต์ จิตรกรรม ฝาผนังสามมิติ เป็นที่ประดิษฐาน "หลวงพ่อแสนปัว หรือ หลวงพ่อพุทธเมตตา" ที่ศักดิ์สิทธิ์ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แสดงดังรูป

รูปที่ 4.2 พระอุโบสถ วัดภูเก็ต จังหวัดน่าน
ที่มา: Pa Lan La, 2021

วัดภูเก็ตเป็นวัดราษฎร์โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2533 มีศาสนวัตถุ ประกอบด้วย 1) อุโบสถ 1 หลัง 2) กุฏิ 4 หลัง 3) ศาลาบำเพ็ญบุญ 1 หลัง 4) อาคารอาคารกัมมัฏฐานลอยฟ้า สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์(ที่ตั้งโรงแรมธรรมะ ภูเก็ตสนธยา เทมเพิลสเตย์) เป็นอาคาร 4 ชั้น ชั้น 1-3 เป็นห้องพักสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ชั้นที่ 4 เป็นห้องปฏิบัติธรรมที่สมบูรณ์แบบทันสมัย เป็นที่รองรับผู้มาปฏิบัติธรรมและมาพักท้ศนศึกษา ส่วนดาดฟ้าโรงแรมเป็นลานโบสถ์ โดยได้รับการอุปถัมภ์การสร้างจากเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์วัดปากน้ำภาษีเจริญ และ ดร.สนธยา กล่อมเปลี่ยน ได้รับประทานนามว่า อาคารกัมมัฏฐานลอยฟ้า สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ต่อมา โดยใช้ชื่อว่าโรงแรมธรรมะ “ภูเก็ตสนธยา เทมเพิลสเตย์”

วัดภูเก็ตอยู่ในบริเวณของชุมชนบ้านเก็ต มีพื้นที่ตั้งอยู่บนเชิงเขาหรือ “ภู” ในภาษาเหนือของวนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา โอบล้อมด้วยธรรมชาติของป่าไม้ ภูเขา และลำธาร สภาพพื้นที่ด้านล่างของเชิงเขามีการเพาะปลูกพืชผักของชาวบ้านที่ใช้ระบบการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม มีการจัดการระบบส่งน้ำในพื้นที่เพาะปลูกซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งผู้มาพักที่โรงแรมธรรมะสามารถสัมผัสบรรยากาศต่าง ๆ ได้อย่างใกล้ชิด สภาพภูมิอากาศมีความเหมาะสมในการมาพักผ่อนหย่อนใจและสัมผัสกับความสงบท่ามกลางธรรมชาติของป่าไม้และขุนเขา โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปชื่นชมความงามของวนอุทยานแห่งชาติดอยภูคาที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าเขา ลำธาร ถ้ำ น้ำตก สัตว์ป่าและพรรณไม้อันสวยงาม เป็นต้น นับว่าวัดภูเก็ตและชุมชนโดยรอบวัดมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่ง ก็คือ “ทุนทางธรรมชาติ” (Natural Capital) ที่มีความเหมาะสมในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง

รูปที่ 4.3 ทิวทัศน์ด้านล่างวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน

ที่มา: Pa Lan La, 2021

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บทที่ 5

วัดในความหมายใหม่โรงแรมธรรมะ (Temple Stay)

ในการศึกษาองค์ประกอบของการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ (Temple stay) วัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน ในฐานะบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อการสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมสังคม (Social Innovation) ประกอบด้วย

5.1 การก่อตั้งของโรงแรมธรรมะ: การสร้างความหมายใหม่ของวัด

5.2 โรงแรมธรรมะ: Rebranding วัดในสังคมไทยร่วมสมัย

5.3 โรงแรมธรรมะในประเทศเกาหลีใต้

5.1 การก่อตั้งของโรงแรมธรรมะ: การสร้างความหมายใหม่ของวัด

5.1.1 วิธีคิดของผู้นำในการเริ่มต้นของโรงแรมธรรมะ

พระเทพเวที, รศ.ดร. (พล อาภากโร/ชัยวิชู ป.ธ.9) เจ้าคณะภาค 6 และเจ้าอาวาสวัดสังเวชวิศยารามวรวิหาร ได้ร่วมกับพระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการวัดภูเก็ต ร่วมกันหาแนวทางไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปอย่างสมบูรณ์ตามความสำเร็จตามเป้าหมายซึ่งจะประกอบไปด้วยการตัดสินใจ (Decision) ในการดำเนินงานโรงแรมธรรมะ ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการหาแนวทางในการบริหารจัดการรูปแบบการให้บริการ การจัดกิจกรรม (Activity) มีการปฏิบัติงานร่วมกันของทุกฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนจากผู้ประกอบการในชุมชน คณะกรรมการวัด ตัวแทนจากชุมชนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อใช้ในการบริหารจัดการและดำเนินงานโรงแรมธรรมะ เป็นการนำนวัตกรรมเชิงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง(Real Practice) และส่งผลอย่างเป็นรูปธรรม จากการสัมภาษณ์ตัวแทนคณะกรรมการวัด ได้ข้อสรุปว่าตั้งแต่มีการดำเนินงานโรงแรมธรรมะ ชุมชนบ้านเก็ดมีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนในชุมชนนี้ไม่ค่อยมีคนไป “ขายแรงงานเมืองใหญ่ หรือเมืองกรุงกัน” แต่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกร ผลิตภัณฑ์

ชุมชนผ้าทอมือ กะละแมไทลื้อสูตรโบราณบ้านเก็ต รวมถึงจำหน่ายอาหารไทลื้อให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

5.1.2 การบริหารจัดการเชิงนวัตกรรม

การบริหารจัดการของวัดภูเก็ตมีกระบวนการ(Process)ของการจัดการองค์กรมีจุดเริ่มต้นของความคิด จนถึงจุดสุดท้ายของการนำอุดมการณ์สู่การปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ตามความสำเร็จตามเป้าหมายซึ่งจะประกอบไปด้วยการตัดสินใจ (Decision) การจัดกิจกรรม (Activity) การปฏิบัติงานการนำนวัตกรรมเชิงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง(Real Practice)

วัดภูเก็ตมีการจัดการเชิงนวัตกรรม โดยมีความคิดในการนำทรัพยากรของวัดที่มีอยู่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาภายใต้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ประกอบกับปณิธานของท่านเจ้าคุณฯ ได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่า วัดในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปแล้วจะเป็นที่ใช้ประกอบศาสนกิจและเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ รวมถึงเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศลของพุทธบริษัท และเป็นสถานที่ในการให้การศึกษาอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การที่วัดตั้งอยู่ในชุมชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ภารกิจในการสืบทอดพระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่เป็นเพียงบทบาทของวัดและพระสงฆ์เท่านั้น คนในชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการดำเนินงานต่าง ๆ ของวัด เพราะวัดส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในการที่วัดภูเก็ตมีการสร้างอาคารปฏิบัติธรรมขึ้น ท่านเจ้าคุณฯ จึงต้องการให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นผู้สูงอายุ ได้รับความสะดวกสบายและปลอดภัยในการเข้ามาพักที่วัด จึงได้จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร ซึ่งแตกต่างจากห้องพักสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมที่มีอยู่ในวัดโดยทั่วไป นอกจากนี้ในช่วงที่ว่างจากการรองรับผู้ปฏิบัติธรรมแล้ว ยังสามารถเปิดให้บริการกับผู้ที่ต้องการมาสัมผัสกับบรรยากาศที่ร่มรื่นสวยงามของวัดที่แฝงไปด้วยข้อธรรมะ ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีของชุมชนที่จัดขึ้นในวัด จะช่วยให้ผู้ที่ได้มาเยี่ยมเยือนวัดภูเก็ตเปิดรับกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ไม่ยากนัก นอกจากนี้โดยที่ท่านเจ้าคุณฯ เป็นชาวบ้านเก็ต จึงมีเจตนาที่จะส่งเสริมให้ชุมชนบ้านเก็ตรักษาประเพณี รักษาเครือข่ายระบบญาติพี่น้องของชุมชนที่มีความเหนียวแน่นไว้ให้สืบต่อไป การที่ผู้มาเยี่ยมเยือนวัดภูเก็ตแล้วได้มาสัมผัสกับวิถีชาวไทลื้อที่เป็นอัตลักษณ์ ยังจะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชนบ้านเก็ตอีกด้วย

จากการบริหารงานเชิงนวัตกรรมดังกล่าว วัดภูเก็ต จึงไม่ได้เป็นเพียงศาสนสถานของชุมชนบ้านเก็ตเช่นเดิม แต่มีการพัฒนาบทบาทในการเป็นพื้นที่ของผู้มาเยือนจากต่างถิ่น ทำให้อัตลักษณ์ของชาวไทลื้อเป็นที่รู้จักมากขึ้น โรงแรมธรรมะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพัก รวมถึงมาปฏิบัติธรรมที่วัดภูเก็ตมากขึ้น สามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับชุมชน เป็นแหล่งถ่ายทอดธรรมะให้กับคนทุกวัย เป็นที่ยอมรับจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เปิดต้อนรับผู้คนที่เดินทางมาจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังปรากฏหลักฐานในสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ

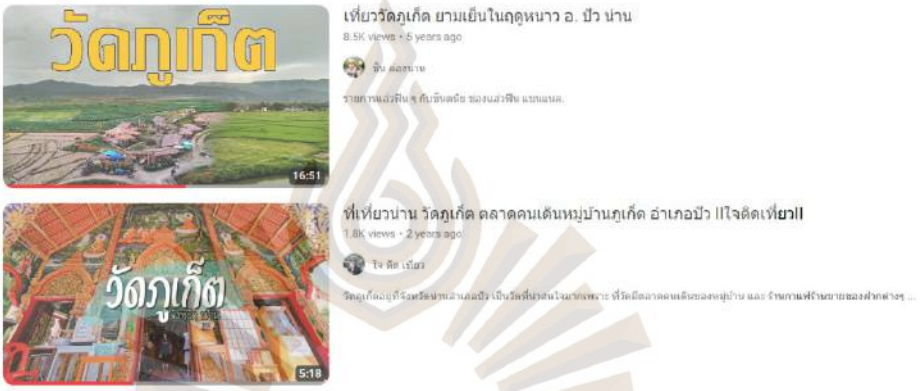

รูปที่ 5.1 ภาพแสดงผลการค้นหาคำค้น “วัดภูเก็ต” จาก www.google.com

ที่มา: Google, 2023

5.1.3 ปัจจัยในกระบวนการผลิต 4 ด้าน (Peter F. Drucker (2005)

ปัจจัยในกระบวนการผลิต 4 ด้าน (4M in Production Process) เรื่องของคน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะมีผลกับการผลิต และปัจจัยต่าง ๆ ก็จะมีความสำคัญมากน้อยตามลำดับความเหมาะสมในแต่ละองค์กร ขึ้นอยู่กับความต้องการ ความสามารถ และการจัดการขององค์กรเหล่านั้นว่ามีการบริหารจัดการที่ดีหรือไม่ จากการที่ปัจจัย 4M มีความสำคัญจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการผลิตได้ ดังนั้น บางครั้งจะเห็นว่า ทฤษฎี การบริหาร 4M เป็นกลยุทธ์แนวคิดการบริหารจัดการเพิ่มลูกค้า รักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายกับลูกค้า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีกลยุทธ์ โดยใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากรทางการบริหารรวมถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ มาประกอบกันเพื่อแก้ปัญหาและดำเนินการให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ถวิล จันทร์ชนะ (2534) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรบริหารมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหาร และปัจจัยที่สำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ 4M's ซึ่งจัดว่าปัจจัยทั้ง 4 เป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหาร ด้าน

บุคลากร คนหรือบุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารหน่วยงานจึงจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพ หรือบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญและมีประสบการณ์ที่เหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ

การบริหารโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต เป็นการนำทรัพยากรการบริหาร (Administrative Resource) มาประกอบกันตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรการบริหาร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยพื้นฐานของการบริหารที่นำมาใช้ในการบริหารอันสำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ คนหรือบุคคล (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุสิ่งของหรือวัสดุอุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management) หรืออาจเรียกง่าย ๆ ว่า 4M's จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวัดภูเก็ต และโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต สามารถวิเคราะห์องค์ประกอบของแต่ละด้าน ได้ดังนี้

1) ด้านคนหรือบุคลากร (Man) ทรัพยากรบุคคลในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการดำเนินงานคือ พระครูสุทินนันทธรรม (เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต) มีหน้าที่ในการ กำกับดูแลและตัดสินใจทั้งในด้านการบริหารจัดการรายได้และงบประมาณซึ่งใช้หมุนเวียนในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) โดยมีที่ปรึกษาโครงการคือ พระเทพเวที, รศ.ดร. (พล อากาศโท/ชัยวิชู ป.ธ.9) เจ้าคณะภาค 6 และเจ้าอาวาสวัดสังเวชวิศยารามวรวิหาร เป็นผู้ผลักดันทำให้เกิดโครงการโรงแรมธรรมะขึ้น โดยเป็นผู้ให้คำปรึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ รวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางด้านศาสนาของโรงแรมธรรมะ ที่มีส่วนในการเชื่อมโยงความหลากหลายของบุคคลกับสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ถือเป็นกรอบความคิดที่ชนชั้นนำสร้างขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการควบคุมสังคมผ่านการหล่อหลอมขัดเกลาโดยสถาบันต่างๆ ทำให้สิ่งสร้างทางสังคมทั้งมวลดูเป็นธรรมชาติในฐานะความจริง นอกจากนี้ การบริหารจัดการโรงแรมธรรมะยังประกอบด้วยกรรมการจากชุมชนจำนวน 14 คน เป็นผู้ทำหน้าที่ที่ปรึกษาโครงการ เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำและดูแลงบประมาณในการบริหารจัดการให้มีความโปร่งใสและ เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น บุคลากรในการบริหารจัดการวัดภูเก็ตเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ และมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพบว่าบุคลากรในการจัดการโรงแรมธรรมะมีความเหมาะสมและจำนวนเพียงพอในการดูแล และที่สำคัญคือปฏิบัติงานด้วยจิตอาสาและความกระตือรือร้นในการทำงานด้วย

รูปที่ 5.2 พระเทพเวที รศ.ดร. (พล อาภากโร ป.ธ.9, Ph.D.) ที่ปรึกษาคณะกรรมการวัดภูเก็ต
ที่มา: วัดภูเก็ต Watphuket อ.ปัว จ.น่าน, 2564

2) ด้านอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ (Material) อุปกรณ์เครื่องมือเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในการจัดการ ท่องเที่ยวมีความเหมาะสม เพียงพอ และสามารถใช้ได้อย่างคุ้มค่า เช่น อาคารที่พักมีความสัปปายะ สะอาด สะดวก สบาย มีความปลอดภัยในการพักอาศัย โต๊ะ เก้าอี้ ระบบสาธารณูปโภคสิ่งอำนวย ความสะดวกให้แก่ผู้มาพักที่โรงแรมธรรมะต้องมีความเหมาะสมและสะดวกสบายตามความจำเป็น ได้แก่ทีวี , Wi-Fi , เครื่องปรับอากาศครบทุกห้อง มีความพร้อมได้คุณภาพมาตรฐานในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าพักในโรงแรมธรรมะพบว่าส่วนใหญ่มีความเห็นว่าโรงแรมธรรมะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน และมีความพร้อมในการใช้งาน อาคารสถานที่มีความสะอาด สวยงามสะอาดตา สร้างความประทับใจกับผู้ที่เข้ามาใช้บริการ ที่มาพักผ่อนในโรงแรมธรรมะ เช่น ที่พักที่มีความสัปปายะ สะอาด สะดวก สบาย ในการมาท่องเที่ยวพักผ่อน รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวผู้สนใจได้เข้ารับการปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรม ตามความเหมาะสม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความผ่อนคลายทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการต้อนรับที่อบอุ่น เป็นกันเอง และเต็มใจในการให้บริการ โดยดูแลเหมือนคนในครอบครัวเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้กลับมาเยือนอีก และบอกต่อให้แก่ผู้อื่นได้รับทราบต่อไป ด้านสภาพแวดล้อม เนื่องจากวัดภูเก็ตอยู่ใกล้พื้นที่เพาะปลูกของ ชาวชุมชนบ้านเก็ตซึ่งมีบรรยากาศการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่คงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวของต้นข้าว ในท้องนาทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามและช่วยผ่อนคลาย อีกทั้งทิวทัศน์ของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ที่สามารถมองเห็นได้จากโรงแรมธรรมะ

รูปที่ 5.3 ภาพบรรยากาศในห้องพักโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต

รูปที่ 5.4 ภาพบรรยากาศห้องสำหรับปฏิบัติธรรม

3) ด้านเงินหรือด้านงบประมาณ (Money) องค์กรจะต้องมีงบประมาณเพียงพอ กระบวนการเบิกจ่ายมีความคล่องตัว ไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติมากเกินไป งบประมาณมีความยืดหยุ่นได้ และผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการงบประมาณ โปร่งใสและตรวจสอบได้ เนื่องจากเงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า เงินทุนในการก่อสร้างอาคารและจัดซื้อที่ดินนั้น งบประมาณส่วนใหญ่จะมาจากการสนับสนุนโดยผู้มีจิตศรัทธาบริจาครวมถึงการจัดซื้อที่ดิน ส่วน เงินทุนที่ใช้ในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะนั้นมาจากเงินบริจาคเป็นค่าใช้จ่ายในการเข้าพักและ ค่าใช้จ่ายการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม เงินจากตู้บริจาคของทางวัดรวมถึงเงินจากการให้เช่าบูชาวัตถุ มงคล ซึ่งก็จะนำเงินที่ได้ทั้งหมดมาจัดทำบัญชีโดยจำแนกเป็นสามประเภท คือ (1) เงินรายได้ของโรงแรมธรรมะ (2) เงินจากผู้บริจาคของทางวัด (3) เงินจากการจำหน่ายวัตถุมงคล และจะนำเงินที่ได้ทั้งหมดไปฝากในบัญชี

ธนาคาร และจะมีการเบิกจ่ายมาเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ตูห้องพัก เป็นต้น โดยคณะกรรมการฝ่ายการเงินของวัด จะมีการจัดเตรียมงบประมาณ และทำหน้าที่ในการบริหารจัดการงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ มาบริหารจัดการโรงแรมธรรมะ และเพื่ออำนวยประโยชน์ในการดำเนินงานได้อย่างราบรื่นมีงบประมาณพอเพียงต่อการดูแลให้วัดภูเก็ตและโรงแรมธรรมะ สามารถดำเนินงานต่อไปได้และประสบความสำเร็จตามอุดมการณ์/ความประสงค์ของในการก่อตั้งโรงแรมธรรมะ ที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รับการพักผ่อนทางด้านจิตใจ เกิดความสงบทางใจ และ สัมผัสกับธรรมะและหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

4) ด้านการบริหารจัดการ (Management) ทรัพยากรการบริหารด้านนี้ ถือได้ว่ามีความสำคัญสูงสุด เพราะเป็นการนำเอาทรัพยากรการบริหารทั้ง 3 ด้าน ที่กล่าวมาเข้าสู่กระบวนการผลิตสินค้า หรือบริหาร ในการบริหารนั้นต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ มีการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน นโยบายต้องชัดเจนมีการกระจายอำนาจ มีการฟังความคิดเห็น มีการประสานงานและที่สำคัญจะขาดเสียมิได้ คือ การประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นไปในลักษณะการปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสั่งการจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นไปในลักษณะการขอความร่วมมือและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันระหว่างวัดกับชุมชนเพื่อช่วยกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สำเร็จลุล่วง และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน จากการศึกษาด้านสภาพการบริหารจัดการการจัดการท่องเที่ยว โรงแรมธรรมะและ ชุมชนโดยรอบพบว่า ในด้านการบริหารงานบุคคลขั้นของการตัดสินใจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้นำสูงสุด คือ พระครูสุทินนันทธรรม เจ้าอาวาสวัดภูเก็ต และประธานที่ปรึกษาคือ พระเทพเวที เจ้าคณะภาค 6 ซึ่งการบังคับบัญชาสั่งการไม่ได้เป็นไปในลักษณะแบบผู้บังคับบัญชาสั่งผู้ใต้บังคับบัญชา (Top Down) หรือแบบแนวดิ่ง แต่จะเป็นไปลักษณะการประสานความร่วมมือ คือมีการขอคำปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นขอความร่วมมือการบังคับบัญชาสั่งการจึงเป็นในลักษณะตามแนวนอน (Horizontal) คือ เป็นแบบร่วมคิดร่วมทำ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เน้นหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่สิ่งที่ทำให้การบังคับบัญชาสั่งการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านหรือผู้ปฏิบัติงานมีความเคารพ รักและศรัทธา ตลอดจนไว้วางใจต่อตัวผู้นำสูงสุดของการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะและวัดภูเก็ต ทำให้การตัดสินใจในการบริหารจัดการเป็นไปด้วยความมีเอกภาพและเกิดความคล่องตัวเป็นอย่างยิ่ง

การ์ดเนอร์ บริษัทที่ปรึกษาธุรกิจ ได้กล่าวว่าหลักการทางธุรกิจที่มีเป้าหมายที่จะผลักดันกระบวนการเชิงนวัตกรรมหรือวัฒนธรรมที่อยู่ในองค์กรและส่วนมากการจัดการจะเริ่มต้นด้วยวิธีการของการตระหนักรู้ (Awareness)ในการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การแปรสภาพภารกิจหรือบทบาทหน้าที่ของวัด (Transform Temple) มีการนำเทคโนโลยีมาใช้แทนที่กระบวนการในแบบเดิม จะเผชิญกับความจำเป็นที่จะปรับปรุงมากขึ้น การปรับปรุงที่มากขึ้นและเร็วขึ้น เพื่อให้วัดจัดตำแหน่งของตนเองให้นำหน้าองค์กรอื่น ๆ การจัดการเชิงนวัตกรรมจะมีส่วนช่วยอย่างมาก ในการสร้างแบบจำลองธุรกิจองค์กรแบบใหม่ (New Business Model) และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยการนำที่พักของวัดซึ่งแต่เดิมจะให้เฉพาะผู้ที่จะมาปฏิบัติธรรมเท่านั้น มาพัฒนารูปแบบของห้องพักให้มีความสะดวกสบายและได้มาตรฐาน และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสมาใช้บริการที่พัก ตลอดจนการออกแบบบริการที่สอดคล้องกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเพื่อการเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมาย (Changing Target Market) การจัดการเชิงนวัตกรรมอย่างเหมาะสมสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้มาเยี่ยมเยือนวัดลูกค้าและพนักงานให้มีความผูกพันกับองค์กรมากขึ้น

สิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการเชิงนวัตกรรมประสบความสำเร็จได้คือ ปัจจัยที่จะนำไปสู่การนำนวัตกรรมสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ คือการทำให้การจัดการเชิงนวัตกรรมเป็นงานประจำและเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงาน และตามด้วยกฎและระเบียบและวิธีการวัฏจักร Cycle(PDCA) แต่อย่างไรก็ตามอุดมการณ์ความคิดก็คือก้าวแรกที่จะก่อให้เกิดนวัตกรรมและแรงจูงใจ ตลอดจนการตอบรับก็จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างให้เกิดการไหลเวียนของความคิดต่อมาในการจัดการที่ดีของกระบวนการเชิงนวัตกรรมคือการระบุชี้แจงคุณค่าที่สำคัญของความคิด และแนวทางส่งผ่านแนวคิด และขั้นตอนสุดท้ายก็คือการนำอุดมการณ์ที่ยั่งยืนและการประเมินผลการดำเนินงานก็มีความสำคัญทั้งนี้ เพื่อจะตรวจสอบถึงผลลัพธ์ที่ได้กับจุดมุ่งหมายขององค์กรที่ได้ตั้งใจไว้

5.2 โรงแรมธรรมะ: Rebranding วัดในสังคมไทยร่วมสมัย

การรีแบรนด์เป็นกลยุทธ์ที่หลายองค์กรมักเลือกใช้เมื่อต้องการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ ๆ ให้กับองค์กรแต่การรีแบรนด์ (Rebrand) โดยที่ปราศจากการวางแผน อาจนำไปสู่ปัญหาที่คาดไม่ถึง เช่น การสูญเสียตัวตน (Identities) ขององค์กร จนทำให้ลูกค้าเดิมผิดหวัง หรือแม้แต่การเกิดวัฒนธรรมองค์กรใหม่ ๆ ที่ขัดแย้งกับของเดิม ซึ่งนอกจากจะไม่ทำให้เกิดผลกำไรแล้ว ยังทำให้สูญเสียทรัพยากรทั้งเงินและเวลาโดยไม่จำเป็นอีกด้วย การรีแบรนด์ที่ดีจึงต้องมาพร้อมกับการวางแผนอย่างรัดกุม การ

ที่วัดภูเก็ต มีการให้บริการโรงแรมธรรมะ(Temple Stay) เพื่อรองรับผู้มาเยี่ยมเยือนจังหวัดน่าน จึงเป็นการปรับภาพลักษณ์ของวัดให้สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การรีแบรนด์ (Rebranding) คือ การสร้าง ปรับเปลี่ยน ภาพลักษณ์ใหม่ๆ ให้คนเดิมที่รู้จักได้ตื่นตัว คนใหม่ได้รู้จักและมีภาพที่ต้องการอยู่ในใจ สถานการณ์ที่ควรมีการรีแบรนดิ้ง

1) แบรนด์เดิมยังไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ กรณีเช่นนี้ มักเกิดขึ้นกับองค์กร ธุรกิจที่เพิ่งเปิดตัวและผ่านการสร้างแบรนด์มาแล้ว แต่ยังไม่ดีพอ

2) กลุ่มเป้าหมาย (Target Audiences) เปลี่ยนไป เช่น หากลุ่มเป้าหมายใหม่ ที่ศักยภาพของแบรนด์เดิมเข้าไม่ถึง รวมถึง เพิ่มศักยภาพของแบรนด์เดิม เพื่อเปิดตลาดให้กว้างขึ้น เช่น เพิ่มไลน์สินค้า เปิดตลาดต่างประเทศ

3) เมื่อสถานการณ์การตลาดเปลี่ยนแปลงไป และแบรนด์เดิมเก่าเกินกว่าที่จะถูกจดจำจากคนรุ่นใหม่

4) เมื่อมีการแข่งขันทางการค้า จนแบรนด์เดิมไม่แข็งแรงพอที่จะต่อสู้กับคู่แข่งในตลาด

5) เมื่อมีการควบกิจการ เช่น มีการรวมกิจการกับบริษัทที่ดำเนินธุรกิจอื่นเข้าด้วยกัน ทำให้ต้องสร้างแบรนด์ใหม่ให้ครอบคลุม

การรีแบรนด์ออกเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่

1) การรีแบรนด์จากภายใน (Internal Rebrand) หมายถึง การที่องค์กรเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม,กฎเกณฑ์ หรือวิธีทำงานจนแตกต่างจากเดิมอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่เกิดจากการมีปัญหาภายในและการพิสูจน์ทราบว่าการทำงานแบบเดิมไม่สามารถตอบสนองเป้าหมายขององค์กรได้อีกต่อไป

2) การรีแบรนด์จากภายนอก (External Rebrand) หมายถึง การเปลี่ยนชื่อ, เปลี่ยนโลโก้ หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เป็นภาพจำเดิมในพื้นที่สาธารณะ ส่วนใหญ่แล้วมักเกิดจากการขยายธุรกิจซึ่งจำเป็นต้องลบล้างภาพจำแบบเดิม

ขั้นตอนการรีแบรนด์ (Rebrand) ของวัดภูเก็ต

วัดภูเก็ต มีขั้นตอนในการดำเนินงานในการรีแบรนด์เพื่อปรับภาพลักษณ์องค์ให้สอดรับกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงศาสนาดังนี้

1) การกำหนดค่านิยมองค์กร (Core Value) โดยคณะกรรมการวัดภูเก็ต ได้จัดประชุมคณะทำงานเพื่อกำหนดภารกิจ (Mission) ของวัด และนำมาวิเคราะห์รายละเอียดจนออกมาเป็นกลยุทธ์ (Strategies) ที่เหมาะกับการทำงาน และสร้างความคาดหวังของประชาชนบ้านเก็ดให้เข้ากับพันธกิจของวัดตามที่กรมศาสนากำหนดไว้และสภาพบริบทความเป็นจริงของชุมชนบ้านเก็ด ในลักษณะของการรีแบรนด์เชิงรุก (Proactive Rebranding) ที่จะทำเมื่อตระหนักว่ามีโอกาสที่จะเติบโต สร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือการเข้าถึงลูกค้าใหม่ ๆ สอดคล้องกับการกำหนดและสร้างตำแหน่งของแบรนด์ (Identifying and Establishing Brand Positioning) ว่าควรมีลักษณะอย่างไร และกำหนดตำแหน่งที่มีคุณค่าในจิตใจของลูกค้า (Kotler and Keller, 2009)

2) การดำเนินงานของวัดภูเก็ตในการปรับภาพลักษณ์องค์กร ด้วยการจัดทำร่างแผนการทำงานให้ครอบคลุมการปรับภาพลักษณ์องค์กร ที่คณะกรรมการวัดยังคงให้ความสำคัญกับรากฐานเดิมของการเป็นทุนวัฒนธรรม และเป็น “วัดของชุมชนบ้านเก็ด”ที่เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านเก็ดที่แข็งแรง มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การดำเนินงานในรูปแบบโรงแรม และการทำความเข้าใจในรายละเอียดต่าง ๆ ให้ครอบคลุม เพราะการรีแบรนด์ไม่ใช่แค่การเปลี่ยนสิ่งที่คนเห็น (Visible Parts) เท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิธีทำงาน, วัฒนธรรมองค์กร เป็นต้น เพื่อเปิดรับการเปลี่ยนแปลงอีกมากมายในอนาคต สอดคล้องกับขั้นตอนการวางแผนและปฏิบัติการทางการตลาด (Planning and Implementing Brand Marketing) ซึ่งเป็นการกำหนดกลยุทธ์การตลาดของแบรนด์ (Kotler and Keller, 2009)

3) การดำรงอยู่ของความศรัทธาและความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบเดิม ถือเป็นความท้าทายสำหรับวัดภูเก็ตในการผลักดันตัวเองไปสู่กระแสโลกาภิวัฒน์ การวิเคราะห์ความแตกต่าง และการเปลี่ยนแปลงที่จะขึ้น จะทำให้มีความเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น ในการขับเคลื่อนวัดไปสู่ความทันสมัย ทันเหตุการณ์ และสามารถสร้างกิจกรรมที่เหมาะกับสถานการณ์และชุมชน ตลอดจนผู้มาเยี่ยมเยือนได้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ Muzellec and Lambkin (2006) ที่ได้นำเสนอกระบวนการ Rebranding ที่เน้นการมีส่วนร่วมวัฒนธรรมภายในองค์กร และการสร้างภาพลักษณ์ให้คนภายนอก โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การรีแบรนด์ดิ้งภายในองค์กร โดยการเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในองค์กร และการรีแบรนด์ดิ้งภายนอกองค์กร โดยการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับองค์กร

4) การรับฟังความคิดเห็น ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เนื่องจากการปรับภาพลักษณ์องค์กรจะส่งผลกระทบกับทุกฝ่าย ดังนั้นเมื่อได้แผนงานในภาพรวมแล้ว จึงได้มีการสอบถามความเห็นทั้งจากกลุ่มคณะกรรมการวัด, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือแม้แต่ทีมงานทุกระดับ เพราะคนที่ทำงานจริงจะสามารถให้ข้อมูลเชิงลึก (Insight) ว่าองค์กรมีจุดไหนที่ต้องปรับปรุงเพื่อให้กระบวนการปรับภาพลักษณ์สัมฤทธิ์ผล สอดคล้องกับ Muzellec and Lambkin (2006) ที่ให้

ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายของการรีแบรนด์ดิ้ง จากการที่องค์กรต้องการที่จะสร้างอัตลักษณ์ หรือการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ขึ้น

5) การประเมินผลการรีแบรนด์ วัดภูเก็ตทำเมื่อการรีแบรนด์เกิดขึ้นไปสักระยะหนึ่งแล้ว เนื่องจากจำเป็นต้องวัดผลว่าการเปลี่ยนภาพลักษณ์ให้ผลลัพธ์แบบเดียวกับที่ตั้งเป้าเอาไว้หรือไม่ ซึ่งสามารถปรับปรุงได้หากเห็นข้อผิดพลาดหรือมีแนวทางอื่น ๆ ที่ช่วยให้ตอบสนองความต้องการของตลาดได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งการรีแบรนด์วัดในสังคมไทยร่วมสมัยเพื่อการท่องเที่ยว ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทุนวัฒนธรรมสู่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนา จึงมีความจำเป็นต้องมีการปรับรูปแบบเพื่อให้ง่ายต่อการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนปรับปรุง (Modification) ทำให้เป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ (Commodification) โดยที่ยังคงยึดมั่นในแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องไปกับการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักการอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา หลักประโยชน์การออกแบบการท่องเที่ยวต้องเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงกับคนหมู่มากไม่ใช่นายทุน แหล่งทุน หรือผู้มีส่วนได้เสียกับกลุ่มผลประโยชน์ รวมไปถึงต้องเกื้อหนุนให้คนผู้มาท่องเที่ยว ตลอดจนผู้จัดการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพัฒนาเป็นองค์กรคุณธรรมภายในได้อย่างแท้จริง จึงจะได้ชื่อว่าการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับการบริหารแบรนด์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Brand Management) ของ Kotler and Keller (2009 ที่จะต้องมีการวัดผลและการสร้างการปฏิบัติงานของแบรนด์ (Measuring and Interpreting Brand Performance) เพื่อดูว่าการทำงานของแบรนด์บรรลุผลหรือไม่ อย่างไร จะทำให้แบรนด์เติบโตและการรักษาคุณค่า (Growing and Sustaining Brand Value) เพื่อให้แบรนด์เติบโตอย่างยั่งยืน

5.3 โรงแรมธรรมะในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้

เทมเพิลสเตย์ (Temple stay)เริ่มต้นขึ้นเพื่อสนองตอบความขาดแคลนการสร้างที่พัก เมื่อประเทศเกาหลีได้เป็นเจ้าภาพกีฬาเมื่อปี 2002 (World Cup Soccer Game) และมีประเทศต่างๆ ทั่วโลกเข้าร่วมงานนี้กว่า 10,000 คน ในช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2545 เพื่อจัดประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริงของสถานที่ที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงมีความพยายามอย่างมากที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในการท่องเที่ยวและภาพลักษณ์ของชาติ (National Image) โครงการพักวัดได้แสดงบทบาทอย่างเด่นชัดในการแปรสภาพ (Transforming) เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของวัดในเกาหลี จากการเป็นเรื่องจิตวิญญาณที่สลับซับซ้อนของศาสนาสู่การเป็นเรื่องจิตวิญญาณที่สลับซับซ้อนของศาสนาสู่การเป็นการแสดงด้วยภาพประกอบอย่างครบถ้วนของมรดกและ

วัฒนธรรมของชาติ (Kaplan, 2010) และที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือ พักวัดยังสามารถที่ให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เข้าร่วมในกลุ่มวัฒนธรรมเชิงศาสนา, การศึกษา, จิตวิญญาณ และกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนอื่น ๆ (Choe, Blazey & Mitas, 2015)

เทมเพิลสเตย์เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อีกแบบหนึ่ง ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบเดิม เป็นการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม เที่ยวแบบกลุ่มใหญ่เพื่อเที่ยวชมทะเล พระอาทิตย์เป็นต้น แต่การท่องเที่ยวเชิงศาสนาจะมีจุดมุ่งหมายไปที่การได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์มากกว่า

เทมเพิลสเตย์ มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้วยเหตุผล 3 ประการ ดังนี้

1) มีประวัติศาสตร์เป็นมาของการได้เครื่องอำนวยความสะดวกทางศาสนามาใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก (ที่พัก) และธรรมะของคนทั่วไป

2) กิจกรรมส่วนใหญ่ในพักวัด คือการคัดลอกมาโดยตรงจากการปฏิบัติกันประจำวันของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา

3) การท่องเที่ยวเชิงศาสนามีสิ่งที่น่าสนใจคือสถานที่ต่าง ๆ เหล่านั้นจัดให้มีบรรยากาศด้านศาสนาอย่างเข้มข้นและตามด้วยสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ (Wang chen and Huang 2015)

เทมเพิลสเตย์ คือ หนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ของการท่องเที่ยวแห่งวัฒนธรรมเป็นฐาน (Culturally-Based Tourism) ที่ประสบผลสำเร็จที่สุดในโลก (Temple Stay Korea Guidebook) OECD 2009 ได้อธิบายความหมายของพักวัดว่าคือ นวัตกรรมแบบ Theme Based Tourism ที่สามารถสร้างความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์เฉพาะ

ในช่วงไม่กี่ทศวรรษมาที่การขยายวัดวาอารามได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมายทั่วโลกและก็มีเป็นจำนวนที่ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มเงินงบประมาณและการรายรับกว่า 240 ล้านคนได้ไปท่องเที่ยวยังที่ตั้งทางศาสนา ซึ่งโดยปกติแล้วการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแบบดั้งเดิมจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้คือ การท่องเที่ยวของผู้คนจากบ้านสู่สถานที่หรือเทศกาลต่าง ๆ ของวัดตามธรรมชาติและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมเพื่อเป้าหมายของการพักวัดในรูปแบบใหม่ (Woodward, 2004) ศาสนาไม่เพียงแต่จะสร้างแรงจูงใจเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเท่านั้น แต่ยังให้บริการใน

ฐานะเป็นแหล่งแห่งวัฒนธรรม (Culture) ด้วย (Kong, 2005) นักวิจัยส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าศาสนา (Religious)และการท่องเที่ยว (Tourism) อย่างมีความเชื่อมโยงกันแต่ในการเขียนก็ได้แยกออกจากกัน Collins-Kreiner and Kliot (2000) ได้นำเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนานั้นเป็น สิ่งที่ตรงกับข้ามกับผู้แสวงบุญจากมุมมองที่กล่าวมานี้ การท่องเที่ยวโดยเนื้อแท้เกี่ยวข้องกับการพักผ่อน และการแสวงหาความสุขสบาย (Pleasure Seeking) แต่ก็มีอีกสำนักวัดหนึ่งได้เสนอว่าการแสวงบุญคือประเภทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Ron, 2009; Timothy and Coslen, 2006)

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบการดำเนินงาน Templestay ระหว่างประเทศไทย กับประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้

การดำเนินงาน	วัดไทย	วัดเกาหลี
1. การสำรองห้องพัก	สำรองล่วงหน้า ผ่านโทรศัพท์	สำรองล่วงหน้าผ่านเว็บไซต์ของวัด ตัวแทนจำหน่าย(Booking.com ,Agoda.com เป็นต้น) และเว็บไซต์ templestay.com
2. ระเบียบการเข้าพัก	จำนวนผู้เข้าพักต่อห้อง ห้ามนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้ามาในที่พัก	ตามกำหนดการของแต่ละสถานที่
3. ลักษณะห้องพัก		
4. สิ่งอำนวยความสะดวก	ทีวี ตู้เย็น จุดบริการเครื่องดื่ม	ใช้ศักยภาพของแต่ละสถานที่
5. กิจกรรม	ทำวัตร ใส่บาตร ปฏิบัติธรรม	ตามกำหนดการของแต่ละสถานที่
6. ค่าใช้จ่าย	ตามความประสงค์ของผู้เข้าพัก	ตามสถานที่กำหนด

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบการดำเนินงาน Templestay ระหว่างประเทศไทย กับประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้ (ต่อ)

การดำเนินงาน	วัดไทย	วัดเกาหลี
7. การบริการอาหาร	อาหารเช้า(แจ้งล่วงหน้า) ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการ	วัดเป็นผู้ดำเนินการตามรายการที่สำรองไว้
8.ระยะเวลา	ไม่จำกัด	ตามกำหนดการของแต่ละสถานที่
9. หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ	คณะกรรมการวัด	The Templestay Information Center
10.การมีส่วนร่วม	วัด ชุมชน	วัด หน่วยงานรัฐ

รูปที่ 5.5 แสดงกิจกรรมเทมเพิลสเตย์ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

ที่มา: Cultural Corps of Korean Buddhism, 2016

บทที่ 6

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาคือที่มาของโรงแรมธรรมะ(Templestay)

งานวิจัย การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย: กรณีศึกษาวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน ในบทนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการสร้างความหมายใหม่ของโรงแรมธรรมะ (Temple Stay) ในฐานะบทบาทหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ประกอบด้วย

6.1 การท่องเที่ยวเชิงศาสนา

6.2 ทุนทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

6.3 โรงแรมธรรมะการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

6.4 โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต ความยั่งยืนของชุมชนตามกรอบเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2030 (SDGs Goal)

6.1 การท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเอเชียแปซิฟิกเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เก่าแก่ที่สุด และการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้กลายมาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลก เนื่องจากภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกได้รับการยอมรับว่าเป็นแกนกลางทางศาสนา (Religious Core) ของโลก การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้คนที่มาเพื่อการท่องเที่ยวและแสวงบุญในเทศกาลทางศาสนาซึ่งมีทั้งคนในท้องถิ่นและนานาชาติ ส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเอเชียแปซิฟิกมากขึ้น Romanelli, Gazzola, Grechi & Pollice, 2021)

การท่องเที่ยวทั่วไปส่วนใหญ่มีการเรียกประเภท และรูปแบบไปตามลักษณะสำคัญของสถานที่อันเป็นปลายทางซึ่งมีอย่างหลากหลาย มีการท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่งที่อาศัยความศรัทธาในศาสนา และความสวยงามที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เป็นแรงผลักดันสำคัญสำหรับการเดินทาง เป็นเหตุให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือการท่องเที่ยวในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งและเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความพิเศษของการท่องเที่ยว

มรดกทางวัฒนธรรม องค์การการท่องเที่ยวโลก (The United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2016) ได้ระบุว่าแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนานี้เป็นการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษคล้ายกับการท่องเที่ยวเฉพาะทาง (Niche Tourism) Strausberg (2011) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาว่า เป็นความสัมพันธ์เชิงพลวัต (Dynamic relationship) ระหว่างศาสนาและนักท่องเที่ยวที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ทั้งทางจิตวิญญาณและความบันเทิง Romanelli et al. (2021) ได้รายงานผลการวิเคราะห์บทบาทของเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในฐานะที่เป็นการแสวงบุญและการขับเคลื่อนสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนามีส่วนช่วยในการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมได้ และยังมีส่วนให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม และเศรษฐกิจท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีความสัมพันธ์กับมิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นได้กลายมาเป็นมนุษย์สร้างวัฒนธรรม ความต้องการพักผ่อนและความเพลิดเพลินของมนุษย์ เป็นโอกาสหนึ่งที่ช่วยเพิ่มสีสันและประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับชีวิต การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ประกอบด้วยความเชื่อและแบบแผนพฤติกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในส่วนอื่น ๆ ของโลก ก็จะจัดขึ้นตามวัฒนธรรมในเทศกาลงานประจำปี และจัดขึ้นในโอกาสพิเศษ (Event Tourism and Invented Tourism) เช่นกัน สำหรับวัฒนธรรมของไทยที่มีพัฒนาการมายาวนาน จากการผสมผสานพื้นฐานของท้องถิ่นกับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและขอม รวมทั้งวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมตะวันตกในยุคหลัง ทำให้เกิดศาสนสถานที่มีเอกลักษณ์ทางศิลปะ มีประวัติความเป็นมา เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยดึงดูดให้มีผู้มาเยือน และเมื่อการท่องเที่ยวตามสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา จึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้น สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยจะนึกถึงวัดและทุก ๆ ส่วนที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นวัด เช่น การได้มีสถานที่ทำบุญ ได้บริจาคทาน ได้ไหว้พระ ได้สนทนาธรรมกับพระ และได้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างศาสนา จะมองไปที่ความงดงามของงานก่อสร้างที่แปลกตา ความงดงามของพระพุทธรูป และผลงานเกี่ยวกับพุทธศิลป์ต่าง ๆ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความสนใจในการศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น มีการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ซึ่งจัดเป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์และความสงบสุขต่อผู้เดินทาง และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์สอดรับกับนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนหลายแห่งที่ให้การสนับสนุนและร่วมรับผิดชอบ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น

ในปี 2557 กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีแนวคิดจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ภายใต้โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน โดยเน้นเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญที่เป็นต้นแบบเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวไปทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ซึ่งเป็นโครงการที่เป็นนโยบายของกรมการศาสนา ที่จะส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมทั้งภาครัฐและเอกชน เห็นความสำคัญและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดโครงการนี้ให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรักความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา รู้จักใช้หลักธรรมะมาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตให้ได้รับความสุขจากการแบ่งปันความรัก และความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาและจัดระบบการท่องเที่ยวภายในวัด ศาสนสถาน ให้เหมาะสมและมีการบริการที่มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ของประเทศและของอาเซียน กับทั้งเพื่อรองรับความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่ได้มาตรฐาน เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับโลก โดยอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญ พระมหาสุริยา อภิวฑฺฒโน [มะสันเทียะ] (2563) มีแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาว่า สังคมไทยนั้นมีความศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธศาสนามานาน แยกกันไม่ออก บ้านอาศัยวัด วัดอาศัยบ้าน วัดนั้นมีส่วนสำคัญต่อสังคมไทยเราเป็นอย่างมาก เป็นที่พึ่งทางกาย เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นสถานที่ขัดเกลากิเลสพัฒนาจิตใจ เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นที่พักอาศัยและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ วัดแบ่งเขตความสำคัญดังต่อไปนี้

1) เขตพุทธาวาส ได้แก่ พระอุโบสถ พระปรางค์ พระเจดีย์ พระเจดีย์บรรจุพระบรมอัฐิพระมหากษัตริย์ เป็นต้น โดยเฉพาะพระอุโบสถนั้น เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์

2) พระอารามหลวง เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์และทรงให้การอุปถัมภ์ เป็นวัดที่สร้างขึ้นอย่างมีแบบแผน ถูกลักษณะของการสร้างวัดตามรูปแบบประเพณี

3) วัดเป็นศูนย์รวมของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนามีการสวดมนต์ เวียนเทียน ฟังเทศน์ฟังธรรม ประกวดตอบปัญหาธรรมะสำหรับเยาวชน มอบทุนการศึกษา เป็นต้น วันหยุดพิเศษต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนม์พรรษา มีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม รักษาศีล 8 และวัดจัดกิจกรรม วันเทศกาลต่าง ๆ เช่น ปีใหม่มีการสวดมนต์ข้ามปี ก่อเจดีย์ทราย เจดีย์ข้าวสารในวันสงกรานต์ ขอขมาแม่น้ำในวันลอยกระทง เป็นต้น

พระศรีสังคม ชยานุวฑฺโฒ (ธนาวงษ์) (2561) ได้สรุปรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทยว่า แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบของวัดที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์ และทำบุญ ไหว้พระ ขอพร ที่มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายนอกและภายในตามบริบทของวัด มีการใช้ สัญลักษณ์และการสื่อสารที่ทันสมัย เข้าใจง่าย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมากนับตั้งแต่ อดีตถึงปัจจุบัน 2) รูปแบบของวัดที่เน้นส่งเสริมให้เป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม กำลังได้รับความสนใจมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ บทบาทของวัดที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์ นอกจากกิจกรรมทำบุญ ไหว้พระ ขอพร พบว่า มีการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ งานวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชุมชน โดยกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีขึ้นนี้เป็นการพึ่งพาเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างวัด กับชุมชน และวัดจะสอดแทรกให้มีการนั่งสมาธิการปฏิบัติวิปัสสนาเข้าไปร่วมด้วยอยู่เสมอตามโอกาส เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านพุทธศิลป์ซึ่งเป็นวัตถุธรรม ได้มีการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในเชิงลึกที่เป็นนามธรรมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดพฤติกรรมการเปลี่ยน แปลงขึ้นในจิตใจของนักท่องเที่ยวให้สนใจกับการปฏิบัติธรรม ในวัดที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

สรุป การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแยกกันไม่ได้เพราะสิ่งที่คนสร้างขึ้นมานั้นกลายเป็นวัฒนธรรม สำหรับคนไทยซึ่งมีความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จะถือว่าวัดเป็นที่พึ่งทั้งทางกายและจิตใจ เป็นสถานที่ช่วยพัฒนาจิตใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย ส่วนคนต่างชาติที่มีความเชื่อต่างไปจากคนไทยนั้น เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ส่วนใหญ่แล้วมาเพื่อชมความงดงามของงานสถาปัตยกรรมและพุทธศิลป์ที่แปลกตา มีจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจใฝ่ศึกษาพระธรรมในระดับของการพัฒนาปัญญาที่ลึกซึ้งขึ้น

6.2 ทุนทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมผู้เกี่ยวข้องให้เกิดการเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรมทั้งแก่นักท่องเที่ยวและชุมชนเอง เกิดการเคารพต่อมรดกวัฒนธรรมของชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างความสนใจด้านการอนุรักษ์และด้านการท่องเที่ยว และเกิดการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอและสื่อความหมายทางวัฒนธรรม ผลประโยชน์ที่ตามมาคือ เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเกิดผลกระทบต่อนโยบายเศรษฐกิจ (International Council on Monuments and Sites [ICOMOS], 1999, pp. 5-6) การท่องเที่ยว

ที่ปรากฏในประเทศไทยโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียน การสะพัดของเงิน รายได้ หรือการกระจายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งอยู่ในส่วนของการจัดการท่องเที่ยว การรณรงค์เพื่อการท่องเที่ยวทำให้เกิดการขับเคลื่อนต่อการท่องเที่ยวทั้งในเชิงสังคมและเชิงบวกต่อสังคมในภาพรวม ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัด และสถานที่สำคัญทางศาสนาสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1) การท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรของวัดและศาสนาแบบเดิม กล่าวคือ การที่วัดเหล่านั้นมีความสำคัญในเชิงศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี โดยตัวเอง และถูกออกแบบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยตรงตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และชุมชนแต่เดิม โดยวัดเหล่านั้นสัมพันธ์ประวัติศาสตร์ พระพุทธรูปสำคัญหรือศักดิ์สิทธิ์ เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ วัดอรุณ ในเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น วัดโสธร จ.ฉะเชิงเทรา หลวงพ่อโต วัดบางพลีใหญ่ใน จ.สมุทรปราการ คือ มีการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว มาเป็นวัตถุดิบหรือสิ่งที่มีส่วนกระตุ้นการท่องเที่ยวโดยตรง

2) การเข้าไปออกแบบวัด/ศาสนาให้เป็นกลไกร่วมของการท่องเที่ยว กล่าวคือ การเข้าไปจัดการระบบการท่องเที่ยวให้เกิดการความน่าสนใจ เกิดแนวทาง พร้อมคำอธิบาย ดังกรณีการประชาสัมพันธ์ไหว้พระ 9 วัด ทอดกฐิน ล่องเรือ 9 วัด หรือการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด การไหว้พระในวัดประจำปีเกิด การตัดลูกนิมิตที่เกิดขึ้นในวัดที่อยู่ภายใต้การกำหนด เช่น จังหวัดเดียวกัน โซนเดียวกัน แล้วมีกลไกของการเดินทางไปเข้าไปมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวนั้น

ชุมชนบ้านเก็ต ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับชาวไทลื้อเป็นหลักตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชนมีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีปราชญ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชน มีวัดเป็นสถานที่ที่สามารถพัฒนาและเสริมสร้างความพร้อมให้เป็นแหล่งวัฒนธรรม แม้ปัจจุบันกระแสโลกภิวัฒน์และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงชุมชนในรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสาธารณูปโภคเช่น การสร้างถนน ระบบน้ำประปา ร้านค้าปลีกสมัยใหม่ แต่ก็ปรากฏว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านเก็ต ยังคงให้ความสำคัญและผูกพันกับวิถีดั้งเดิม และยังคงมีบทบาทของการมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมฟื้นฟู อนุรักษ์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คงอยู่คู่ท้องถิ่น ผ่านการเชื่อมโยงอาชีพ และความเชื่อความศรัทธาของชุมชนบ้านเก็ตเข้าไว้ด้วยกัน จะเห็นได้จากการสัมผัสได้ถึงความเป็นสถานที่ (Sense of Place) และความเป็นของแท้ (Authenticity) ของชุมชนบ้านเก็ตที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน

ทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่มี 3 รูปแบบกล่าว คือ

1) สิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน (Embodies State) ได้แก่ ความคิดจินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ ชุมชนไทลื้อบ้านเก็ต สืบเชื้อสายมาจากชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยหรือสิบสองปันนามลฑลยูนนาน ประเทศจีน อพยพมาจากเมืองยองและเมืองเชียงรุ้ง (เจงฮุง) โดยมีเจ้าหลวงแสนหาญ เจ้าหลวงแสนคำมูล ได้อพยพลงมาผ่านน้ำหลวย ลงมาทางเมืองเงิน สปป.ลาว ประมาณปี พ.ศ.2270-2310 ปัจจุบันชาวบ้านจึงได้นำชื่อของเจ้าหลวงทั้งสอง มาเป็นนามสกุลคือ หาญยุทธ มูลคำ เพื่อเป็นการระลึกถึงท่านทั้งสอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรและทอผ้า ระบบความเชื่อและศาสนาดั้งเดิมของชาวไทลื้อ มีพิธีไหว้ผีเรือน ผีตระกูล พิธีบูชาย่าขวัญข้าว มีพิธีไหว้ใจบ้าน-ใจเมือง พิธีบวงสรวงเสื้อบ้าน เสื้อเมือง พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีสืบชะตา ซึ่งความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงสืบทอดต่อมา เช่นมีข้อห้ามสำหรับแขก หรือบุคคลที่ไม่ได้นับถือบรรพบุรุษเดียวกันคือ ห้ามบุคคลที่นับถือผีต่างกันหรือแขกที่มาเยี่ยมเข้าไปห้องนอนของเจ้าบ้านโดยเด็ดขาด เพราะห้องนอนจะเป็นที่สถิตของผีครูและผีเรือน ชาวไทลื้อยึดมั่นในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยประยุกต์เข้ากับวัฒนธรรมชาวไทลื้อมีประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา และมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัตร์) ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีขึ้นธาตุ เป็นต้น วิถีชีวิตและความเป็น อยู่หลาย ๆ อย่างของชาวไทลื้อ ถือเป็นลักษณะที่มีเอกลักษณ์ในตัวเอง โดยเฉพาะบ้านเรือน ที่หากเป็นบ้านไทลื้อ ดั้งเดิมก็จะเป็นบ้านใต้ถุนสูง หลังคาสูง มุงด้วยหญ้าคา ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะ มี “ปุ้มปุก”หรือชั้นยกระดับก่อนบันไดขั้นแรก ใช้เป็นที่วางรองเท้า หรือเป็นบ้านไม้หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด มีการผลิตของใช้พื้นเมืองขึ้นใช้ในครัวเรือนและเหลือเอาไว้จำหน่ายบ้าง ได้แก่ ผ้าทอพื้นเมือง เครื่องจักรสานที่ทำจากไม้ไผ่ เป็นต้น การเดินทางมายังชุมชนบ้านเก็ตนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีของชาวไทลื้อแล้ว ยังได้มาสัมผัสกับวิถีชีวิตและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วิธีการทำเครื่องจักสารใช้สำหรับในครัวเรือน วิธีการทอผ้า เป็นต้น

2) สิ่งที่เป็นรูปธรรม (Objectified State) ในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม เช่น รูปภาพหนังสือ สิ่งก่อสร้าง ชุมชนบ้านเก็ตเป็นชุมชนไทลื้อที่ยังมีวิถีการทำนา และในช่วงหน้าฝนจะมีทัศนียภาพผืนนาเขียวขจี นอกจากนั้นยังมีการรวมกลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต ทอผ้าไทลื้อ และทอตุงโดยป้าหลอม นางศดานันท์ เนตรทิพย์ ประธานกลุ่ม ได้ให้ข้อมูลว่ากลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต ได้รับเลือกจากจังหวัดน่านให้ทอตุงเพื่อตกแต่งในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชครินทร์

รูปที่ 6.1 กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต รูปที่ 6.2 ภาพตุง กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2565

ฮักนาไทลื้อ & ฮักนากาแฟ ตั้งอยู่หน้าวัดภูเก็ต อำเภอปัว จังหวัดน่าน ร้านกาแฟ ในบรรยากาศริมทุ่งนา สามารถมาพักผ่อนนอนตูบบนไทลื้อ จิบกาแฟริมทุ่งนา เดินเล่นบนสะพานไม้ไผ่ ให้อาหารปลา ทานข้าวแบบขันโตก มีบริการให้เช่าชุดไทลื้อเพื่อถ่ายภาพ ทางเข้าหน้าตูบนาไทลื้อ สามารถลงบันไดนาคจากวัดภูเก็ตลงไปยังตัวร้าน ซุ้มประตูทำด้วยไม้ไผ่ ตกแต่งด้วยร่ม สีสันสดใส สไตล์ล้านนา ทางเดินไม้ไผ่ ไปยังที่พักและร้านกาแฟ ถ่ายภาพด้วย

รูปที่ 6.3-6.4 ภาพบรรยากาศฮักนาไทลื้อ & ฮักนากาแฟ

ที่มา: ฮักนาไทลื้อ & ฮักนากาแฟ หน้าวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน, 2562

3) ความเป็นสถาบัน (Institutionalization State) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเป็นรูปธรรม เช่น การยอมรับในสถาบันพระมหากษัตริย์ วัดและโรงเรียน (Bourdieu, 1986) ชุมชนบ้านเก็ต มีศูนย์รวมใจของชุมชน คือ

วัดภูเก็ต ซึ่งตั้งชื่อตามชื่อของหมู่บ้านที่มีชื่อว่า “หมู่บ้านเก็ต” ภายในวัดมีพระอุโบสถทรงล้านนาประยุกต์ เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อแสนป๊ว หรือหลวงพ่อพุทธเมตตา ด้านในตกแต่งด้วยจิตรกรรมฝาผนังสามมิติถ่ายทอดเรื่องราวทางพุทธศาสนาไว้อย่างงดงาม วัดภูเก็ตเป็นสถานที่จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและประเพณีของชาวไทลื้อ ได้แก่ ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัตร์) ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีขึ้นธาตุ เป็นต้น

นอกจากนี้ทางวัดยังเป็นที่ตั้งของโรงแรมธรรมะ ภูเก็ต สนธยา เทมเพิลสเตย์ โรงแรมธรรมะของแห่งแรกในไทย ซึ่งผู้ที่เข้ามาพักจะได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมร่วมกับทางวัด รวมทั้งจะได้ศึกษาวิถีชีวิตของ พระ เณรภายในวัด ได้ทำบุญ ตักบาตร โดยไม่ต้องเสียค่าที่พักด้วย

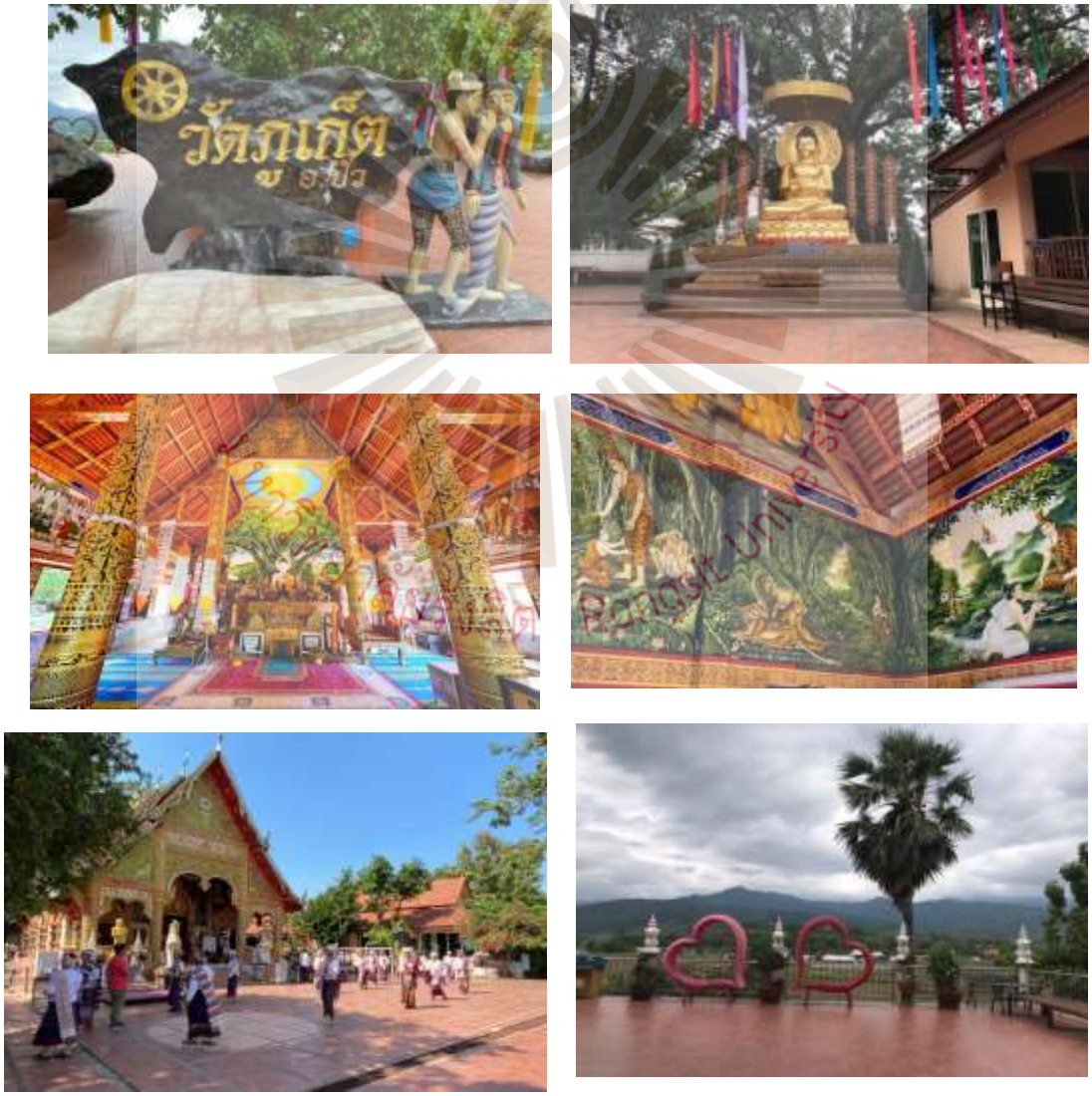

รูปที่ 6.5-6.10 บรรยากาศวัดภูเก็ต อ.ป๊ว จ.น่าน

ทุนทางวัฒนธรรม หรือทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Assets) เปรียบเหมือนทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของชุมชนบ้านเก็ต ประกอบไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมเชิงรูปธรรม (Tangible Heritage) อาทิ ที่อยู่อาศัย อาคาร งานศิลปะ เอกสาร งานหัตถกรรม เครื่องมือ (ICOMOS, 1999) และมรดกทางวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (Intangible Heritage) อาทิ ขนบธรรมเนียม พิธีกรรม เทศกาล การแสดง ความรู้ ทักษะต่าง ๆ (ICOMOS, 1999 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2003) ที่มีคุณค่าในตัวเองซึ่งสามารถจำแนก คุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวออกเป็น 4 ด้าน (ICOMOS, 1999, p. 12; Pearson et al., 2002 อ้างถึงใน กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, 2564) ได้แก่ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value) ความเกี่ยวเนื่องกับ บุคคล เหตุการณ์ กิจกรรมหรือช่วงเวลา ที่สำคัญในอดีตที่มีอิทธิพลต่อบ้านเก็ต คุณค่าด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Value) คือ องค์ประกอบของสถานที่หรือพื้นที่ในบ้านเก็ตที่มีทัศนียภาพหรือลักษณะทางกายภาพงดงาม สะท้อนรูปแบบที่มีเอกลักษณ์หรือที่โดดเด่น คุณค่าด้านวิชาการ (Scientific Value) ได้แก่ การเป็นแหล่งข้อมูลที่มีศักยภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความหายาก คุณภาพการเป็นตัวแทนของความรู้ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจประวัติ และความเป็นมาทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเก็ต คุณค่าด้านสังคม (Social Value) คือ คุณสมบัติขอสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ทางสังคม ทางวัฒนธรรมและก่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมในบ้านเก็ต ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มคน หรือกับชุมชนบ้านเก็ตเอง หรือเชื่อมโยงกับภายนอก

จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถสรุปคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมและแสดงความสำคัญทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเก็ต (ICOMOS Australia, 1999, p. 12; Pearson et al., 2002 อ้างถึงใน กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, 2564) ดังตาราง

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ตารางที่ 6.1 สรุปคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมและแสดงความสำคัญทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเก็ต

ประเภททุนทางวัฒนธรรม	ความสำคัญทางวัฒนธรรม
1. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value)	
วัดภูเก็ต	- ตั้งขึ้นตามชื่อหมู่บ้าน - เป็นสถานที่จัดกิจกรรมตามประเพณี และวันสำคัญทางศาสนาของชุมชนเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อแสนป๋ว หรือหลวงพ่อพุทธเมตตา
บ้านไทลื้อโบราณ	ที่อยู่อาศัยของชาวไทลื้อดั้งเดิม

ตารางที่ 6.1 สรุปคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมและแสดงความสำคัญทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเก็ต (ต่อ)

ประเภททุนทางวัฒนธรรม	ความสำคัญทางวัฒนธรรม
2. คุณค่าด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Value)	
วัดภูเก็ต	- พื้นที่วัดอยู่บนเขา มีทัศนียภาพที่ตั้งสวยงาม สามารถทิวทัศน์ของด้านหลังวัด ที่ติดกับทุ่งนาสีเขียวกว้างใหญ่ และทิวเขาของวนอุทยานดอยภูคา - จิตรกรรมฝาผนังสามมิติแสดงเรื่องราวทศชาติชาดกที่มีเอกลักษณ์ - วงดนตรีของสมาคมผู้สูงอายุ ที่มานั่งบรรเลงเพลงด้วยเครื่องดนตรีพื้นบ้านบริเวณลานหน้าทางเข้าวัด
3. คุณค่าด้านวิชาการ (Scientific Value)	
วัดภูเก็ต	- มีโรงแรมธรรมะ ภูเก็ต สนธยา เทมเพิลสเตย์ เป็นที่พักไว้สำหรับผู้ที่มาปฏิบัติธรรม และรองรับนักท่องเที่ยว - สถานที่ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดภูเก็ต - สถานที่ตั้งสถาบันจิตตานุภาพ สาขาที่ 157
กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต	แหล่งจำหน่ายและเรียนรู้กระบวนการทอผ้าแบบดั้งเดิม
บ้านไทลื้อโบราณ	บ้านโบราณอายุมากกว่า100 ปี ภูมิปัญญาการสร้างบ้านแบบชาวไทลื้อ
ฮักนาไทลื้อ	ที่พักโฮมสเตย์ เพื่อเรียนรู้วิถีชาวไทลื้อ
ศูนย์เรียนรู้โคกหนองนา	แหล่งเรียนรู้วิถีการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. คุณค่าด้านสังคม (Social Value)	
วัดภูเก็ต	เป็นศูนย์รวมความศรัทธา ที่พึ่งทางใจ และจัดพิธีกรรมสำคัญทางศาสนามี ผูกพันกันระหว่างบ้านและวัดความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวไทลื้อ
ถนนคนเดินภูเก็ต	จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน อาหารพื้นบ้านไทลื้อ กาละแมไทลื้อ

6.3 โรงแรมธรรมะการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทยนั้นผูกพันกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยมาตั้งแต่อดีตความศรัทธาในพระพุทธศาสนาส่งผลให้ผู้นับถือไปยังวัด เพื่อประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนารวมถึงไปกราบไหว้สิ่งที่ตนเคารพบูชาตามแต่เวลาที่สามารถเดินทางไปได้ (จริมา อุปรานุเคราะห์, 2557) โดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก แต่ในปัจจุบัน การเดินทางลักษณะนี้จะรวมกิจกรรม อื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ ประกอบพิธีกรรม (สุภลักษณ์ อัครางกูล, 2551) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นการร่วมกิจกรรมทางศาสนา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ประวัติความเป็นมาของศาสนาและศาสนสถาน และนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวทางศาสนา (ธนกฤต สังข์เฉย, 2550) พระครูวิสุทธิสีลาภิวัฒน์ (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ผลสรุปจากการศึกษาพบว่า การจัดการพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีคุณประโยชน์ทุกสัดส่วนและไม่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ศาสนาอย่างเด็ดขาด

“วัด” เป็นทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยะธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นอันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเที่ยวชมวัดในเทศกาลต่าง ๆ อาทิเช่น เทศกาลลอยกระทง เทศกาลสงกรานต์ หรือปีใหม่ไทย และเทศกาลเข้าพรรษา-ออกพรรษา เป็นต้น โดยกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมเข้าร่วมมากที่สุดคือ เดินทางมาวัดเพื่อการตักบาตรถวายอาหาร เวียนเทียนในวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา (อารีย์ นัยพินิจ, ฐิรชญา มณีเนตร, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และภัทรพงษ์ เกริกสกุล, 2556) กิจกรรมการท่องเที่ยวมีวัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและช่วยเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ยั่งยืน อย่างไรก็ตามบทบาทและหน้าที่ ที่สำคัญที่สุดของศาสนาก็คือ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คำสอนในทางศาสนาเป็นเครื่องอบรมจิตใจ ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของชาติส่วนใหญ่ล้วนมีรากฐานมาจากศาสนาทั้งสิ้น ศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในชีวิตของมวลมนุษยชาติโดยเป็นเครื่องเสริมสร้างและเป็นหลักค้ำประกันความมั่นคงของชาติกล่าวโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชีวิตของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ที่ได้ให้ความเคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรม อันดีงามของชาติไทยส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากคติธรรมใน

พระพุทธศาสนา (กองพุทธศาสนศึกษา, 2553) สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระครูวิสุทธิสีลาภิวัฒน์ (2558) ที่ได้ศึกษาวัดในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า ศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความรู้ และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ทั้งนี้ยังพบว่าสามารถนำวัฒนธรรมเรื่องระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณีที่ดีงามเป็นเครื่องมือสำหรับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ สรุปได้ว่าศาสนาพุทธ มีส่วนในการพัฒนาในมิติของการท่องเที่ยวและในมิติของการพัฒนาการดำรงชีวิต

จากการศึกษาคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมและแสดงความสำคัญทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเก็ต จะเห็นได้ว่าโรงแรมธรรมะซึ่งตั้งอยู่ในวัดภูเก็ตนั้น เป็นการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเก็ตที่มีศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ประกอบด้วย 1) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้แก่ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ภาษา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทลื้อชุมชนบ้านเก็ตที่ยังคงอยู่มีความผูกพันกับวัดภูเก็ต และ 2) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ประกอบด้วย ศิลปกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ ของวัด โดยเฉพาะพระอุโบสถของวัดซึ่งก่อสร้างมานานกว่า 100 ปี ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด

Collier & Harraway (1997) ได้นำเสนอพื้นฐานขององค์ประกอบการท่องเที่ยว 3As โดยกล่าวว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ หรือ 3 As ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้หรือมีลักษณะเฉพาะตัว การเข้าถึง (Accessibility) เส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าถึงง่ายและมีความสะดวกในการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) จากการศึกษาพบว่าโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตมีสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ได้แก่บรรยากาศที่สวยงามสามารถมองเห็นภูมิทัศน์และวิวที่สวยงาม มีระเบียงชมวิวด้านหลังติดกับทุ่งนาที่กว้างไกลพร้อมด้วยฉากหลังเป็นภูเขาของวนอุทยานดอยภูคาในยามเช้าเป็นจุดชมวิวพระอาทิตย์ขึ้นที่งดงามอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดน่าน นอกจากนี้ยังมีอุโบสถสถาปัตยกรรมแบบล้านนา และภาพเขียนฝาผนังสามมิติที่มีการสอดแทรกธรรมะผ่านตัวการ์ตูนในยุคปัจจุบัน ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งทัศนียภาพที่สวยงาม

รูปที่ 6.11 บรรยากาศภายนอกวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน

โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต สามารถการเข้าถึง (Accessibility) เส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าถึงง่าย นักท่องเที่ยวสามารถเดินตามทางลงบันไดหน้าวัดเพื่อไปยังฮักนาไทลื้อ&ฮักนากาแฟ ที่พักโฮมสเตย์และร้านกาแฟ เพื่อเรียนรู้วิถีชาวไทลื้อและสัมผัสกับบรรยากาศของทุ่งนา ถนนคนเดินภูเก็ต แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน อาหารพื้นบ้านไทลื้อ กาละแมไทลื้อ กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต แหล่งจำหน่ายและเรียนรู้กระบวนการทอผ้าแบบดั้งเดิม ศูนย์เรียนรู้โคกหนองนา แหล่งเรียนรู้วิถีการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รูปที่ 6.12-6.15 ภาพบรรยากาศชุมชนบ้านเก็ต อ.ปัว จ.น่าน
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2565

สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่เข้ามาพัก ประกอบด้วยอาคาร 4 ชั้น 3 เป็นห้องพักสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมห้องพัก จำนวน 8 ห้อง มีห้องน้ำส่วนตัวพร้อมเครื่องทำน้ำอุ่น ทีวี ทั้งนี้ทางวัดไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายกับผู้เข้าพัก แต่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมทำบุญได้ตามจิตศรัทธา ในกรณีที่มาปฏิบัติธรรมก็สามารถสำรองห้องพักได้ล่วงหน้าที่ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 084-046 9745 (เจ้าอาวาส) 089-5524503 วันเวลาทำการ 6.00 – 18.00 ทุกวัน Facebook: WatPhuketSonthaya

รูปที่ 616-6.19 ภาพอาคารโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต
ที่มา: ไปด้วยกัน, 2565

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาพักที่โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตได้ข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับประสบการณ์การเข้าพักในโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต ดังนี้

“ประทับใจกับการดูแลความสะอาดของที่พัก เครื่องใช้หมอน ผ้าห่มมีความสะอาด ได้รับความสะดวกสบายในการเข้าพักเช่นเดียวกับการในโรงแรมรีสอร์ทแพงๆ พักที่นี่แล้วรู้สึกสบายใจ นอนหลับสบายมาก ตอนเย็นได้ไปไหว้พระสวดมนต์ด้านบนอาคาร ตอนเช้าก็ตื่นแต่เช้าไปเตรียมใส่บาตรบริเวณลานด้านบน อากาศดี เห็นวิวสวยมาก รู้สึกดีที่ได้ทำบุญ

ร่วมกับครอบครัวและได้ทำบุญบำรุงวัดเป็นค่าน้ำ-ค่าไฟ 2,000บาท เพราะทางวัดแจ้งว่าไม่มีการเก็บค่าที่พัก เจ้าหน้าที่ให้ใส่ในตู้ทำบุญของวัดได้เอง ถ้ามีโอกาสอยากมาปฏิบัติธรรมที่วัดนี้ เพราะสถานที่พักสะดวก บรรยากาศก็ดี อยากให้วัดอื่น ๆ มีห้องพักในวัดแบบนี้" (สดใส ใจบุญ - นามสมมุติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2565)

"มาพักที่นี่เพราะเห็นจากYoutube ห้องพักเป็นไปตามที่เห็นมา ห้องพักห้องน้ำสะอาด ที่นี่สงบเงียบ ได้ใช้เวลาพักผ่อนเต็มที่ คนที่มาพักก็มีอัธยาศัยดี นัดหมายกันใส่บาตรตอนเช้าพร้อมกัน ไม่มีใครส่งเสียงดังหรือสูบบุหรี่ คิดว่าดีกว่าไปพักที่โรงแรมเพราะไม่ต้องรีบเช็คเอาท์ ทางเจ้าหน้าที่แจ้งว่าถ้าจะพักต่อก็ได้เพราะห้องพักยังว่าง วิวที่วัดนี้สวยมาก ด้านล่างมีร้านค้าชุมชน มีสินค้าที่น่าสนใจหลายอย่าง อยากแนะนำมาพักที่นี่เพราะประหยัดและยังมีโอกาสได้ไหว้พระ ทำบุญด้วย ร้านกาแฟของวัดก็อร่อยราคาไม่แพง จะแนะนำให้คนที่รู้จักมาพักที่วัดนี้" (ชบา บ้านนาบุญ - นามสมมุติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2565)

"มาพักที่นี่เพราะมีเพื่อนที่อยู่ในจังหวัดน่าน เป็นผู้จองไว้ให้ ไม่เคยรู้มาก่อนว่าวัดก็มีห้องพักที่ดีแบบนี้ มีครบทั้งทีวี ตู้เย็น วิวที่โรงแรมนี้สวยมาก ภาพฝาผนังในโบสถ์สวยแปลกตาดี มีคนมาเที่ยววัดนี้ตลอดทั้งวัน วัดอยู่ไม่ไกลจากสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอปัว ร้านค้าด้านล่างก็น่าสนใจ ได้ทดลองทานอาหารพื้นเมืองของชาวไทลื้อ ทราบว่าทางวัดไม่เก็บค่าที่พักแต่คนที่มาพักก็ควรต้องช่วยค่าใช้จ่ายให้กับทางวัดบ้าง ตนเองตั้งใจจะมาทำบุญอยู่แล้ว เลยได้โอกาสชำระเป็นค่าบำรุงวัด บริจาคให้วัดสามารถหักลดหย่อนภาษีได้ด้วย ถ้าทุกวัดมีที่พักแบบนี้ก็น่าจะดี เวลาเดินทางไปต่างจังหวัดก็จะได้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเยอะ และจะได้มีโอกาสได้เข้าวัดทำบุญด้วย" (สมประสงค์ พึ่งบุญ - นามสมมุติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2565)

การท่องเที่ยวเชิงศาสนานั้น ช่วยให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญของสืบสานศิลปะวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ตลอดจนประเพณีสำคัญๆทางศาสนา ที่มีทุนทางวัฒนธรรมเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนสถานที่ใดก็ตามจะต้องมีการใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าบริการ ค่าอาหาร ที่พักอาศัย และอื่น ๆ ซึ่งก็จะนำรายได้เข้าสู่ชุมชนช่วยเสริมอาชีพให้คนในท้องถิ่น การจ้างงาน ทำให้สินค้าในชุมชนและสินค้าเกษตรกรรมขายได้ทำ

ให้รายได้ในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น ดังเช่นกรณีชุมชนบ้านเก็ต ตำบลวรนครอำเภอปัว จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดภูเก็ต จากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลดังนี้

> “มีรายได้เข้าชุมชน สร้างงานใหม่ให้คนชุมชน ทำให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น สินค้าของชาวบ้านขายได้ราคาดี เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทำให้มีชื่อเสียง” (สมพร สว่างธรรม - นามสมมุติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2565)

> “สร้างรายได้ให้กับชุมชน การส่งเสริมอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ ความภาคภูมิใจของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโซเชียลต่าง ๆ” (สงบ ศีลนำ - นามสมมุติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2565)

> “เมื่อมีคนที่สนใจที่จะท่องเที่ยววัด จะมีการจับจ่ายใช้สอยในด้านต่าง ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์ของชุมชน อาหาร พืชผัก ที่ชาวบ้านนำมาขาย” (วิริยะ มานะชอบ - นามสมมุติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2565)

> “สินค้าในชุมชนขายได้ราคาดี มีความเจริญเข้ามาทั้ง ถนน ไฟฟ้า ประปา ที่พัก” (แสงธรรม - นามสมมุติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2565)

สรุป วัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเสมือนเป็นพื้นที่อันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในแง่ทางกายภาพและในแง่ทางสังคม ผู้วิจัยค้นพบประเด็นที่ควรนำเสนอการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาดังนี้ ทุนทางวัฒนธรรมของบ้านเก็ต มี 2 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และ

2) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือวัฒนธรรมความเป็นไทลื้อ บ้านเก็ต ที่มีอัตลักษณ์อย่างโดดเด่นและเป็นรูปธรรม และการมีคณะกรรมการดำเนินการที่เข้มแข็ง นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยวได้ในอนาคต

6.4 โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต ความยั่งยืนของชุมชนตามกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามกรอบเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2030 (SDGs Goal)

ในมิติทุนทางสังคมผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่ทำให้โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตและชุมชนบ้านเก็ตสามารถขับเคลื่อนความยั่งยืนของชุมชนร่วมกัน เมื่อพิจารณาผลการดำเนินงานของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตตามกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามกรอบเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2030 (SDGs Goal) ภายใต้หลักการ 5 Ps ดังนี้

6.4.1 ประชาชน (People) ประเด็นด้านคุณภาพชีวิตของผู้คน การดำเนินงานของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านเก็ด การท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งผลให้เกิดการมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น ช่วยให้ชาวชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เกิดการ หวงแหนและเกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม

6.4.2 โลก (Planet) ประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตตั้งอยู่ในแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ไม่เสื่อมสลายหรือถูกทำลายจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่เป็นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ เกิดจิตสำนึกทั้งจากคนในชุมชนและ นักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ได้ต่อไป

6.4.3 ความมั่งคั่ง (Prosperity) ประเด็นด้านความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและครอบคลุม การดำเนินงานของโรงแรมธรรมะเป็นที่มาของรายได้ท้องถิ่น เกิดการกระจายรายได้ให้แก่ชาวชุมชน เกิดการสร้างงานให้แก่ชาวชุมชน เช่น การทอผ้าในครัวเรือนเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว การเป็นมัคคุเทศก์ของชาวชุมชนในการนำชมสถานที่ต่างๆ การขายอาหารให้แก่ นักท่องเที่ยว เป็นผลให้ชาวชุมชนมีงานทำในชุมชนของตน ชาวชุมชนส่วนหนึ่งไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน ไปหางานทำในต่างถิ่น ส่งผลให้เกิดความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว เป็นที่มาของ รายได้ในธุรกิจการท่องเที่ยว

6.4.4 สันติภาพ (Peace) ประเด็นด้านสันติภาพ สถาบันที่เข้มแข็ง และความยุติธรรม วัดภูเก็ตมีการกระจายรายได้ให้แก่ชาวชุมชนที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะอย่างเป็นธรรม ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านเก็ด การดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวของโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต เป็นการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Management) โดยมีลักษณะแบ่งงานกันทำ ประกอบด้วย ผู้นำสงฆ์ ผู้นำชุมชน ชาวชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และ ซึ่งการให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

นั้นจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักความ สามัคคีกันระหว่างคนในชุมชนในการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นร่วมกันในการพัฒนาการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.4.5 ความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ประเด็นด้านการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนการดำเนินงานของโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการจัดการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยมีภาคสถาบันสงฆ์ ได้แก่ ผู้นำทาง ศาสนา พระสงฆ์ เป็นคณะกรรมการของทางวัดในการให้คำปรึกษา

จากการดำเนินงานโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต ที่มีชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ก่อให้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน-วัด-ชุมชน ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ (Economy) สังคม (Social) และสิ่งแวดล้อม (Environment) จึงกล่าวได้ว่าโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต นั้นเป็นนวัตกรรมสังคม (Social Innovation) เนื่องจากเป็นรูปแบบการพัฒนาการดำเนินการที่มีการลงมือปฏิบัติ (Action) ร่วมกันของชุมชน เพื่อทำให้สังคมดีขึ้น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของวัดภูเก็ต และชุมชนบ้านเก็ด ในรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ผ่านภูมิปัญญาที่มีอยู่ในสังคม (ทุนทางสังคม หรือผลผลิตทางสังคมที่มีอยู่เดิม) เป็นสิ่งใหม่ ๆ ทั้งที่เป็นกระบวนการทางความคิด การสร้างโอกาส โดยการเปิดพื้นที่ทางปัญญาและพื้นที่ทางสังคมให้ในการร่วมคิดร่วมสร้างของคนในสังคม/ชุมชน ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากภายนอก เกิดจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะประโยชน์ต่อสังคมมาก่อนประโยชน์ส่วนตนหรือของกลุ่ม อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน

รูปที่ 6.20 ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างในการจัดการของ
โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตพัฒนาโดยผู้วิจัย

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความจริงของความเป็นวัดภายใต้โครงสร้างทางศาสนา และภาพลักษณ์ที่จะต้องดำรงอยู่อย่างเคร่งครัด ความเป็นวัดจึงอยู่ภายใต้โครงสร้างเดียวกัน จนไม่อาจแยกออกจากกันได้ตามกรอบแนวคิดทางวัฒนธรรม บริบทของความเป็นวัดจึงถูกผนึก และถูกบังคับโดยกรอบของโครงสร้าง ทั้งที่ข้อเท็จจริงในปัจจุบันได้มีความพยายามทำให้วัดกลายเป็นสถานที่ซึ่งผู้คนสามารถเข้าถึงได้ ภาพลักษณ์ของวัดจึงถูกสร้างคุณค่าและกำหนดความหมายใหม่ ให้เป็นมากกว่าสถานที่แห่งธรรม วัดกลายเป็นภาพตัวแทนของความสวยงามด้านสถาปัตยกรรม เป็นพื้นที่ของการพักผ่อนจิตใจ เป็นพื้นที่ของการยอมรับในหลากหลายมิติ วัดในความหมายใหม่จึงไม่ใช่วัดในแบบดั้งเดิม วัดภูเก็ตในวันนี้จึงเป็นวัดในภาวะที่ถูกกำกับด้วยความเปลี่ยนแปลงผ่านกระบวนการรื้อ ซ่อม สร้าง ให้พื้นที่ของวัดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวอย่างมีสุนทรียและยังคงความเป็นองค์กรทางศาสนา วัฒนธรรมของความเป็นวัดเปลี่ยนเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวที่ถูกขับเคลื่อนด้วยชุมชนอย่างเป็นอิสระ ภายใต้โครงสร้างแบบใหม่

บทนี้เป็นบทสรุปของรายงานการวิจัยเรื่องการสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยร่วมสมัย (Making New Redefine of Contemporary Thai Temples) ผู้วิจัยได้นำเสนอบทสรุปของการศึกษา รวมถึงการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอในรายละเอียดในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

7.1 การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยร่วมสมัย

7.2 บริบทของชุมชนกับการสร้างความหมายใหม่ของวัดภูเก็ต

7.3 Rebranding: ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างใหม่

7.4 อภิปรายผล

7.5 ข้อเสนอแนะ

7.1 การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยร่วมสมัย

7.1.1 คู่ตรงข้าม: แบบเก่า แบบใหม่

แม้การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยร่วมสมัยในงานวิจัยนี้จะใช้กรอบคิดของแนวคิดโครงสร้างการกระทำสัมพันธ์ (Structure-Agency) ของแอนโทนีส์ กิดเดนส์ (Anthony Giddens) (Anthony Giddens) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ซึ่งสร้างชุดคำอธิบายเกี่ยวกับ “โครงสร้าง” (Structure) และ “ผู้กระทำการ” (Agency) หรือ “ตัวแสดง” (Actor) ที่ปฏิเสธชุดความคิดเดิม ระหว่างผู้กระทำการหรือตัวแสดงซึ่งเป็นปัจเจกบุคคล กับโครงสร้างที่อยู่ข้างบนหรือข้างนอกตัวตนของผู้กระทำการหรือตัวแสดงนั้น ๆ การปฏิเสธของแอนโทนีส์ กิดเดนส์ (Anthony Giddens) มาจากวิธีคิดว่า การแยกส่วนเป็นคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) และมองว่าฝั่งใดฝั่งหนึ่งมีอิทธิพลต่ออีกฝั่งเพียงอย่างเดียว ได้สร้างปัญหาขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ ทั้งที่ในความเป็นจริง คู่ตรงข้ามนี้ก็ไม่ได้เป็นคู่ตรงข้ามที่ หยุดนิ่งและตายตัว แต่มีการปรับเปลี่ยนตามการกระทำในระดับปฏิบัติการStructure - Agency ในทัศนะของแอนโทนีส์ กิดเดนส์ (Anthony Giddens) จึงไม่ใช่ทวิลักษณ์ (Dualism) แต่เป็นคู่สัมพันธ์ (Duality) ที่ขับเคลื่อนสังคม

จากข้อค้นพบของงานวิจัย วัด มีสถานะเป็น Agency หรือ Actor ที่มีโครงสร้างคือความเชื่อหรืออุดมการณ์ทางศาสนาเป็นกรอบปฏิบัติ ในความหมายของวัดแบบเดิม การเปิดประตูต้อนรับอุบาสกอุบาสิกาที่ต้องการมาปฏิบัติธรรมที่วัด จะมีกรอบหรือรูปแบบที่ค่อนข้างตายตัวและประพฤติปฏิบัติคล้ายกันในทุกวัด เช่นการแต่งกายด้วยการนุ่งขาวห่มขาว เข้าปฏิบัติและนอนค้างคืนในวัดวาอารามตามระยะเวลาที่ตนจะปฏิบัติได้ โดยผู้ที่ศรัทธามักเข้าวัดเพื่อรักษาศีล 8 นวาระโอกาสต่างๆ เช่น ในวันศีลเล็กหรือศีลใหญ่ (วันพระ) ตลอดช่วงฤดูเข้าพรรษา ซึ่งศีล 8 จะมีข้อปฏิบัติที่มากกว่าฆราวาสทั่วไปที่ถือเพียงศีล 5 ข้อ สำหรับ 3 ข้อที่เพิ่มขึ้นมามีวัตถุประสงค์ให้ผู้ที่ถืออุโบสถศีล เป็นผู้มีความอดทน สามารถรู้จักห้ามใจในความอยากทางกาย และทางใจของตนได้ เป็นผู้ไม่หลงมัวเมาในกิเลส ในความสุขอันไม่เที่ยงและเป็นผู้รู้จักประมาณตน รู้จักสำรวจตน รู้จักใช้ชีวิตอย่างความพอเพียง

กรอบปฏิบัติของอุโบสถศีลในข้อที่ 6-8 ซึ่งเป็นประเด็นของการอภิปรายในส่วนนี้ คือ ศีล 8 ข้อที่ 6 หมายถึงไม่ประพฤติด้วยการรับประทานอาหารหรือของคบเคี้ยวในช่วงหลังเที่ยงวันจนถึงก่อนพระอาทิตย์ขึ้นของอีกวัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อฝึกให้มีความอดทนต่อความทรมานทางกาย

และใจ ฝึกให้รู้จักควบคุมความอยากทางใจ ฝึกให้รู้จักความพอเพียงในการบริโภค ทั้งนี้ ศีลข้อนี้มีความเข้าใจในชาวพุทธที่ยึดปฏิบัติ คือ ไม่รับประทานอาหารทั้งหลายที่เป็นของขบเคี้ยว แต่สามารถดื่มน้ำปาณะซึ่งหมายถึงน้ำปรุงรสด้วยน้ำตาลหรือน้ำที่ต้มจากพืช เช่น น้ำมะตูม น้ำเก๊กฮวย เป็นต้น

ศีล 8 ข้อที่ 7 หมายถึง ไม่ประพฤติด้วยอาการฟ้อนเต้น ทำท่าเริงร่า คึกคะนอง หรืออาการสนุกสนาน รวมถึงละเว้นจากประดับประโคมตกแต่งร่างกายให้สวยงาม โดยมีจุดประสงค์เพื่อไม่ให้เป็นผู้หลงมัวเมาในความสวยความงม หลงในสิ่งของ หรือหลงในกายของตน และเพื่อป้องกันมิให้เกิดตัณหาแก่ผู้อื่น

ศีล 8 ข้อที่ 8 หมายถึง ไม่ประพฤติด้วยการนั่งหรือนอนบนที่สูงที่ทำให้นุ่ม เช่น โซฟา เตียงนอน เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้รู้จักประมาณตน รู้จักความพอเพียง เพื่อไม่ให้ยึดติดในทรัพย์ในฐาน ในยศฐา และรู้จักใช้ความอดทนการรักษาอุโบสถศีลสำหรับชาวพุทธที่ต้องการฝึกตนอาจจะไม่ใช่เรื่องยาก แต่อาจจะเป็นข้อจำกัดสำหรับ ผู้ที่ต้องการไปวัดในช่วงเวลาสั้น ๆ หรือไม่สามารถไปวัดแบบปลีกวิเวกคนเดียว แต่ต้องไปพร้อมครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยคนหลายวัย การมีกรอบจำกัดแบบอุโบสถศีลที่คนกลุ่มหนึ่งยึดติด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของโครงสร้างที่เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์โดยเสรี ตามเจตจำนงของมนุษย์ที่ได้สร้างชุดความรู้ขึ้นมา และต่างยอมรับจนถือปฏิบัติ เกิดการผลิตซ้ำ จนเชื่อว่าคือความจริงและปฏิบัติตาม โครงสร้างทางสังคมวัดจึงเป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมและจะต้องรักษาศีล

วัดในระบบโครงสร้างแบบเดิมจึงมีไว้สำหรับกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมตามประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา โครงสร้างจึงกลายเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของปัจเจก เมื่อใดก็ตามที่ยังมีการผลิตซ้ำพฤติกรรมเดิม โครงสร้างเดิมก็ยังคงอยู่ ซึ่งความหมายของชุดความรู้แบบนี้ กิดเดนท์มองว่าเป็นการมองโครงสร้างทางสังคมแบบแยกส่วน หรือแบบคู่ตรงกันข้าม ทำให้มองเห็นว่าStructure มีอิทธิพลต่อ Agency และ Actor หรือเป็นไปได้ที่ Agency และ Actor จะมีอิทธิพลต่อStructure อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ความจริงที่สังคมไม่อาจจะปฏิเสธได้ คู่ตรงกันข้ามคู่นี้ไม่ได้เป็นคู่ที่มีอำนาจที่หยุดนิ่งและตายตัว แต่เป็นคู่ที่ต่างมีอำนาจต่อกันและกัน โครงสร้างมีอำนาจต่อปัจเจก แต่ในขณะเดียวกันปัจเจกก็มีอำนาจต่อโครงสร้าง เพราะเมื่อใดก็ตามที่ปัจเจกหยุดนิ่งและเพิกเฉย ไม่แสดงพฤติกรรมที่โครงสร้างทางศาสนากำหนดไว้ ชุดความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ก็จะเปลี่ยนไป ด้วยการกระทำของปัจเจกที่ตอบโต้ต่อโครงสร้าง ด้วยการรื้อโครงสร้างแบบเดิม และสร้างโครงสร้างใหม่ ในความหมายใหม่ ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป กิดเดนส์จึงมักจะเน้นย้ำในเรื่องนี้เสมอ เราไม่อาจ

มองสังคมและผู้คนในสังคม แบบแยกส่วนได้ แต่ทั้งโครงสร้างและปัจเจกหรือชีวิตในสังคมต้องเดินไปด้วยกัน สังคมและโครงสร้างจึงจะดำรงอยู่ได้ เพราะทั้งสองสิ่งมีปฏิบัติการของชุดความรู้ที่ส่งผลกระทบต่อกันและกันตลอดเวลา ไม่ใช่โครงสร้างที่หยุดนิ่งและตายตัวหรือไม่ใช่กฎกติกาที่ตายตัว แต่การเปลี่ยนแปลงนั้น ก็เกิดขึ้นในระดับปฏิบัติการของ Actor ไม่ว่าจะเป็นจุลภาคหรือมหภาค Actor และ Structure จึงเป็นคู่สัมพันธ์ที่ขับเคลื่อนสังคม ไม่ใช่คู่ตรงข้าม

ตามแนวคิดของแอนโทนีส์ กิดเดนส์ (Anthony Giddens) โรงแรมธรรมะจึงเกิดขึ้นจากกรื้อสร้างโครงสร้างทางศาสนา ของ Actor ที่ไม่เคยนิ่งเฉยและได้สร้างความรู้ใหม่ ความหมายใหม่ของความเป็นวัด และชุดความรู้มีอำนาจและส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของความเป็นวัด

โรงแรมธรรมะ จึงเป็น “ความใหม่” ที่มีนัยสำคัญเชิงศาสนา ความยืดหยุ่นในมื้อของอาหาร การตกแต่งกาย การได้นอนหลับพักผ่อนในที่นอนอันคุ้นชิน ซึ่งอาจจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการฝึกตนให้อดทนและเป็นสุขได้ บนความพอเพียง แต่ก็มีอีกด้านหนึ่งที่ชาวพุทธกลุ่มนี้มีความพึงใจ คือ สามารถมาวัด มาสวดมนต์ ฟังเทศน์และร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้โดยไม่ต้องมีข้อจำกัดในด้านชีวิตความเป็นอยู่

วัดภูเก็ต จึงทำให้ผู้มาเยี่ยมเยือน นักท่องเที่ยว ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม (Actor) ที่เข้ามาใช้สถานที่ของวัดตามวัตถุประสงค์ของตนเช่น การมาเยี่ยมญาติ การมาท่องเที่ยว การมาทำธุระเพียงช่วงสั้นๆ เป็นต้น บุคคลเหล่านี้นอกจากจะได้มีที่พักที่ปลอดภัย และสามารถเข้าถึงธรรมะได้โดยไม่ต้องสร้างข้อจำกัดให้ตนเองและครอบครัว ภายใต้กรอบของศีลอุโบสถ ดังนั้นวัดภูเก็ตจึงไม่ใช่โครงสร้างทางศาสนาที่ตายตัว อันเต็มไปด้วยอำนาจ กฎระเบียบ และข้อบังคับที่เข้มงวด จนทำให้ผู้ที่มาวัดรู้สึกถึงความไม่เป็นตัวของตัวเองด้วยข้อบังคับทางศาสนา หากแต่วัดภูเก็ตได้สร้างความหมายใหม่ สร้างความประทับใจ สอดคล้องกับความคิดของแอนโทนีส์ กิดเดนส์ (Anthony Giddens) ที่ว่า เราไม่อาจจะแยกความเป็นวัด ออกจากวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่วัดและสังคม ผู้คนในสังคม คือคู่สัมพันธ์ที่เดินไปด้วยกันเพื่อสร้างความหมายใหม่ให้กับวัดและการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมที่สามารถหลอมรวมกันได้อย่างลงตัว

ตามแนวคิดของแอนโทนีส์ กิดเดนส์ (Anthony Giddens) วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมจึงเป็นไปได้มากกว่าการกระทำของปัจเจกฝ่ายเดียว แต่เมื่อใดก็ตามที่การกระทำนั้นได้รับพลังอำนาจทางสังคม มนุษย์และโครงสร้างทางสังคมจึงมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน เป็นการผลิตซ้ำของการ

กระทำที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณี หรืออื่นๆ ที่ศาสตร์กระแสหลักให้การยอมรับ แต่ความหมายเหล่านั้นสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อผู้คนในสังคมได้นำสิ่งอื่นเข้ามาแทนที่ ให้ความหมายและผลิตซ้ำ จนก่อให้เห็นความแตกต่างที่ชัดเจน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะมีความเหมือนหรือความแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคม ตามบริบทของความเชื่อ ตามประสบการณ์ของแต่ละชุมชนหรือตามแต่ประสบการณ์ของคนในสังคมนั้นๆ ในโครงสร้างเดียวกันแต่อยู่ในบริบทความเชื่อที่แตกต่างกัน ก็ส่งผลต่อชุดความรู้และพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เรามักจะเห็นผู้สูงอายุและคนในชุมชนที่ต่างพากันไปวัดเพื่อร่วมกิจกรรมทางทางศาสนา และยิ่งไปกว่านั้น ในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา วันออกพรรษา นอกจากผู้สูงอายุและคนในพื้นที่ ก็ยังมีลูกหลานที่ไปทำงานในต่างจังหวัด ก็จะเดินทางกลับบ้านเพื่อมาร่วมกิจกรรมทางศาสนากับครอบครัวอีกด้วย วัดจึงเป็นพื้นที่ทางสังคมให้ผู้คนได้มาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ในทำนองเดียวกัน หากมองถึงโครงสร้างทางศาสนาคริสต์ โบสถ์ของชาวคริสต์ก็เป็นสถานที่ของการพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่นเดียวกันชาวคริสต์มักจะไปโบสถ์เพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ และในวันอาทิตย์เพื่อนมัสการพระผู้เป็นเจ้า โบสถ์ของชาวคริสต์นอกจากจะเป็นสถานที่ในการนมัสการพระเจ้าแล้ว หลายครั้งยังเป็นสถานที่รองรับเด็กกำพร้า เด็กผู้หญิงที่ถูกคุกคาม ผู้ด้อยโอกาส รวมถึงประสบภัย ไม่ว่าจะเป็นวัดของชาวพุทธหรือโบสถ์ของชาวคริสต์ต่างก็มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการไปโบสถ์ของชาวคริสต์หรือการไปวัดของชาวพุทธต่างก็มีเป้าหมายในการไปสร้างสันติสุขทางใจ เพื่อที่จะได้ดูแลตนเองและเพื่อนมนุษย์ต่อไป

วัดจึงไม่ใช่สถานที่ทางศาสนาที่เปิดรับเฉพาะผู้ที่เคร่งครัดในหลักการทางศาสนาเท่านั้น วัดภูเก็ตในความหมายใหม่ จึงเป็นวัดสำหรับทุกคน ที่อยากเข้าไปสัมผัสและเยี่ยมเยียน วัดจึงเป็นพื้นที่ที่มีชีวิตและความสวยงามทางวัฒนธรรม เมื่อรูปแบบของวัดของเปลี่ยนไป รูปแบบของการผลิตซ้ำของสังคมก็เพิ่มมากขึ้น กิจกรรมประจำวันของวัดในความหมายใหม่ ได้สร้างชุดความรู้ของการคาดหวังในแบบที่เป็นกัลยาณมิตร ชุดของความคาดหวังจึงสร้างอำนาจทางสังคม เป็นอำนาจของพลังทางสังคมที่เกิดการรื้อสร้างความหมายของวัด มาสู่ความหมายใหม่ที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้คนในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จึงกลายเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านเก็ด ผ่านทุนทางสังคมที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่อาจแยกความสัมพันธ์ระหว่างแง่มุมที่เป็นจุลภาคหรือสิ่งที่เล็กที่สุดของสังคม และแง่มุมมหภาคออกจากกันได้ เพราะเป็นจุดประสานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นคู่สัมพันธ์ที่มีความหมายและส่งผลต่อกัน

โครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นจากโครงสร้าง (Structure) และ ปรากฏการณ์ที่เกิดจากการกระทำ (Agency) และ ตัวแสดง (Actor)ที่ร่วมกันผลิตซ้ำการกระทำให้วัดในความหมายใหม่ดำรงอยู่และดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืน ทั้งยังส่งต่อสืบทอด แนวคิดและวิธีการ ให้วัดในความหมายใหม่ได้รับการยอมรับมากขึ้น สร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้วัดเป็นพื้นที่ของความปลอดภัยที่ผู้คนอยากเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้

7.1.2 ฆราวาสและสงฆ์ : ช่องว่างระหว่างกัน

โรงแรมธรรมะของวัดภูเก็ต จังหวัดน่าน จึงเป็นคำอธิบายชุดใหม่ในบทบาทของวัดในพระพุทธศาสนา ที่แต่เดิมมีชุดคำอธิบายเพียงเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในละแวกนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของคนในชุมชนโดยเน้นศึกษาพระธรรมวินัยและหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่บทบาทของวัดในความหมายใหม่ ก็ไม่ใช่วัดที่เป็นโบราณสถานให้ไปเยี่ยมชมเพียงฉาบฉวย แต่โรงแรมธรรมะสามารถเปิดโอกาสให้ชาวพุทธเข้ามาปฏิบัติธรรมทางศาสนาได้ตามช่วงเวลาที่สะดวก และมีความยืดหยุ่นในการใช้ชีวิตแบบที่สอดคล้องกับวิถีของฆราวาสหรือแบบโลกๆ เช่นเดียวกับบทบาทของพระสงฆ์ ที่ถูกคาดหวังในบทบาทหลักในการเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งการครองตนตามหลักธรรมวินัยซึ่งจะก่อศรัทธาแก่คนทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิตและหลักปริยัติทางศาสนาแก่ผู้ที่มีความสนใจ บทบาทของพระสงฆ์ในโรงแรมธรรมะไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลง พระสงฆ์ยังทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนและนำการปฏิบัติเหมือนเดิม หากแต่เป็นการทำหน้าที่ท่ามกลางบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด ไม่แปลกแยกกับวิถีชีวิตแบบฆราวาส หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ช่องว่างระหว่างความเป็นอยู่แบบผู้ถืออุโบสถศีล และความเป็นอยู่ของฆราวาสถูกรื้อถอนข้อจำกัดออกไป ชาวพุทธผู้ปรารถนาความสงบใจ สามารถมีความสงบใจบนความสุขทางกายได้ด้วย การสร้างความหมายใหม่ให้กับวัด จึงดูเสมือนว่าทำให้เขตพุทธาวาส ที่ถูกใช้เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Zone) เป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Zone) สำหรับคนทั่วไปด้วยเช่นกัน

7.2 บริบทของชุมชนกับการสร้างความหมายใหม่ของวัดภูเก็ต

เนื่องจากวัดกับชุมชนเป็นของคู่กันและต่างต้องอิงอาศัยกัน วัดไม่สามารถตั้งอยู่ได้โดยปราศจากชุมชน ซึ่งเป็นผู้ใส่บาตรทุกเช้า เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และสนับสนุนทั้งกำลังกายกำลังทรัพย์ในขณะเดียวกันวัดก็ทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของชุมชน โดยเฉพาะที่ พึ่งทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นพละกำลังเชิงวิธีคิดและอุดมการณ์ที่เป็นพื้นฐานของพฤติกรรมและการปฏิบัติตนในฐานะปัจเจกและสมาชิกในสังคม ดังนั้นการที่วัดภูเก็ต จะสถาปนาความใหม่ให้กับโรงแรมธรรมะ จึงต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน

ภูมิประเทศของจังหวัดน่านที่เอื้อต่อการเป็นเมืองท่องเที่ยว เป็นบริบทที่สำคัญในองค์ประกอบของการสถาปนาความใหม่ในรูปแบบของโรงแรมธรรมะ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นเครื่องมือและแนวคิดสำคัญที่ทำให้โรงแรมธรรมะประสบผลอย่างน่าพอใจในระดับหนึ่งและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนเมืองท่องเที่ยวที่มีภูมิประเทศสวยงามแบบจังหวัดน่าน พร้อมกับมีโอกาสมาสงบจิตใจ พร้อมกับเสพความสุขจากการท่องเที่ยวไปด้วยพร้อมๆ กัน

ทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ได้อธิบายอย่างละเอียดไว้ในบทที่ 5 และ 6 ผู้ที่มาท่องเที่ยวจังหวัดน่านจะสามารถสัมผัสวิถีของทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมได้อย่างไม่มีความแปลกแยก ชุมชนวิถีน้ำเกี๋ยน ที่ได้รังสรรค์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษเป็นผลิตภัณฑ์ชีววิถี ที่สามารถขยายการส่งออกไปยังตลาดโลก เป็นแรงดึงดูดของผู้คนและนักท่องเที่ยวให้มาจังหวัดน่านอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยได้รายงานไว้ในบทที่ 4 ผู้วิจัยได้ใช้กรอบทุนวัฒนธรรมของ โรเบิร์ต พุทนัม (Robert Putnum) ที่ให้คุณคู่กับชุมชนและวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี ค่านิยม และวัฒนธรรมในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง และผู้คนที่มาเยี่ยมเยือนจังหวัดน่านก็ซึมซับกับวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดน่านผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์จากใบหมี่ การทำนาในวิถีชีวิตของชุมชน อาหาร เครื่องแต่งกายแบบไทลื้อ หรือชุมชนท้องถิ่นของน่าน อัธยาศัยไมตรีของผู้คน สิ่งเหล่านี้เป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาจังหวัดน่าน และวัดภูเก็ต ที่อำเภอปัว ก็เป็นอีกแรงดึงดูดหนึ่งซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้ประทับใจ ทุกคนบอกว่าจะต้องกลับมาที่โรงแรมธรรมะนี้อีก

ในทัศนะของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) ที่เสนอแนวคิดทุนทางสังคม โรงแรมธรรมะ อาจเป็นการเพาะสร้างรสนิยม (Taste) แบบใหม่ และอาจปรากฏอยู่ในรูปแบบของรสนิยมใหม่ของชาวพุทธหรือผู้ที่สนใจพระพุทธศาสนาตามแบบเถรวาท ที่ปรารถนาจะเรียนรู้วิถีของชาวพุทธ แต่ไม่ใช่ในรูปแบบเดิม ทั้งนี้โรงแรมธรรมะซึ่งเป็นวัดในความหมายใหม่ สามารถก้าวข้ามศีล ข้อ 8 ข้อ รสนิยมแบบใหม่อาจอยู่ในรูปของการจัดการให้ผู้มาพักในโรงแรมธรรมะได้นอนในที่นอนหนาสุขสบาย เหมือนกับการนอนที่บ้าน มีความรู้สึกสุขสบายเหมือนได้พักผ่อนใน รีสอร์ท มีอาหารแบบพื้นถิ่นที่ไม่มีข้อจำกัดของมื้ออาหาร

ทุนทางเศรษฐกิจของบูร์ดิเยอร์ยังคงทำงานอยู่ในชุมชนที่รายล้อมโรงแรมธรรมะ นักท่องเที่ยวที่ศรัทธาได้เข้ามาช่วยสร้างเศรษฐกิจในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร เรือนกาแฟ โฮมสเตย์ ของฝากของที่ระลึก ขนมพื้นบ้าน หรือแม้แต่ศูนย์เรียนรู้เชิงเกษตร ทุกสิ่งที่ชุมชนทำเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนจึงเป็นความสัมพันธ์แบบที่พร้อมจะขับเคลื่อนสังคมของการท่องเที่ยวไปด้วยกัน ทั้งนี้เพราะโรงแรมธรรมะวัดภูเก็ต จัดตั้งบนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ คือ ความดั้งเดิมของวิถีชีวิตชนบทชาวไทลื้อ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบสัมมาอาชีพ วัฒนธรรมและศาสนาซึ่งก็เป็นวัตถุประสงค์หลักของการนำเสนอการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว รวมถึงเป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดยชาวชุมชน ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม รวมถึงความเรียบง่ายของวิถีชีวิตความเป็นชุมชนชาวไทลื้อ ซึ่งก็ไม่ได้สร้างความยากลำบากให้ชาวชุมชนบ้านเก็ต ในการที่จะต้องปรับเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่แต่อย่างใด รวมถึงการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปะวัฒนธรรมและสามารถสืบทอดไปยัง ลูกหลานได้เป็นอย่างดี เช่น การทอผ้าไทลื้อ พิธีการแฮกนา(แรกนาขวัญ) ไตลื้อและพิธีการสืบชะตาเพื่อ บอกกล่าวแม่พระธรณีเจ้าที่เจ้าทาง (หรือพระแม่โพสพ) เป็นการเรียกขวัญข้าวให้เข้ามาอยู่เรือนข้าว ถือเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชาวนาซึ่งเป็นคติดั้งเดิมของชาวไทลื้อ เป็นต้น โดยในส่วนของโรงแรมธรรมะของวัดภูเก็ต ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเป็นสถานที่พักผ่อนทางจิตใจ โดยมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในด้านศาสนา เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ การปฏิบัติกรรมฐาน เพื่อสร้างความสงบสุขทางด้านจิตวิญญาณตามวิถีความเป็นพุทธศาสนาโดยมิได้มุ่งแสวงหากำไร ลักษณะของการบริจาค เป็นลักษณะของคู่ตรงข้ามกับเชิงพาณิชย์ และโรงแรมธรรมะก็เลือกที่จะรักษาอุดมการณ์ทางศาสนาพุทธในเรื่องของการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ในรูปของการเข้าพักและบริจาคตามศรัทธา บริบทของชุมชนบ้านเก็ตที่สะท้อนความร่วมมือของทุกหน่วยงานและทุกภาคส่วนในชุมชุนบ้านเก็ต คือมีการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน ที่ดำเนินการเพื่อสมาชิกในชุมชนมิใช่เพื่อนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวเช่น ด้านกายภาพ เมื่อมีการ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นส่งผลให้ระบบการคมนาคมขนส่งได้รับการปรับปรุงให้มีคุณภาพมาตรฐานที่ดีขึ้น โดยเฉพาะถนนทางเข้าหมู่บ้าน ระบบไฟฟ้าส่องสว่างมีครอบคลุมทั้งชุมชน ระบบน้ำประปาชุมชนที่ได้มาตรฐาน โดยภาครัฐ ได้เข้ามาพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ตลอดจนการส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรมให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่สูงขึ้น

7.3 Rebranding: ภาพลักษณ์ที่ถูกให้ความหมายใหม่

การรีแบรนด์เป็นกลยุทธ์ที่หลายองค์กรมักเลือกใช้เมื่อต้องการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ ๆ ให้กับองค์กรแต่การ รีแบรนด์ (Rebrand) โดยที่ปราศจากการวางแผน อาจนำไปสู่ปัญหาที่คาดไม่ถึง เช่น การสูญเสียตัวตน (Identities) ขององค์กร จนทำให้ลูกค้าเดิมผิดหวัง หรือแม้แต่การเกิดวัฒนธรรมองค์กรใหม่ ๆ ที่ขัดแย้งกับของเดิม ซึ่งนอกจากจะไม่ทำให้เกิดผลกำไรแล้ว ยังทำให้สูญเสียทรัพยากรทั้งเงินและเวลาโดยไม่จำเป็นอีกด้วย

แม้ว่าการดำรงตนเป็นวัดแบบดั้งเดิม ที่มีโครงสร้างผ่านกฎเกณฑ์ระเบียบตามขนบประเพณีนิยม ทางศาสนา อาจจะยังไม่ได้รับการปฏิเสธอย่างโจ่งแจ้ง แต่การเกิดขึ้นของโรงแรมธรรมะ ที่เป็นการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในรูปแบบใหม่กำลังได้รับการต้อนรับอย่างดีจากนักท่องเที่ยว ก็น่าจะเป็นเครื่องชี้หรือแนวโน้มที่ดีของการสร้างความหมายใหม่ผ่านกระบวนการรีแบรนด์ของวัดภูเก็ตเพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นการเปลี่ยนแปลงทุนวัฒนธรรมสู่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดภูเก็ตมีการปรับรูปแบบเพื่อให้ง่ายต่อการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนปรับปรุง (Modification) ทำให้เป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ (Commodification) ดังจะเห็นได้จากการออกแบบห้องพัก ที่มีความสะดวกสบาย ทันสมัย โดยที่ยังคงยึดมั่นในแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องไปกับการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักการอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา การนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงกับคนหมู่มากไม่ใช่นายทุน แหล่งทุน หรือผู้มีส่วนได้เสียกับกลุ่มผลประโยชน์ รวมไปถึงต้องเกื้อหนุนให้คนผู้มาท่องเที่ยว ตลอดจนผู้จัดการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพัฒนาเป็นองค์กรคุณธรรมภายในได้อย่างแท้จริง จึงจะได้ชื่อว่าการสร้างความหมายใหม่ให้กับองค์กร

การพัฒนาศักยภาพ ความสามารถในการแข่งขันทางด้านธุรกิจการท่องเที่ยว นับเป็น Rebranding ในรูปแบบหนึ่ง การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจจนกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้หรือแม้กระทั่งการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Specialty Interest Tourism) ที่เกิด

กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีความหลากหลายมากกว่าในอดีต อันเนื่องมาจากการเจริญทางด้านวัตถุและกระแสการพัฒนากลุ่มนักท่องเที่ยวจึงมีหลายกลุ่มในแต่ละกลุ่มมีความชอบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ความแตกต่าง ในเชิงภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาครัฐและท้องถิ่นจึงมีนโยบายทางการเมือง (Political Policy) ร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่นำเสนออัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชนให้เป็นจุดเด่นดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยวิถีแห่งทุนทาง วัฒนธรรมในวิถีชีวิตได้ถูกนำเสนอความเป็นตัวตนในมิติการท่องเที่ยวและมิติแห่งชาติพันธุ์ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เห็นได้ชัดเจนในกลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานกันกับการเรียนรู้ด้านวิถีชีวิตของกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวนี้ได้ถูกอธิบายประวัติความเป็นมาด้วย เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติศาสตร์ชาติ นิทานพื้นบ้านจัดเป็นสื่อสำคัญในการอธิบายให้เห็นถึงวัฒนธรรมและ บริบทสังคมในแต่ละยุคสมัย McKercher and Cros (2002 อ้างถึงใน พรพิมล ศรีธเรศ, 2560) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทุนวัฒนธรรมสู่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าจำเป็นต้องมีการปรับรูปแบบเพื่อให้ง่ายต่อการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนปรับปรุง (Modification) ทำให้เป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ (Commodification) และทำให้มีมาตรฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนากับการจัดการท่องเที่ยว ต้องเป็นไปตามหลักการอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา หลักประโยชน์การออกแบบการท่องเที่ยวต้องเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงกับคนหมู่มากไม่ใช่นายทุน แหล่งทุน หรือผู้มีส่วนได้เสียกับกลุ่มผลประโยชน์ รวมไปถึงต้องเกื้อหนุนให้คนผู้มาเที่ยวผู้จัดการท่องเที่ยวสามารถพัฒนาองค์คุณธรรมภายในได้อย่างแท้จริง จึงจะได้ชื่อว่าการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

อาคารสถานที่ เป็นผลผลิตจากแนวคิดของ Rebranding ในวัดภูเก็ต การจัดการท่องเที่ยวในวัดในฐานะที่วัดและศาสนสถานในวัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว มีการใช้พื้นที่ของวัดส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ส่วนที่ใช้อย่างจำกัดคือพื้นที่สำหรับพิธีกรรมและศาสนกิจของนักบวช (สังฆาวาส) โรงแรมธรรมะวัดภูเก็ตมีการจัดการท่องเที่ยวมีความเหมาะสม เพียงพอ และสามารถใช้ได้อย่างคุ้มค่า เช่น อาคารที่พักมีความสัปปายะ สะอาด สะดวก สบาย มีความปลอดภัยในการพักอาศัย โต๊ะ เก้าอี้ ระบบสาธารณูปโภคสิ่งอำนวย ความสะดวกให้แก่ผู้มาพักที่โรงแรมธรรมะต้องมีความเหมาะสมและสะดวกสบายตามความจำเป็น ได้แก่ทีวี, Wifi, เครื่องปรับอากาศครบทุกห้อง มีความพร้อมได้คุณภาพมาตรฐานในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าพักในโรงแรมธรรมะพบว่าส่วนใหญ่มีความเห็นว่าโรงแรมธรรมะ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน และมีความพร้อมในการใช้งาน อาคารสถานที่มีความสะอาด สวยงามสะอาดตา สร้างความ

ประทับใจกับผู้ที่เข้ามาใช้บริการ ที่มาพักผ่อนในโรงแรมธรรมะ เช่น ที่พักที่มีความสัปปายะ สะอาด สะดวก สบาย ในการมาท่องเที่ยวพักผ่อน รวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวผู้สนใจได้เข้ารับการปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรม ตามความเหมาะสม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความผ่อนคลายทั้งด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการต้อนรับที่อบอุ่น เป็นกันเอง และเต็มใจในการให้บริการ โดยดูแลเหมือนคนในครอบครัวเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้กลับมาเยือนอีกและ บอกต่อให้แก่ผู้อื่นได้รับทราบต่อไป ด้านสภาพแวดล้อมเนื่องจากวัดภูเก็ตอยู่ใกล้พื้นที่เพาะปลูกของ ชาวชุมชนบ้านเกิดซึ่งมีบรรยากาศการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่คงไว้ซึ่งพื้นที่สีเขียวของต้นข้าวใน ท้องนาทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามและช่วยผ่อนคลาย อีกทั้งทิวทัศน์ของอุทยานแห่งชาติดอยภูคาที่สามารถมองเห็นได้จากโรงแรมธรรมะ

ผลลัพธ์ของการ Rebranding ส่งผลให้เห็นเป็นรูปธรรม จากสภาพทั่วไปของวัดภูเก็ตและชุมชนโดยรอบวัดภูเก็ตพบว่า มีปัจจัยทั้งทางด้านทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่มีความเหมาะสมในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีจุดเด่นที่หลากหลาย ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงวิถีชีวิตของชาวชุมชนไทลื้อที่เป็นชาวชุมชนโดยรอบ วัดภูเก็ต โดยเมื่อพิจารณาจากทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้ว ซึ่งจะเห็นได้ว่าบรรยากาศท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเก็ตเริ่มเปิดตัวสู่สังคมภายนอกอย่างเป็นทางการ จากการเกิดขึ้นของโรงแรมธรรมะและการที่นักท่องเที่ยวหลั่งไหลมาเยี่ยมชม วัดภูเก็ต ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเที่ยวชมและถ่ายรูปวิวทิวทัศน์ในชุมชนบ้านเก็ตซึ่งก็ทำให้ชุมชนบ้านเก็ตมีโอกาสได้นำเสนอสินค้าชุมชน เช่น ผ้าทอไทลื้อ ขนมจากท้องถิ่นคือกะละแมไทลื้อที่เป็นสูตรดั้งเดิม และผลิตผลทางการเกษตร ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านเก็ตมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนและสินค้าทางการเกษตร รวมถึงรายได้จากการเป็นอาสาสมัครบริการดูแลห้องพักและสถานที่ ให้กับวัดภูเก็ตและโรงแรมธรรมะ โดยสิ่งที่ตอกย้ำถึงการได้มาซึ่งผลกำไรอันส่งผลตอบแทนมายังสมาชิกในชุมชนบ้านเก็ตได้เป็นอย่างดี

7.4 อภิปรายผล

ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมในงานวิจัยนี้ โรงแรมธรรมะของวัดภูเก็ต เป็นทุนทางสังคมหรือในทัศนะของบูร์ดิเยอร์ คือรสนิยมของชนชั้น ในทัศนะ ของ Bhumm (2009) ทุนทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอธิบายปรากฏการณ์ ทางเศรษฐกิจและสังคม และเป็นศูนย์กลาง

ของความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship)รวมถึงเครือข่ายทางสังคม การผูกพัน ภาคประชาคม ปทัสถานของการตอบแทนซึ่งกันแลกัน และความเชื่อถือ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสะดวกในการร่วมมือและการกระทำร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันของคนในสังคม เช่นเดียวกับแนวคิดของ Humnath Bhandari ที่ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ทุนทางสังคมจะมีลักษณะซับซ้อนเพราะเป็นแนวคิดที่ประกอบไปด้วยความหลากหลายมิติและแต่ละมิติก็มีความแตกต่างกัน ทุนทางสังคมในมิติของโรงแรมธรรมะ วัดภูเก็ต มีความหมายรวมถึง โครงสร้างและองค์ความรู้ (Structure Cognitive) การยึดโยง (Bonding) การก้าวข้าม(Bridging) และ การเชื่อมโยง (Linking) ซึ่งสอดคล้องเช่นเดียวกันกับทัศนะของ Bourdieu (1989) ที่กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่อยู่จริงและมีศักยภาพซึ่งเชื่อมโยงกับ การมีเครือข่ายที่ถาวร ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ซึ่งมีมากน้อย ต่างกันขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยกันหรือการยอมรับกัน ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมที่เชื่อมกับการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งทำให้สมาชิกแต่ละคนมีการสะสมทุนที่มาจากลักษณะร่วมของการเป็นหมู่คณะและทุนทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับเรื่องของทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางเศรษฐกิจ

เครือข่ายที่เห็นเด่นชัดจากการบังเกิดขึ้นของโรงแรมธรรมะคือ กลุ่มผ้าทอไทลื้อที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลวรนคร เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง และกลุ่มได้มีการพัฒนาฝีมือและคุณภาพผลิตภัณฑ์จนได้รับรางวัลจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ โดยทางอบต มีส่วนร่วมในการเข้าไปส่งเสริมด้านการประกอบ อาชีพของชุมชนบ้านเก็ต เช่น โครงการหมู่บ้านโอทอปเพื่อการท่องเที่ยว การส่งเสริมเกษตรกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่นการเยี่ยมชมไร่นาสวนผสม การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งหมายความว่า เมื่อเกิดการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นส่งผลให้ชาวชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคมที่สะดวกยิ่งขึ้น ความปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอันเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ทำให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนบ้านเกิดให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทัศนะของ Putnam (1993) ที่ได้กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคม เช่นความไว้วางใจ บรรทัดฐานและเครือข่าย ซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของสังคม โดยการส่งเสริมเกื้อหนุน การร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเกิดของทุนทางสังคมนั้น เริ่มจากประชาชนในสังคม มีระบบคิดและค่านิยมที่ดีร่วมกัน ซึ่งเป็นไปใน

แนวทางเดียวกับ Coleman(1999) ซึ่งมีทัศนะว่า ทุนทางสังคมเป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน เป็นชุดของการมีค่านิยม ร่วมกัน และการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างของ ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคน หรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมาและส่งผลดีต่อกิจกรรมที่ได้กระทำในมิติดังกล่าว

การท่องเที่ยวเชิงศาสนานั้น ช่วยให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญของสืบสานศิลปะวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ตลอดจนประเพณีสำคัญๆทางศาสนา ที่มีทุนทางวัฒนธรรมเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนสถานที่ใดก็ตามจะต้องมีการใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าบริการ ค่าอาหาร ที่พักอาศัย และอื่น ๆ ซึ่งก็จะนำรายได้เข้าสู่ชุมชน ช่วยเสริมอาชีพให้คนในท้องถิ่น การจ้างงาน ทำให้สินค้าในชุมชนและสินค้าเกษตรกรรมขายได้ทำให้รายได้ในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น ดังเช่นกรณีชุมชนบ้านเก็ด ตำบลวรนครอำเภอปัว จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดภูเก็ต

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบทและสิ่งแวดล้อม รอบ ๆ ชุมชน ภายใต้มุมมองของการรับรู้ของประชาชนในด้านสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นในทิศทางที่แตกต่างกันของเศรษฐกิจ ผู้วิจัยยังได้ให้ความสนใจที่จะนำเสนอให้เห็นภาพของการพัฒนาภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ภายหลังจากการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรเชิงวัฒนธรรม (Culture Resources) ในพื้นที่บ้านเก็ต

ในมิติทุนทางสังคมซึ่งเป็นข้อค้นพบส่วนหนึ่งจากงานนี้ สรุปว่า ทุนทางสังคมเป็นความไว้วางใจการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเครือข่ายทางสังคม การสร้างมิตรภาพ การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคมที่เกิดจากความไว้วางใจ บรรทัดฐานและเครือข่ายซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของสังคม เป็นชุดของ ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน และการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคม หรือโครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ หรือจะเรียกหลัก ๆ ได้ว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานที่ช่วยหล่อหลอมการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงสังคมเข้ากันด้วยเครือข่าย

7.5 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาเห็นได้ว่าโรงแรมธรรมะมีจุดเด่นที่แตกต่างไปจากที่พักประเภทอื่น ๆ และมีศักยภาพในการต่อยอดทางการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อให้ตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวและเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนได้ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้มากขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้สำหรับหน่วยงานภาครัฐ และสำหรับชุมชน ดังนี้

7.5.1 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานภาครัฐ

1) ควรมีการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับในการจัดทำแผ่นการการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และดำเนินงานโรงแรมธรรมะ

2) รัฐควรส่งเสริมการดำเนินงานโรงแรมธรรมะอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างมาตรฐานการให้บริการของโรงแรมธรรมะ และจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบในการบริหารจัดการโรงแรมธรรมะในระดับประเทศ

3) ภาครัฐควรมีส่วนช่วยในการพัฒนาบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคณะกรรมการวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง และให้เห็นในสังคม ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความสำคัญของการสร้างคุณค่าของการสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ รวมถึงการถ่ายทอดและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมั่นใจ

4) ภาครัฐควรส่งเสริมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อเรียนรู้ประเพณีในวันสำคัญทางศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและการศึกษาธรรมะ เพื่อกระตุ้นความต้องการที่จะมาสัมผัสกับประสบการณ์การพักในโรงแรมธรรมะและการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

5) รัฐควรส่งเสริมให้มีการสร้างงานและกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เช่น การผลิตสินค้าจากทุนทางวัฒนธรรม ส่งเสริมกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

7.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

1) การบริหารงานในชุมชนควรมีความโปร่งใส มีการตรวจสอบได้ รวมถึงมีการเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในทุก ๆ ขั้นตอน และมีส่วนด้านร่วมการจัดการท่องเที่ยว

2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม เช่น โรงเรียน วัด กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ในการวางแผนดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจากท่องเที่ยว

3) ชุมชนเป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี งานหัตถกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ จึงควรหาแนวทางสานต่อและนำสิ่งที่เป็นจุดเด่นของชุมชนมาสร้างสรรค์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและตนเอง

7.5.3. ข้อเสนอแนะสำหรับวัด

1) ควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการ บ้าน วัด โรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ร่วมมือกับทางวัดจัดยุวมัคคุเทศก์ โดยนักเรียน นักศึกษาที่ได้รับการอบรมและได้รับความรู้แล้ว เป็นมัคคุเทศก์ประจำวัด เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่มาเยี่ยมชมสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาและทำบุญไหว้พระปฏิบัติธรรมมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลืองานทางวัดในกิจกรรมต่าง ๆ โดยกำหนดกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่นการตักบาตร ฟังเทศน์ เวียนเทียน จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมภาคฤดูร้อน เพื่อเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและโรงแรมธรรมะของแต่ละจังหวัด ให้สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

2) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของวัดให้เพียงพอกับความต้องการของผู้สนใจเข้ามาเพื่อปฏิบัติธรรม ไหว้พระสวดมนต์ และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา

7.5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาถึงกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาบนฐานทุนทางวัฒนธรรม

2) ควรมีการศึกษาแนวทางการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในแต่ละจังหวัด เพื่อประชาสัมพันธ์และเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยว

3) ควรทำการศึกษาในที่พักในวัดในจังหวัดอื่น ๆ เชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายในเรื่อง การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและในการพัฒนาศักยภาพของที่พักในวัดในแต่ละพื้นที่ว่าแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บรรณานุกรม

กรมอุตุนิยมวิทยา. (2566). *ข้อมูลอุตุนิยมวิทยา อุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดภาคเหนือ ศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคเหนือ*. สืบค้นจาก http://www.cmmet.tmd.go.th

กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา. (2550). *รายงานการวิจัย บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย. (2564). *แผนปฏิบัติการ ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย พ.ศ. 2563–2565*. สืบค้นจาก https://www.ocac.go.th/wp-content/uploads/2022/04/แผนปฏิบัติการด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่.pdf

กฤษณะ ถวิลวงษ์. (2559). *การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาโรงแรมธรรมะ (Temple stay) ของวัดภูเก็ตและชุมชนรอบวัด* (Unpublished Independent study). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2565). *กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต*. สืบค้นจาก https://thai.tourismthailand.org/Shop/กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านเก็ต

งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). *รายงานการวิจัยเรื่อง การหน้าที่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนาในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ศาสนาพุทธ [วัดไตรมิตร]*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จังหวัดน่าน. (2562). *แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดน่าน*. สืบค้นจาก http://www.nan.go.th/article-detail/33/

เดลินิวส์ออนไลน์. (2566). *"ททท.น่าน"เผยท่องเที่ยวน่านฟื้นตัวคาดไฮซีซั่นปีนี้เงินสะพัดกว่า 3,000 ล้านบาท*. สืบค้นจาก https://www.dailynews.co.th/news/1710295/

ถวิล จันทร์ชนะ. (2534). *การบริหารเชิงกอยุทธ์และนโยบายธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา.

ธกส BAAC Thailand. (2563). *"ชีววิถี" บ้านน้ำเกี๋ยนน่าน เมื่อสมุนไพรใช้สร้างชุมชนอุดมความสุข*. สืบค้นจาก https://www.facebook.com/baacthailand/posts/10158092203966241

ธงชัย สมบูรณ์. (2549). *การบริหารและจัดการมนุษย์ในองค์กร*. กรุงเทพฯ: ปราชญ์สยาม.

ธงชัย สันติวงษ์. (2539). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บรรณานุกรม (ต่อ)

ธนัตถ์พร โคจรานนท์. (2562). *การพัฒนาระบบบริหารจัดการโรงเรียนประถมศึกษาสู่องค์การสมรรถนะสูง* (Unpublished Doctoral dissertation). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

นัฐพร เกิดกลาง, ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์, และพิศมัย จารุจิตติพันธ์. (2553). พฤติกรรมการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 2*(1), 78-88.

บูรกรณ์ บริบูรณ์, และวิบูลย์ แมนสถิต. (2554). *รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการนำตนเองเข้าไปผูกพันกับชุมชน ของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาสังคม*. นครพนม: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สืบค้นจาก http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/447

ประภัสรา นาคะ. (2551). *การพัฒนาวัดเพื่อเป็นพื้นที่สีเขียวของเขตเมืองชั้นในกรุงเทพมหานคร* (Master's thesis). สืบค้นจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

ไปด้วยกัน. (2565, 5 กันยายน). วัดภูเก็ต ปัว [Web log message]. สืบค้นจาก https://www.paiduaykan.com/travel/วัดภูเก็ต-ปัว

พรพิมล ศรีธเรศ. (2560). ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมไทย – จีน เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 8*(1), 230-243.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตฺติเมธี). (2546).*การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. (2553). *การจัดการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.

พระมหาสำราญ ฐานุตฺตโม (ประเสริฐซื้ง). (2562). การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม, *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 8*(4), 351-363. สืบค้นจาก https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/259433

พระมหาสุทิตย์อาภากโร (อบอุ่น) และพระมหาเสรีชน นริสฺสโร. (2556). *รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

บรรณานุกรม (ต่อ)

มาณี ไชยธีรานุวัฒเศิริ. (2541). *รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคเหนือ และภาคใต้*. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. (2557). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 8*(3), 63-81.

วัดภูเก็ต Watphuket อ.ปัว จ.น่าน. (2564, 22 ธันวาคม). พระเทพเวที รศ.ดร. (พล อาภากโร ป.ธ.9, Ph.D.) ที่ปรึกษาคณะกรรมการวัดภูเก็ต [Web log message]. สืบค้นจาก https://www.facebook.com/WatPhuketSonthaya/?locale=th_TH

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปริญ ลักษิตานนท์, และศุภร เสรีรัตน์. (2552). *การบริหารการตลาดยุคใหม่ (Marketing Management)*. กรุงเทพฯ: Diamond In Business World.

สมคิด แก้วทิพย์, พงศกร กาวิชัย, เยาวลักษณ์ ศรีคำภา, และอรพิน สร้อยญาณณะ. (2557) *รายงานการวิจัย การบริหารจัดการวัดในเขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้นจาก http://mdc.library.mju.ac.th:8080/mm/fulltext/research/2560/somkit_kaewtip_2557/fulltext.pdf

สำนักงานจังหวัดน่าน. (2566). *จังหวัดของเรา*. สืบค้นจาก http://www.nan.go.th/about-article/2/

เสนาะ ติเยาว์. (2553). *หลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน. (2566). *บริบทของเมืองเก่าน่าน*. สืบค้นจาก https://nan-acc.com/บริบทของเมืองเก่าน่าน/

อาคม เดชทองคำ. (2554). *วัดในบริบทของสังคมไทยในอดีต ปัจจุบันและอนาคต*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. สืบค้นจาก http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/handle/123456789/290

อารีย์ นัยพินิจ, ฐิรชญา มณีเนตร, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และภัทรพงษ์ เกริกสกุล. (2556). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. *วารสารปัญญาภิวัฒน์, 5*(1), 31-40.

ฮักนาไทลื้อ & ฮักนากาแฟ หน้าวัดภูเก็ต อ.ปัว จ.น่าน. (2562, 13 สิงหาคม). ภาพบรรยากาศฮักนาไทลื้อ & ฮักนากาแฟ [Web log message]. สืบค้นจาก https://www.facebook.com/HugnaThailue/?locale=th_TH

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บรรณานุกรม (ต่อ)

Berkley, G. E. (1975). *The craft of public administration*. Boston : Allyn and Bacon

Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory, 7*, 14-25. Retrieved from https://doi.org/10.2307/202060

Choe, J., Blazey, M., & Mitas, O. (2015). Motivations of non-Buddhists visiting Buddhist temples. *Current Issues in Tourism, 18*(1), 70-82.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology, 94*(1), S95-S120.

Cultural Corps of Korean Buddhism. (2016). *Templestay Information Center*. Retrieved from https://eng.templestay.com/page-templestay-prcenter.asp

Desfor, E. (2007). *Sociological Theory in the Contemporary Era*. Thousands Oaks: Pine Forge Press.

Drucker, P. F. (1954). *The Practice of Management*. New York: Harper& Row, Publishers.

DuBrin, A. J., & Ireland, R. D. (1993). *Management & Organization* (2nd ed.). Cincinnati, OH: South Western.

Eidelman, B. M., Fakhrutdinova, L. R., Bunakov, O. A., Gabdrakhmanov, N. K., & Grigorieva, E. V. (2017). *Religious tourism in the tourism system*. Retrieved from https://publications.hse.ru/en/articles/227020514

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: The Free Press.

Future Market Insights (FMI). (2022). *Asia Pacific Religious Tourism Market Snapshot (2023 to 2033)*. Retrieved from https://www.futuremarketinsights.com/reports/religious-tourism-in-asia-pacific-sector-overview-and-analysis

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford, California: Stanford University Press.

Giddens, A. (2007). *The Constitution of Society*. California: University of California Press

Giddens, A. (2009). *Sociology* (6th ed.). Cambridge: Polity.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Google. (2023). *ภาพแสดงผลการค้นหาคำค้น "วัดภูเก็ต" จาก www.google.com*. Retrieved from https://www.google.com/search?q=%E0%B9

Haralambos, M., and Holborn, M. (2004). *Sociology themes and perspectives* (6th ed.). London: Collins.

International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (1999). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. Australia: ICOMOS.

Lynch, K. (1964). *The image of the City*. Cambridge: The MIT Press.

Maneenetr, T., & Tran, T. H. (2014). SWOT Analysis of Religious Tourism in Nong Khai Province, Thailand Proposed Guidelines to Incorporate Temple Stay Program. *Mediterranean Journal of Social Sciences, 5*(23), 696-701. doi:10.5901/mjss.2014.v5n23p696

MGR online. (2013). *ชุมชนต้นแบบ "น้ำเกี๋ยน" ภูมิปัญญาสร้างอาชีพ สูตรสำเร็จสู่ความยั่งยืน*. Retrieved from https://mgronline.com/smes/detail/9560000102110

Muzellec, L., & Lambkin, M. (2008). *Corporate Rebranding and the Implications for Brand Architecture Management: The Case of Guinness (Diageo) Ireland. Journal of Strategic Marketing, 16*(4), 283-299.

Muzellec, L., & Lambkin, M.C. (2006). Corporate rebranding: Destroying, transferring orcreating brand equity? *European Journal of Marketing, 40*(7/8), 803–824.

Pa Lan La. (2021). *วัดภูเก็ต จังหวัดน่าน ประเทศไทย*. Retrieved from https://palanla.com/th/domesticLocation/detail/2024

Putnam, R. D. (1993). The prosperous community. *The American Prospect, 4*(13), 35–42.

Romanelli, M., Gazzola, P., Grechi, D., & Pollice, F. (2021). Towards a sustainability-oriented religious tourism. *Systems Research and Behavioral Science, 38*(3), 386-396. https://doi.org/10.1002/sres.2791

Schermerhorn, Jr., J. R., Hunt, J. G. H., & Osborn, R. N. (2008). *Organizational Behavior* (10th ed.). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Simon, H. A. (1966). *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Process in Administrative Organization*. Toronto: The Free Press,

Simon, H. A. (1976). *Administrative Behavior* (3rd ed.). New York: The Free Press.

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

บรรณานุกรม (ต่อ)

Simon, H. A. (1997). *Administrative Behavior: a Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations* (4th ed.). New York: Free Press.

Strausberg, M. (2011). *Religion and tourism: Crossroads, destinations, and encounters*. London: Routledge.

Thailand Tourism Directory. (2023). *กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีววิถี*. Retrieved from https://thailandtourismdirectory.go.th/th/attraction/386

Treevanchai, S. (2003). *Social Capital and the Performances of Savings Groups: A Case Study in Songkhla* (Unpublished Master's thesis). Thammasat University, Bangkok.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2003). The Politics of Conservation on the Threshold of the Third Millennium, in: More than Two Thousand Years in the History of Architecture. In *Proceedings of the International Congress, Paris 10 –12 September 2001* (pp. 26–28). Paris: UNESCO.

Upshaw, L. B. (1995). *Building Brand Identity: A Strategy for Success in a Hostile Marketplace.* NJ: John Wiley and Sons.

Wiltshier, P. and Griffiths, M. (2016). Management Practices for the Development of Religious Tourism Sacred Sites: Managing expectations through sacred and secular aims in site development; report, store and access. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage, 4*(7), 1-8.

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	อรนี บุญมีนิมิตร
วัน เดือน ปีเกิด	28 สิงหาคม 2515
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, 2537 มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด, 2540 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง, 2566
ที่อยู่ปัจจุบัน	380/301 หมู่บ้านศุภาลัยวิลล์ ถนนรัชดาภิเษก แขวงจันทรเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
สถานที่ทำงาน	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการตลาดดิจิทัล

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University